

Voruta

Nr. 7 (745) 2012 m. kovo 31 d. Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

3 **Dr. Martynas PURVINAS**

Mikytai ir Florijanas Šlenteris. I dalis

6 **Edmundas SIMANAITIS**

Sąjūdžio ištakos

14 **Zigfridas JANKAUSKAS**

Kuo kamanė nusipelnė Lietuvos istorijai ir kultūrai?

Kovo 11-ajai – 22 metai

Akad. prof. habil. dr. Antanas TYLA, Vilnius

Lietuva, lietuviai ir visi ištikimi Lietuvos piliečiai bei bičiuliai dėkojo, dėkoja ir dėkos 1990 m. kovo 11-ajai – šiai didžiai mūsų sugrįžimo į pasaulio valstybių bendriją šventei. Tą dieną Europos žemėje buvo atsodintas ir sužaliavo laisvos Lietuvos valstybės medis. Sveikinu visus su Kovo 11-ąja.

Mums laisvės nereikėjo mokytis. Beveik prieš 800 metų pradėtas lietuvių valstybinis gyvenimas rodė, kaip mes suprantame Laisvę. Mums laisvė – tai valstybinė laisvė. XVII a. išleistas pirmosios Lietuvos istorijos autorius, Vilniaus universiteto profesorius Albertas Vijiūkas-Kojelavičius rašė, kad lietuvių tauta „Laisvę ir Taiką užsitikrindavo ne tvirtovėmis ir pylimais, o piliečių narsumu“. Narsumą reikėtų suprasti kaip sąmoningą ištikimybę ir atsakomybę už valstybę. XX a. šią narsą Lietuva rodė Vasario 16-osios Nepriklausomybės Aktu ir Nepriklausomybės gynimu karo frontuose. Tuomet savanoriai ir visa Lietuvos kariuomenė išvijo visus

draugais ir „išlaisvintojais“ apsimetusius užpuolikus. Tik vienas jų, t. y. Lenkija, negalėdama Lietuvos įveikti, niekingai sulaužė Suvalkų sutartį ir klasta užgrobė visą pietryčių Lietuvą su sostine Vilniumi ir 20 metų ją terorizavo. Tebeterorizuoja, kaip matome, iki šiol.

Lenkijos apdraskyta jaunoji Lietuvos valstybė atkakliai ir drąsiai tiesė savo valstybinio gyvenimo kelią. Buvo daug pasiaukojimo be išskaičiavimo. Tuomet, brangindami laisvę ir vienybę, Darius ir Girėnas savo skrydį per Atlantą paaukojo Jaunajai Lietuvai ir paskelbė, kad aukotis Jai galima nuolatos. Jų skrydis ir Vilniaus išdavimas tapo jaunimo susitelkimo židiniu. Laisvės šaukiama Lietuva organizavo ir ėjo į 1941 m. birželio 23 d. sukilimą prieš bėgantį sovietinį okupantą ir ateinančių nacių okupaciją, paskui su ginklu rankose laisvę gynė Lietuvos partizanai, disidentai, dvasininkai. Laisvę visą laiką vaikščiojo po XX a. Lietuvą ir šalo ištremta į Sibirą, Šiaurę, žiemą nuogai išrengta ir išniekinta miestelių aikštėse, nukauta laukuose, paežerėse, sušaudyta Tuskulėnuose. Vaikščiojo Ji prisidengus partizanų spauda, Katalikų Bažnyčios Kronika, disidentų literatūra. Jai rankas tiesė moksleivių slapotos organizacijos... Laisvę vaikščiojo ir laukė... Ir reikėjo tik Kovo 11-osios, kad Ji sugrįžtų į namus, kuriuose visą laiką buvo laukiama. Jai duris užvėrė okupantai ir kolaborantai pasimetė. Dar bandė tankais įveikti mūsų narsą. Nebeįveikė.

Kovo 11-osios laisvę parodė mums kryp-

tį, į kur mes turime eiti, bet kelią liepė tiesti patiemis. Patiems reikėjo daug valios, ypač atsakomybės, sąžiningumo, doros, sąvargos ir paprastos meilės Tėvynei, reikėjo ir tebereikia pasitikėjimo savo tauta, tiek daug padariusia laisvės atgaivinimui... Atrodo tiek nedaug tereikia iš prigimties dvasinio lobyno. Bet ne visada jo užteko ir užtenka.

Tą kelią mes visi kartu jau 22 metus einame. Tiek daug padaryta. Sugriauta sovietinė engimo politinė ir socialinė struktūra, sukurta nauja demokratinė santvarka, valstybinė infrastruktūra, tvarkomas švietimas ir mokslas. Dažnai tų pasiekimų net nebe matome, nes norai skrenda daug aukščiau negu tikrovė. Ir nepasitenkinimo daugiau negu mokėjimo džiaugtis. Tiesiog įsitvirtino nepasitenkinimo sindromas – nieko nesakyti teigiamo apie savo valstybę, apie jos raidą, apie Vyriausybę, apie viską, kas yra Lietuvoje ir kas sąžiningai daroma.

Mūsų kai kurie žurnalistai, gerai pakaustyti materialaus cinizmo pasagomis, dažnai net Kovo 11-osios signatarų užklausia – ar tokią įsivaizdavote Lietuvą po 20 metų. Be abejo, visi įsivaizdavo ją šviesią ir reikšmingą Vidurio Europos šalį. Tokią, kokia šiandien ji ir yra, kuriančią, einančią, klumpančią ir vėl atsikeliančią. Ne vieną ir ne vienišą Europos vieškelį. Gal ir ne visad vertinamą už laisvės idėjos Europos kontinento išplėtojamą savo jėgomis ir aukomis.

Nukelta į 5 p.

Mūsų visų siekis – laisvė, taika, pagarba žmogiškam orumui

Svečias, apjuostas šilališkio tautodailininko Alberto Vaičiaus austa juosta, po šv. Mišių su lietuvių bendruomene

2012 metų vasario 27 dieną Airijos Tarptautinio ir Europos Reikalų Instituto kvietimu Dubline lankėsi Lietuvos teisininkas, diplomatas, buvęs LR užsienio reikalų ministras, Europos Sąjungos (ES) specialusis įgaliotinis Afganistane Vygaudas Ušackas.

Airijos katalikų misija visada pasinaudoja iškilių Lietuvos piliečių vizitais. Ir ši kartą po šv. Mišių už Tėvynę Lietuvą Dublino šv. Andriejaus bažnyčioje, kurioje reziduoja kun. Egidijus Arnašius, vyko malonus susitikimas su garbingu svečiu.

Nukelta į 4 p.

Lietuvos diplomatijos raida – nuo Vytauto iki nepriklausomybės atkūrimo

Parodos atidarymas. Iš kairės: B. Miknys, B. Kulnytė, A. Ažubalis, Č. Stankevičius, kard. A. J. Bačkis

1917 m. rugsėjo 18–22 d. vykusioje Vilniaus konferencijoje buvo išrinkta Lietuvos Taryba, siekusi Lietuvos nepriklausomybės. 1917 m. spalio 18–22 d. ir 1918 m. sausio 3–6 d. vykusiose Stokholmo konferencijose, kuriose dalyvavo lietuvių informacinių centrų atstovai iš Rusijos, Šveicarijos, Skan-

dinavijos ir JAV, buvo priimtos rezoliucijos, reikalaujančios, kad kariaujančios valstybės pripažintų nepriklausomą Lietuvą su jos etnografinėmis sienomis ir aukščiausiu

Nukelta į 15 p.

Augustas Vymeris – Paprūsės liuteronų kunigas

Algirdas ŽEMAITAITIS, Vilnius

Tęsinys. Pradžią Nr. 6

A. Vymeris artimai bendravo su Vydu, kuris ne kartą lankėsi Tauragėje, Martynu Jankumi, V. Gaigalaičiu. 1938 m. paraprijiečių aukomis ir pasiaukojamu darbu buvo atstatytas bokštas, išigyti vargonėliai. Atnaujintoje bažnyčioje 1938 m. rugsėjo 18 d. įvyko iškilmingos pamaldos, kuriose dalyvavo Latvijos arkivyskupas T. Grinbergas drauge su ev. reformatų (P. Jašinskas, A. Balčiauskas) ir ev. liuteronų kunigais (A. Gelžinius, A. Laukožilis, J. Pauperas, H. Sroka, A. Keleris, A. Vymeris, M. Bumbulis). Ta proga Tauragėje buvo organizuota pirmoji evangelikų giesmių šventė, kurioje iškilmingai skambėjo liutuvų evangelikų giesmė „Pranaše didis“, L. van Bethoveno „Padangės giria“ ir kitos. Dalyvavo apie 20 bažnytinių chorų (400 giesmininkų) bei bandonininkų ansamblių.

Parapijoje veikė keturios evangelikų vaikų pradinės mokyklos, vaikų darželis, senelių prieglauda. Joje buvo įsteigti mergaičių namų ruošos kursai. Į tarpukario Tauragės muzikinį gyvenimą darniai įsiliejo plačiai garsėjęs evangelikų choras, nuolat dalyvavęs įvairiuose renginiuose.

A. Vymeris rimtais patarimais ir nuosirdžiu *prijautimu* pritarė naujam bendram evangelikų (liuteronų bei reformatų) „Giesmynui su maldomis“, kuris buvo išspausdintas 1942 m. (prigijo tik tarp ev. reformatų).

Turėdamas muzikinių gabumų, rinko ir užrašinėjo liutuvų ev. liuteronų liaudies giesmių melodijas, tačiau Antrojo pasaulinio karo metu visa medžiaga (70 giesmių) pražuvo.

A. Vymerio žmona Leontina (Anna Leontine Wernitz, 1869 05 24 Vyžainiuose–1957 11 29 Tauragėje) buvo Augustavo superintendente Vladislavo Vernico (Maximilian Wladislaus Wernitz, 1832 05 25 Varšuvoje–1917 05 06 Suvalkuose) dukra. Jos motina buvo estė Alvinė (mergautinė pavardė Alwine Johanna Oberleitner, 1836 05 01 Dorpatė (dab. Tartu)–1918 Tauragėje) iš Tartu. A. ir L. Vymeriai užaugino ir išmokslo 4 sūnus bei 2 dukras.

Sūnus **Ernestas Vymeris** (1897 Garliavoje–1968), 1918 m. baigęs Tauragės progimnaziją, Dotnuvoje įgijo žemės matininko specialybę. Jis dalyvavo 1923 m. įgyvendinant žemės reformą. 1926 m. įstojo į Kauno karo mokyklą, tapo lakūnu. Sovietams okupavus (1940 06 15) Lietuvą, jos aviacija buvo likviduota, o pirmomis „valymo“ dienomis (**liepos 2 d.**) į **atsargą** paleistas ir karo aviacijos kapitonas E. Vymeris. 1941 m. jis su šeima (buvo vedęs katalikę lenkaitę) repatrijo į Vokietiją, kur ir mirė.

Sūnus **Henrikas (Heinrich) Vymeris** (1899 Garliavoje–1981 01 06 Vernigerodėje (VDR)), baigęs Tauragės progimnaziją, įstojo į Mokytojų seminariją. Mokytojavo Tauragėje ir kitose Lietuvos mokyklose. Dirbdamas Tauragėje, vedė Zelmą Neimantaitę (mirė 1986 m.) iš Šilinės kaimo. 1941 m. su žmona repatrijo į Vokietiją. Apsigyveno Vernigerodėje (prie Herco kalnų).

Sūnus **Rudolfas Otto Vymeris** (1906 08 13 Pabijanicoje–1980 10 30 Bergkirchene (VFR)), mokėsi Šiaulių gimnazijoje, 1925 m. spalio 1 d. priimtas į naujai įkurtą Lietuvos universiteto Evangelikų teologijos fakultetą (studijos prasidėjo 1926 01 15), pradėjo studijuoti Kaune. 1930 m. gegužės 20 d. baigęs minėtą fakultetą, Tauragėje susituokė (1930 07 08) su Elena Trautmanaitė (Helene Malwine Johanna Trautmann, 1901 05 24 Nitschunge–1981 02 13 Paderborne). Dėl kunigų stokos (1928 09 30) Jurbarke buvo išventintas ir kunigus diakonus. Kunigavo Jurbarke, Panevėžyje, Virbalyje, Kaune ir nuo 1935 m. spalio 15 d. Garliavoje (su Prienų filija).

Tauragės ev. liuteronų parapijos statistika 1939 m. Nuotr. iš LEK, 1940, saus. 21, nr. 2 (233), p. 15

LELB konsistorijoje išlaikė egzaminus „pro venia concionandi“ (1937 09 15) ir „pro ministerio“ (1937 11 10). Visur kunigas kėlė tautinę jaunimo dvasiją, rėmė liutuvų kultūrą ir švietimą. 1941 m. su žmona repatrijo į Vokietiją. Kadangi Lietuvoje buvo pasireiškęs kaip nacionalistų priešininkas, tai Berlyno saugumo policija uždraudė jam pamokslauti ir mokyti tikybos. Po karo kunigavo įvairiose parapijose, o paskutinius 20 metų ėjo Bergkircheno kunigo pareigas. Vaikų neturėjo. Palaidotas Paderborno kapinėse.

Sūnus **Povilas (Paul) Vymeris** (1911 03 12 Vyžainiuose–2007 Bradforde, D. Britanija) – mokytojas, literatas. Mokėsi Tauragės pradinėje mokykloje, 1930 m. baigė Tauragės gimnaziją. VDU studijavo vokiečių kalbą ir literatūrą bei anglų kalbą ir literatūrą, pedagogiką. 1936 m. baigęs universitetą, pradėjo mokytojauti Giedraičių progimnazijoje, 1937 m. perkeltas mokytoju į Biržus. 1937 m. vedė Jatiną Katkevičiūtę iš Kauno (mirė 1977 m.). 1940 m. mokė Kauno 9-oje gimnazijoje, 1941 m. pradžioje su žmona ir sūneliu (mirė Vokietijoje) repatrijo į Vokietiją. Po Antrojo pasaulinio karo gyveno Anglijoje Bradfordo mieste, netoli Londono; dirbo fabrike. 1992 m. lankėsi Tauragėje.

Savo eiles, pats išvertęs į anglų kalbą, spausdino Bradfordo literatūriniam almanche, romano „Vanagas ir Zuikis“ fragmentus – 1994 m. savaitraštyje „Naujas dienviadiš“. Rėmė Mažosios Lietuvos enciklopedijos leidimą. Vokietijoje gimė sūnus Aleksandras Laimutis (moka lietuviškai), kuris 2001 m. su žmona ir dviem vaikais lankėsi Lietuvoje. Jis dabar yra kompiuterių programų kompanijos direktorius ir gyvena Londone.

Dukra **Margarita Vymerytė** (1902 06 10 Garliavoje–1965 12 03 Vilniuje) buvo tautosakininkė, pedagogė, kuri daug nusipelnė mūsų krašto kultūrai. Studijavo Vokietijos ir Kauno universitetuose, mokytojavo, dirbo MA. Paskelbė darbų apie liutuvų ir kitų tautų pasakas, dalyvavo rengiant „Lietuvos tautosakos rinktinę“ (1954) ir „Lietuvių tautosakos apybraižą“ (1963).

Dukra **Elena (Helena) Vymerytė** (1904 04 25 Garliavoje–1991 02 12 Herforde, Vokietija) dėl silpnos sveikatos baigusi tik du mokytojų seminarijos kursus dirbo miesto vaikų darželio patarnautoja. Po karo gyveno su motina, sunkiai vertėsi. Nuo 1957 m. Vilniuje slaugė sergančią seserį, po jos mirties išvyko į Vokietiją, kur gyveno Herfordo šv. Jono senelių prieglaudoje.

Kun. Augustas Vymeris su mokiniais. Nuotr. iš www.grazitumano.lt/

1941 m. pradžioje (iki kovo 25 d.) Lietuvos vokiečiams paskubomis repatrijuojant į Vokietiją pagal Sovietų Sąjungos ir Vokietijos 1941 m. sausio 10 d. sutartį, Lietuvą paliko 27 iš 32 kunigų ir tūkstančiai liuteronų (ne tik vokiečiai), tačiau A. Vymeris Tauragėje liko iki mirties. Nuo 1941 m. sausio 31 d. buvo konsistorijos vicepirmninkas (ši praktiškai neveikė).

Per visą ilgą kunigystės tarnybą beveik nebuvo sirgęs, nors daug kartų teko pavargti ir sušalti, tačiau 1939 m. pasiligojo, tad savo 70-mečio jubiliejų šventė lovoje.

A. Vymeris mirė klebonijoje 1942 m. balandžio 1 d. 17 val. Palaidotas Velykų pirmą dieną (balandžio 5 d.). Abu su žmona Leontina (ir dukra Margarita) buvo palaidoti senosiose Tauragės kapinėse. 1971 m. jas uždarino, jų palaikai 1980 m. balandžio 26 d. buvo perkelti į Joniškės kaimo kapines. Tauragėje A. Vymerio vardu pavadinta gatvė šalia klebonijos ir

viena miesto biblioteka. Tauragiškiai iki šiol buvusią senosios klebonijos prieškario teritoriją vadina „Vymerio kalnu“.

Tauragės viešosios bibliotekos darbuotojos parengė knygėlę „Vymerio kalnas“ (1997) apie garsią Vymerių šeimą, kalną ir jo sutvarkymą.

Minint 140-ąsias A. Vymerio gimimo metines, 2009 m. Tauragės bibliotekininkė Ina Steponaitytė išleido knygą „Tauragės krašto švietėjas Augustas Vymeris: krašto tyrinys leidinys“.

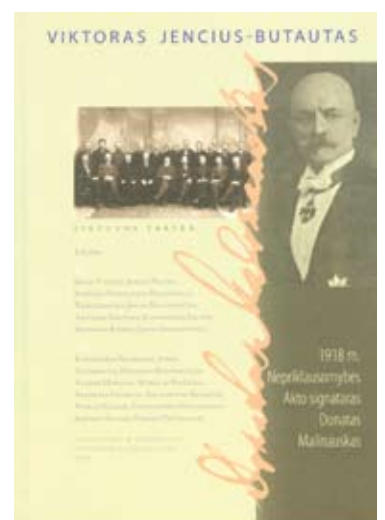
Vienas iš ryškiausių XX a. pr. asmenybių ne tik Tauragės krašte, bet ir visoje Lietuvoje, aktyviai veikęs liutuvų kultūros ir švietimo srityje, ištikimai 45 metus ėjęs kunigo pareigas Garliavos, Pabijanicos (prie Lodzės), Vyžainių ir Tauragės parapijose, A. Vymeris nusipelnė didelės pagarbos ir įvertinimo.

Pabaiga

Vorutos fondas išleido Viktoro Jenciaus – Butauto knygą „1918 m. Nepriklausomybės Akto signataras Donatas Malinauskas“.

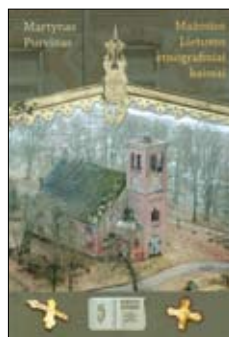
Knygą galima nusipirkti Lietuvos knygynuose bei Vilniaus centriniame, „Humanitas“ knygyne, bei www.patogupirkti.lt bei **Vorutos** redakcijoje.

El. paštas:
buhalterija@voruta.lt

Vorutos fondas išleido dr. Martyno Purvino knygą **Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai**, Trakai: Voruta, 2011, 352 p., spalvota, iliustruota.

Knygą galite įsigyti Lietuvos knygynuose, Vilniaus centriniame knygyne, Martyno Jankaus muziejuje Bitėnuose, Mažosios Lietuvos muziejuje Klaipėdoje, Šilutės muziejuje ir **Vorutos** redakcijoje.
buhalterija@voruta.lt

Mikytai ir Florijanas Šlenteris. I dalis

Dr. Martynas PURVINAS, Kaunas

Šiandien Mikytai žinomi kaip tarp miestinių autobusų stotelė ir plentų į Kauną, Šilutę, Tauragę, Tilžę sankryža. Savo patiekalais pelnytai garsėja pakelės užėiga, tačiau pravažiuojantys pro automobilių langus ties svarbiaja kryžkele pamato tik kelis neišvaizdžius pastatėlius. Mažai kas nežino apie čionykštės praeities idomybes.

Piečiau Mikytų prasideda platusis Nemuno slėnis, kuriuo kasmet (kartais ir dažniau) nusirisdavo viską šluojanti potvynio banga. Prieš kelis šimtmečius kur kas saugiau būdavo dairytis į gamtos stichijos šėlsmą nuo pakilimų, nuo aukštesnės slėnio kranto terasos, kur ir kūrėsi Mikytų sodybos.

Šių apylinkių istorinei raidai nemažai įtakos turėjo kitapus Nemuno vykę nutikimai. Kryžiuočių ordinui pirmiausiai įsikūrus atokesnėje Ragainėje, į tą vietovę kryo anuometiniai keliai. Tik vėliau stiprėjant Tilžei, svarbesnėmis tapo šios apylinkės. Tiesa, iš pradžių būsimiems Mikytams ne labai sekėsi. Svarbusis vieškelis iš Tilžės į Katyčius ir Žemaitijos prekyvietes suko per netolimą Būbliškę (jau aprašytą „Vorutoje“ Nr. 7 (673), 2009 m. baladžio 4 d.).

Laikams ir didžiųjų valdoms besikeičiant, Prūsijos valstybės priedėliu buvo tapusios Tauragės apylinkės, su kuriomis reikėjo patogiau susisiekti ne vien aplinkinių kelių per nusigyvenančią Ragainę, bet ir tiesesne kryptimi iš pačios Tilžės. Dar būta Piktupėnų su savo vandens malūnu, didžiuoju ežeru ir bažnytele su senąja mokykla, kur skambėjo lietuviška šnektą.

XVII a. raštuose jau šmėkšteli ir Mikytų vietovardis. Beje, taip pavadintų kaimų aptiktume ir Didžiojoje Lietuvoje, tad gal ši vietovardį atsinešė XV – XVI a. atvykėliai iš Žemaitijos. 1634 m. Prūsijos valdovas savo dvariškiui iš Tilžės perleido tris ūbus žemės (apie 50 ha) Mikytuose, kur laikytos avys. Anuometinė to ploto paskirtis nebuvo itin garbinga – avininkystė užsiimta mažiau derlingose ar neįdermose žemėse, kur avys ganydavosi tarp krūmynų ir dirvonų. Svarbesnė buvo kita anuometinės valdovo privilegijos dalis, perleidusi savo globotiniui *karčemos* (smuklės) laikymo teises. Šis pavienis faktas labai daug pasako apie tuometinius Mikytus – ten jau buvę pakankamai klientų *karčėmai* (smuklei), tad pro šią vietovę turėjęs eiti svarbesnis vieškelis, kuriuo tada, matyt, keliuota iš Tilžės į Piktupėnus ir tolyn.

XVIII a. jau minėtas Mikytų palivarkas (ūkinis padalinys), priklausęs didžiajam Būbliškės dvarui, kurio sodyba stovėjo visai netoliese.

Būta visokių nutikimų. Antai, 1730 m. valdant Pilgrimų šeimai skūstasi, kad Mikytuose krito gyvuliai (pavieškelėje stoviniame palivarke galėjo sparčiau išplisti kokia pravažiuojančiųjų užnešta epidemija).

Nepamiršti ir *karčemos* (smuklės) (veikiausiai nukentėjusios Rusijos okupacijos laikais 1757 – 1763 m.) reikalai. 1766 m. našlavusi, bet valsčiaus tarėjos titulą išlaikiusi dvarininkienė Ana Lovisa Stumbrienė rūpinosi karčemos (turėjusios valsčiaus įstaigos statusą) atstatymu. Tai rodo, kad Mikytai buvusi judri vieta, kur apsimokėjo laikyti karčėmą.

Tačiau ūkininkauti Mikytuose ir Būbliškėje ne visada sekėsi. Dar reikėjo paisyti gana griežtų Prūsijos valstybės įstatymų. Anuomet net ir dideli dvarai ir jų tikriausiai įtakingi šeimnininkai negalėjo daug prasiskolinti, ilgiau nemokėti privalomų mokesčių valstybei. Skolinguosius greitai užfiksavo griežti ir, matyt, nesukalbami finansų priežiūros pareigūnai ir pradėdavo atitinkamas procedūras: areštuodavo skolininko turtą ir išieškodavo nesumokėtas mokesčių sumas. Taip dar XVIII a. Prūsijos valstybėje būta daugiau tvarkos nei šiandieniniame pasaulyje.

Taip nutiko ir Būbliškės dvarui. 1783 m. už anuometines netęsybas Mikytų palivarką perėmė valstybinė finansų priežiūros įstaiga ir jį perdavė, matyt, įtakingų užtarėjų rekomenduotam dvariškiui Melchiorui Fuchsui. Tuomet buvo perduotas dviejų ūbų žemės

sklypas ir senosios *karčemos* (smuklės) laikymo teisė (galiojusi jau daugiau kaip 150 metų).

1785 m. Mikytai buvo apibūdinti kaip savarankiškas kulmiškasis dvaras, kuriame buvo 4 ugniakurai (atskiros sodybos), priklausęs Būbliškės valsčiui. Tuomet šalia senojo vingiuoto vieškelio iš Tilžės į Piktupėnus stovėjo nedidelio dvarelio sodyba: aplink stačiakampį kiemą išrikiuotas ketvertas pastatų. Kitapus vieškelio tuomet stovėjo Šionvaldės (Gražaus Miško) sodyba, iš kurios būsimų Pagėgių link driekėsi Būbliškės miškelis. Ta vieta palaipsniui susilaukdavo vis didesnio populiarumo. 1784 m. *karčėmą* (smuklę) laikė Jakobas Cygenhojė. 1786 m. minėtas Šionvaldės *karčėmą* (smuklę) laikęs Vilhelmas Canderis, turėjęs dar du margus daržų Būbliškės miškelyje. Tų laikų žemėlapiai vaizdavo pasikeitusią Mikytų aplinką. Tuomet svarbiausių kelių sankryža tebebuvo Nemuno slėnyje – gal pora kilometrų piečiau Mikytų. Ten kirtosi reikšmingasis vieškelis (pro Būbliškės dvaro sodybą ejęs Rukų, Šilutės ir Klaipėdos link) su atnaujintu vieškeliu į Piktupėnus ir rytiniu keliu Vilkyškių link. Nuo tos žymiosios sankryžos, kurioje buvo įrengta net nemaža trikampė saugumo salelė, leidusi išvengti anuometinių avarijų judrioje kryžkelėje, keliuota link Tilžės.

Idomu, kad nuo tos didžiosios sankryžos Tilžės link vedė tik kuklus keliukas. Anuomet dar nesugebėta toje kasmetinių ledonešių ir potvynių ardomoje vietoje įrengti patogesnio ir ilgaamžiškesnio kelio – kaskart po eilinio potvynio tekdavo ieškoti galimybių pravažiuoti pažliugusį Nemuno slėnį ir ten ilgai telkšodavusius ežerėlius ir didžiausias balas. Užtat nusigavus iki Nemuno kranto, ten būdavo galima atsipūsti Panemunės *karčėmoje* (smuklėje) ir gan patogiai pravažiuoti per Nemuną pakankamai tvirtu pontoniniu tiltu.

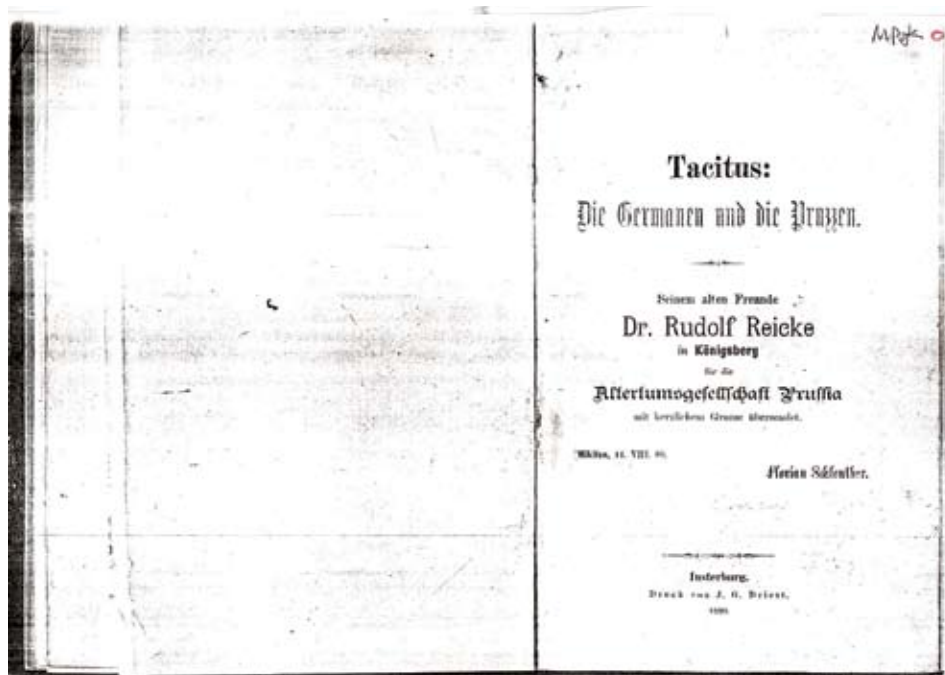
Nebuvo paprasta patekti ir į Mikytus – vieškelis iš Nemuno slėnio link jų kilo vingiais nelyg kalnų krašto serpantinu. Toliau vieškelisėjo tarp „Silės ir Charibdės“ – vakarinėje pakelėje stovėjo Šionvaldės karčėma, o rytinėje – Mikytų. Tas pagundas įveikusieji geru vieškeliu galėjo smagiai riedėti į Piktupėnus ar tolimesniu vingiuotu ir prastu keleliu pro kitas pakelės *karčemas* (smukles) keliauti iki pat Tauragės.

XIX a. pradžioje Mikytai atsidūrė didžiųjų istorinių įvykių sūkuryje. Napoleono armijoms sumušus Prūsijos ir jos sąjungininkų kariuomenes, prancūzai okupavo beveik visą tos valstybės plotą. Prūsijos karaliams (garsiajai karalienei Luizei ir primirštam nelaimėliui jos vyrui) teko bėgti į Klaipėdą – toliausią karalystės pakraštį, jiems kol kas buvo paliktas Klaipėdos kraštas – siaura juostelė Nemuno dešiniajame krante, tuomet atsidūrusi tarp Prancūzijos ir Rusijos imperijų valdų.

Pavojingais teritoriniais pokyčiais susirūpinta pačiu aukščiausiu lygiu – Rusija pradėjo ieškoti diplomatinį kelių padėčiai sureguliuoti. Kol kas Napoleono Prancūzija taip pat nebuvo pasirengusi brautis dar toliau ir neaprepiamas Rytų platybes. Taip pradėtos derybos, pasibaigusios garsiąja 1807 m. Tilžės taika, keleriems metams nulėmusi atokvėpį ir būsimo ramaus gyvenimo iliuzijas.

Tais 1807 m. Tilžės apylinkės (tarp jų ir Mikytai) buvo tapusios politinės Europos centru. Būbliškės dvare tuomet apsistojo Rusijos caras Aleksandras I su savo svita, jo palydos žmonės veikiausiai užsukdavo ir į Mikytų *karčėmą* (smuklę). Vargetų Prūsijos karalių pora apsistojo netolimuose Piktupėnuose ir į Tilžę vykdavo per Mikytus. Kitame Nemuno krante apsistojo prancūzų veikėjai su pačiu Napoleonu Bonapartu priešakyje taip pat žvalgydavosi po apylinkes, žinojo apie netolimus Mikytus.

Netruko ateiti permainingieji 1812 metai. Didžiajai Napoleono armijai likus Rusijos sniegynuose, karas vėl priartėjo prie Mikytų. Padėčiai pasikeitus jau Prūsijos veikėjai ne taip toli nuo Mikytų derėjosi su Rusijos ar-

Florijano Šlenterio veikalo „Tacitus: Die Germanen und die Pruzen“ („Tacitas: germanai ir prūsai“) titulinis lapas

mijos vadais, pasirašydami vėliau išgarsintą Tauragės sutartį, ištisam šimtmečiui gal apsaugojusią šį kraštą nuo naujų karų.

1815 m. anuometinėms galybėms nustatinėjant būsimą tvarką Europoje, Mikytai buvo likę nuošalesne vieta. Tuomet kulmiškajam dvareliui priklausė 5 sodybos, ten gyveno 28 žmonės. 1816 m. Mikytų dvarelis (priklausęs Milicho našlei) buvo įvertintas 9000 talerių – ne itin didele suma.

1830 m. prasidėjo nauja epocha Mikytų istorijoje. Tada naujasis Būbliškės dvaro savininkas Eduardas Heinrichas Šlenteris išpirko gretimą Mikytų dvarelį, ilgam likusį Būbliškės padaliniu – palivarku. Apdairus dvarininkas šį dvarelį savo testamentu užrašė antrajam sūnui Florijanui, kuris ten buvijo iki savo mirties 1885 m. apie F. Šlenterio nuopelnus Lietuvos kultūrai ir Mikytams plačiau rašysime šio straipsnio antroje dalyje, kol kas grįždami prie šios vietovės tolimesnio likimo.

1830 m. pasikeitė ne vien Mikytų savininkas, bet ir šios vietovės statusas. Tuomet buvo pradėtas tiesti tarptautinis plentas Berlynas – Karaliaučius – Tilžė – Lauksargiai, per Tauragę pratęstas iki Šiaulių, Rygos ir Sankt Peterburgo. To didžiojo plento trasaėjo kaip tik per Mikytus, tad kas galėtų paneigti, kad apskurčius E. H. Šlenteris laiku suskubo gal ir nebrangiai įsigyti tą strategiškai svarbią ir pelnus žadančią vietą.

To plento tiesimas pagal anuomet revoliucingas technologijas (perkasant kalvas, užpilant įdubas, supilant sankasas šlapyne, įrengiant patikimesnį kelio pagrindą ir nutiesiant platų ir anksčiau įprastinių duobių neardomą kelią) anuomet buvo didžiulio masto darbas. Ten darbavosi tūkstančiai žemkasių, nukasusių ir Mikytų įkalnė, suformavusių šiandien jau įprastą patogaus kelio trasą.

Seniesiems pakelės pastatėliams teko pasitraukti atokiau nuo platinio kelio trasos. Po 1830 m. abipus kelio pradėti statyti jau naujesni mūriniai pastatai, išlikę iki XX a. vidurio, kartais ir iki mūsų dienų.

Nutiesus plentą iki Lauksargių, rūpintasi susisiekimu su atokiaja Klaipėda. Pagal tuomet parengtą projektą šis plentas nebeturėjo eiti per Būbliškės dvaro sodybą, nusileisdamas nuolat užliejamą Nemuno slėnį. Naujoji trasa turėjo įsikirsti į jau nutiestą plentą Tilžė – Tauragė ties Mikytais, Tilžės didmiestį pasiekiant jau suformuota plento sankasa ir tiltais per senvages. Taip visi atvykėliai iš vakarų (nuo Šilutės ir Klaipėdos) turėjo vykti pro Mikytus, kur galėdavo užsukti ir į vietines *karčemas* (smukles).

Tokių lankytojų dar pagausėjo nuo Mikytų pradėjus tiesti dar vieną plentą į rytus link – iki Viešvilės ir Smalininkų (toliau pasiekiant Jurbarką ir Kauną). Taip kažka-

da nuošalūs Mikytai tapo itin reikšminga kryžkele – čia kryžiuodavosi keliautojų iš Sankt Peterburgo ar Rygos, Berlyno ir Karaliaučiaus, Klaipėdos ar Kauno keliai. Tokia svarbiųjų kelių kryžkelė žinoma ir šiandien.

XIX a. viduryje ties plentų į Tilžę ir Smalininkus (Kauną) sankryža stovėjo performuota ir išplėta Mikytų palivarko sodyba su dviem gretimais kiemais, prie kurių stovėjo keturi ūkiniai statiniai. Prie kelio į Smalininkus stovėjo dvarininko rūmelis. Šiauriau stovėjo žinomosios *karčemos* (smuklės) sodyba. Ties plentų į Tilžę ir Šilutę sankryža stovėjo nedidelė plentininko – kelių prievaizdo ir mokesčių už pravažavimą rinkėjo sodybėlė. Ties svarbia sankryža buvo ir savas „autoservasas“ – vietos kalvėje kaustyti arkliai, taisytos karietos ir vežimai. Per Mikytus pravažiuodavo ir ne vieno knygnešio vežimas, gabendavęs uždraustas lietuviškas knygas į Didžiąją Lietuvą.

XIX a. antroje pusėje vystantis Prūsijos ekonomikai krašto miestuose gausėjo vidurinioji klasė. Prasigynę miestiečiai ėmė ieškoti įvairesnių pramogų. Plito išskylavimo mada – šventadieniais turtingesnės šeimos vykdavo į gražesnes apylinkių vietoves papietauti kokioje geresnėje užėigoje, oriai pavaikštinėti parko ar sutvarkyto miško takeliais. Kol dar nebuvo išpopuliarėję paplūdimiai ir aktyvesnė mankšta, Mikytai su gretimu Būbliškės (Gražiuoju) miškeliu daugeliui tilžiškių tapo patrauklia ir nesunkiai pasiekiamą vieta. Mikytų ir Šionvaldės užėigos susilaukdavo ne vien pravažiuojančių iš toliau, bet ir kaimynų tilžiškių. Taikantis prie prakutusios miestiečių poreikių, tvarkyta užėigų aplinka – įrengti pasivaikščiojimo takai, stalai po atviru dangumi, kuriuos nuo vasaros liūčių degė savi stogeliai. Gyvenvietė prie kryžkelės palaipsniui panašėjo į kokią kurortą daugelio lankomą poilsiavietę.

Kiek išsiplėtė ir Mikytų dvarelis. 1871 – 1885 m. ten stovėjo 3 – 4 gyvenamieji namai su 25 – 30 gyventojų. Nuo 1900 m. Būbliškės dvarą paveldėjęs Vilhelmas Šlenteris ėmėsi drenuoti Mikytų laukus, ten pastatė naująjį mūrinį tvartą. 1905 m. kulmiškajam dvarui, kurį administravo Julius Ogilvis, priklausė 127 ha žemės.

Gera vertėsi ir Mikytų *karčėma* (smuklė), nuo 1893 m. įjungta į Būbliškės dvaro apygardą. Ten šeimnininkavo Svaras, o vėliau Paulius Goldenšternas.

Daug šimtmečių Tilžė ne visad būdavo lengvai pasiekiamą. Pontoninis tiltas per Nemuną būdavo nuardomas artėjant žiemai,

Mūsų visų siekis – laisvė, taika, pagarba žmogiškam orumui

Atkelta iš 1 p.

Skaitytojams siūlome dviejų misionierių – **Vygaudo Ušacko** ir kun. **Egidijaus Arnašiaus** pokalbį.

Jūsų Ekscelencija Ambasadoriau, esate ES Misijos Afganistane vadovas. Kokia Afganistano dabartis ir kokia šios šalies ateitis?

Afganistanas pergyvena 30 metų truncančią vidaus plėšimų ir karų traumą. Tarp-tautinė bendruomenė, kurios sudėtinė dalis yra Lietuva, padeda afganams kurti tokią ateitį, kad šalis, gyventų ant taikos pamatų, nebaptų tarptautinių teroristų ruošimo bei operacijų vykdymo lauku. Praėjusių metų gruodžio 5 d. įvykusioje Bonos konferencijoje 83 Pasaulio valstybės, o tarp jų ES ir jos narė Lietuva bei Afganistanas, prisiėmė apibusę atsakomybę bendradarbiaujant stiprinti afganų saugumo pajėgas bei valdymo institucijas, padėti jiems išgauti ir tinkamai panaudoti turtingus Afganistano žemių gamtinius išteklius (viso yra daugiau kaip 3 trilijonų JAV dolerių vertės dujų, naftos, aukso, litijaus ir kt.) bei didinti biudžeto įplaukas.

Kokios Jūsų išvalgos, lyginant gimtąjį kraštą ir Afganistaną?

Nors šalys labai tolimos geografiškai ir skiriasi savo turtinga istorija bei gamta, Lietuva išsilavinusių afganų dažnai vadina pavyzdžiu, nes mes sugebėjo atsikratyti sovietinio jungo bei taikiai ir sėkmingai kurti demokratiją bei laisvą rinką. Afganams iki to dar labai toli.

Nors išpažįsta kitokią – islamo religiją, vietiniai žmonės siekia tokių pat vertybių – laisvės, taikos, pagarbos žmogiškam orumui.

Tarnaudamas Lietuvai daug laiko ėjote atsakingas Lietuvos Ambasadoriaus pareigas tiek JAV, tiek Jungtinėje Karalystėje, o dabar esate tolimame, atšiauriame, paslaptingame ir labai pavojingame europiečiui Afganistane. Iš šalies žiūrint kartais galima objektyviau vertinti įvykius Tėvynėje. Kokią matėte ir tebematote dabarties Lietuvą?

Iš tikrųjų per atstumą dažnai gali atskirti ar nebent siekti kritiškai pažvelgti ir atskirti pelus nuo grūdų. Iš konflikto zonos stebint įvykius Lietuvoje, negali nestebinti faktas, kiek laiko, energijos ir resursų mes prarandame menkoms politinėms rietenoms ir labai jau provincialiems ginčams. Atrodo, gyvename Europoje, globaliame pasaulyje, o šito akivaizdaus fakto vis nenorime ar negalime pripažinti. Esame galingiausios karinės sąjungos – NATO narė, gauname daug paramos ir turime plačių ekonominių galimybių būdami Europos Sąjungos nariais. Šalia mūsų, nors ir nenusipėjama, bet turtinga Rusijos rinka. O pažiūrėjus iš atokiau, atrodo, kad visą energiją išleidžiame kivirčams ir ginčams Lietuvos viduje, būtų ir nebūtų priešų paieškai. Vietoj to linkiu ir tikiuosi, kad sugebėsime susitelkti ir pakilę virš asmeninių, politinių ambicijų, pataikavimo populistinei nuotakai, perimsime mūsų pirmtakų didžiaviryių – Mindaugo, Vytauto, Gedimino – palikimą ir drąsiai kursime ateitį ant tvirtų vertybinių pamatų. Tam reikalinga vizija ir lyderystė.

O kaip Jūsų akimis išeivija? Aš pats šio žodžio ilgai nemėgau, nes visada laikiau ir tebetaikau save vienalytės Lietuvos grandimi. Bet po septynerių metų buvimo Airijoje, stebėdamas vietos lietuvius, vis labiau ir labiau suvokiu, kad dauguma mūsų jau į Lietuvą nebegrįš. Vaikai, o tuo labiau vaikaičiai, taps jau kitos kultūros savastimi. Taigi, koks tas dabarties išeivijos veidas Jūsų akimis JAV ir Europoje? Ar yra skirtumų ir panašumų?

Mielas kunige Egidijau, esu tikras, jog sutiksime, kad ir tie, kurie gyvena Tėvynėje, ir tie, kurie gyvena svetimuose kraštuose – mes visi esame Lietuviai! Kur bebūtume ir ką beveiktume didžiukimės tuo bei prisidėkime prie kiekvieno iš mūsų, taip pat ir mūsų Tėvynės saugumo ir klestėjimo. Globalizacijos amžiuje nebūtina būti Lietuvoje, kad išliktumei šalies patriotas. Aplankius Jus Dubline, pabendraurus su vietos lietuviais, aš Jūsų niekada nevadinsiu išeiviais. Jūs, jie ir mes – visi esame Lietuviai! Ir rašau tai iš didžiosios raidės, nes stebint Airijos Lietuvos pastangas puoselėti lietuvių, remti lietuvišką katalikų sielovadą bei siekti padėti artimiesiems Tėvynėje, mažąja raide

pavadinti jų negalime, nors dabartinės gramatikos taisyklės to ir neleidžia daryti, bet tai dar vienas dalykas, kurį verta keisti. Aš labai tikiuosi, kad Lietuvos vadovai ir politikai pripažins šiuos globalius pokyčius bei darys neatidėliotinus sprendimus, kurie stiprintų politinius ryšius tarp svetimuose kraštuose esančių mūsų brolių ir seserų bei Lietuvos, sudarant galimybę dvigubai pilietybei, elektroniniam balsavimui, atstovavimui Seime, remiant lietuvių kalbos mokymus bei skatins investavimo ir prekybos plėtotės programas. Jei to valdžia nesugebės padaryti, manau, kad pilietinės ir visuomeninės iniciatyvos anksčiau ar vėliau tai privers padaryti.

Grįžkime prie Lietuvos realijų: neseniai Lietuvos švedas, vertėjas, kino dokumentininkas Jonas Ohmanas, gyvenantis Lietuvoje jau dvidešimt metų, pastebėjo lietuvių mentalitete vyraujančią baudžiauninko – partizano tipą. O ką Jūs pirmučiausia išvelgtumėte šiuolaikinio lietuvių sąmonėje? Ir kaip, Jūsų manymu, šis pastebėjimas padeda ar trukdo kurti pozityvią Lietuvos ateitį?

Mes ilgą laiką buvome įtakoti partizaninio, gynybinio palikimo, kuriuo tikrai privalome didžiuotis. Tai apspęsta Sibiro kančių, partizaninio judėjimo bei laisvės puoselėjimo sovietinės okupacijos laikais patyrimu, kai Katalikų Bažnyčia atliko ypatingą istorinės atminties puoselėjimo, teisingumo ir susitelkimo sunkiais pagrindžio metais vaidmenį. Bet dabar mes esame laisvi! Nors laisvė nereikia atsakomybės ir pareigų nebuvimą. Būtina puoselėti šeimos tradicijas, gerbti žmogiškąjį orumą, padėti artimajam ir kam sunku, išlaikyti ir stiprinti lietuvių. Globalizacija nėra vienareikšmis reiškinys. Kiekvienas iš mūsų ir visi kartu mes kuriame ateitį, kuri įtakojama net tik naujų ekonominių ir socialinių reiškinų įvairove, bet ir gebėjimu išlaikyti kertinius vertybinius pamatus – asmeninę laisvę, meilę Dievui ir artimajam, patriotizmą bei ištikimybę Tėvynei, toleranciją ir pagarbą kitataučiams bei kitą religiją išpažįstantiems. Todėl manau, kad Lietuvos visuotinės gėrovės raktas slypi gebėjime išlaikyti kertines vertybes bei drauge sutelkus pasaulio lietuvių talentus ir pastangas drąsiai kurti saugią, klestinčią Lietuvą.

Anot to paties Jono Ohmano pastebėjimo, vienas iš reikšmingiausių lietuvių rašytojų jam yra pasakęs, kad didžiausia lietuvių bėda – ne priešai, o neturėjimas draugų. Ką manote apie tai?

Mes turime daug draugų, tačiau retai sugebame juos pripažinti ir su jais stiprinti ryšius. Lenkijoje, Izraelioje, Rusijoje, Baltarusijoje, JAV, Australijoje, Baltijos šalyse, Vakarų ir Šiaurės Europoje, Pietų Amerikoje ir Kanadoje, Kaukaze ir Azijos šalyse turime ne tik stiprias lietuvių bendruomenes, bet ir įtakingų Lietuvos draugų. Mūsų pareiga juos išlaikyti bei stiprinti tarpusavio ryšius. Žinau, kad dėka kai kurių iškilų verslo, politikos ir diplomatijos atstovų daromas didžiulis, fundamentalus darbas atkuriant ir stiprinant ryšius su daug mums istoriškai, emocionaliai bei pragmatiškai svarbių valstybių. Kaip pavyzdį norėčiau paminėti mūsų santykius su Izraeliu, kuriame yra didžiulis politiškai ir ekonomiškai įtakingų bei Lietuvą mylinčių ir iš mūsų Tėvynės kilusių žmonių. Ypač svarbu kurti naujas abipusiai naudingas bendradarbiavimo programas ir projektus su mūsų istoriniais kaimynais. Puoselėjime ir įgyvendinkime Vytauto Didžiojo ir kunigaikščio Gedimino istorinę misiją naujomis aplinkybėmis globalizacijos amžiuje: sutelkdami, paremdami bei plėsdami laisvės, demokratijos ir abipusės priklausomybės ir galimybių erdvę nuo Baltijos iki Juodosios jūros.

Kai Airijos ekonomika dar prieš penketą metų klestėjo, tai ne vienas žinomas Airijos visuomenės žmogus šios „laimės formulės“ priežastimi nurodydavo nusisekusį Airijos švietimo modelį. Lietuvoje šiandien irgi suvokiama, kad norint ištraukti kraštą iš dabarties sunkumų duobės, pirmiausia reikia kažką daryti su švietimu ir kultūra. Aš irgi pritariu tam, kad visuomenės pasikeitimas įmanomas tik nuo pasikeitimų mokykloje ir kultūroje. Žinau ne vieną pavyzdį, kad tėvų pasirinkimas išvykti iš Lietuvos buvo motyvuotas ir tuo, kad

Vygaudas Ušackas ir kun. Egidijus Arnašius

klasėje nesaugiai jautėsi jų vaikai. Dažnai užgauliojami ir ujami vien dėl to, kad gerai ir stropiai mokosi. Deja, pati mokykla dažnai yra bėjęgė arba neranda priešnuodžių prieš taip vadinamus klasės chuliganus. Dažnai keičiamos mokymo programos, mokytojų streikai. Neretai mokytojai per pamokas politikuoja, sėdami augančioje kartoje nihilizmą... O Airijoje, jei vaikui reikia samdyti korepetitorius, mokykla tai vertina kaip savo darbo broką. Lietuvoje tokių pasvarstymų kol kas nesigirdi. Ką Jūs manote apie tai?

Mano mama beveik 40 metų dirbo pradinį klasių mokytoja Skuode ir Ukmergėje. Tad iš arti galėjau stebėti sunkią ir atsakingą mokytojo dalį. Mokytojai – tarsi antrieji tėvai. Nuo to, ką ir kaip jie moko, labai priklauso asmenybės formavimasis. Manau, valstybė ir visuomenė turi daryti viską, kad sudarytų palankesnes sąlygas mokytojų profesionalumui kelti, jų materialiniam skatinimui bei pasaulėžiūros plėtrai. Savo ruožtu, mokytojai ir mokyklų vadovai turėtų dėti visas pastangas sukurti palankiausią erdvę moksleivių kultūriniam, edukaciniam tobulėjimui bei patriotiniam auklėjimui. Labai daug kas priklauso nuo požiūrio bei bendravimo kultūros tarp mokytojų ir mokinių. Būdamas Lietuvoje aplankau miesto ir kaimo mokyklas, kur anksčiau dalindavausi savo išpuodžiais iš „Misija Sibiras“, pastaruoju metu iš tarnybos Afganistane. Ilgą laiką kartu su žmona Loreta ir JAV lietuviais rėmėme kaimo vaikų vasaros stovyklas. Tad turiu gan neblogą supratimą apie problemas, su kuriomis susiduria mokyklos. Negalime visko palikti vien mokytojų atsakomybei. Jaunos kartos lavinimas bei parama mokyklai – tai bendruomenės ir kiekvieno mūsų pareiga. Aišku, mokyklų vadovai ir mokytojai taip pat turi užtikrinti, kad būtų laikomasi drausmės, vaikai nebūtų užgauliojami bei nebūtų sudaryta erdvė narkotikų vartojimui, apie ką vis garsiau kalba patys moksleiviai.

Jūs esate Sibiro tremtinių vaikas. Tremties tema Lietuvoje dar labai skauda. Gal papasakotute savo tėvų tremties istoriją. Ko būtų galima pasimokyti iš tos kartos žmonių?

Mano tėvelis, kaip ir daug lietuvių, pergyveno trėmimo laikus. Jo šeima buvo ištremta pirmuoju vežimu – 1941 birželio 14 dieną vien už tai, kad jie turėjo nemažą ūkį Utenos rajone. Senelis Adomas penkerius metus kalėjo Rešotų lageryje Nr. 2, o močiutė su mano tėveliu ir jo seserimi atskirai nuo senelio kirtu Sibiro miškus Altajaus, o vėliau Krasnojarsko kraštuose.

Mano mama užaugo paprasto ūkininko šeimoje. Jos artimieji buvo laisvės kovotojai – partizanai. 1948 metais sribų kulka sužeidė mano mamą, kai tuo metu pas juos kaime slapstėsi pusbroliai partizanai. Iki šiol matomas kulkos pėdsakas mamos petyje. Tačiau iki Nepriklausomybės ji nenoriai apie tai pasakodavo.

Prieš porą metų savo vaikus – Paulą ir Raimundą nuvežiau į atokią sodybą Ukmergės rajone, kur radome iki šiol išlikusius kulką, kurios vos nenusinešė mano mamos

gyvybės, pėdsakus trobos grindyse bei sienose. Ji tuomet buvo su mumis ir viską gyvai prisiminusi pasakojo. Tai tikrai padarė neišdildomą įspūdį mano vaikams.

2007 metais kartu su sūnumi Raimundu per projektą „Misija Sibiras“ lankėmės Krasnojarsko ir Irkutsko kraštuose. Ten aplankėme ir Rešotų lagerį Nr. 2, kur senelis buvo įkalintas. Kartu su jaunimu tvarkėme apleistas lietuvių kapines.

Manau, svarbiausia, kad kiekvienas iš mūsų kaip galėdamas perduotų istorinę atmintį jaunajai kartai. Laisvė – nėra dovana. Už ją kovojo ir gyvybes paklojo tūkstančiai mūsų tėvų ir protėvių.

Kai Jūs dirbote Lietuvos Ambasadoriumi Jungtinėje Karalystėje, vienas ambasados darbuotojas lankantis Lietuvos Atstovybėje Londone man prasiarė, kad dabar Ambasadorių turime su „įpurškimu“. Tuo vaizdžiai buvo nupieštas Jūsų asmenybės portretas, kaip žmogaus pilno energijos, valios, proto ir gražaus lietuviško užsispyrimo. Pasvajokime, ką reikėtų padaryti kiekvienam iš mūsų: Lietuvos valdžiai, visuomenei ir eiliniam mokesčių mokėtojui, kad Lietuvos įvaizdis būtų irgi su „įpurškimu“? Ir kiek ilgai to reikės laukti?

Net nebežinau, ar tai priekaištas, kritika ar komplimentas. Mane, pasirodo, ir Afganistane bendradarbiai vadina „Duracel“ – nenulstanti baterija“...

Tačiau ne taip svarbi pravardė ar jos reikšmė. Daug svarbiau – vizija, nuoseklumas ir gebėjimas apie save sutelkti bendraminčių ratą tikslui pasiekti. Šia prasme man visuose darbo baruose: Vilniuje, Briuselyje, Vašingtone ir Londone, sekėsi. Turėjau puikią komandą, kurią sutelkė bendras tikslas ir komandinis darbas, paremtas pasitikėjimu ir profesionalumu.

Na, o apie įvaizdį, tai galim kalbėti iki išnaktų. Tačiau man labiausiai patiko neseniai matyta Al Jazeera TV laida iš Vilniaus – apie sveikiausią, mažiausiai nutukusių žmonių miestą! Gal tuo vertėtų pasinaudoti ir skleisti vienos iš didžiausių Pasaulio TV žinią apie sveiką gyvenimo būdą bei maitinimą puoselėjantį pasaulio kraštą – Lietuvą, į kurią visi norėtų atvykti, mokytis, investuoti, sveikai gyventi bei šitaip prisidėti prie mūsų gėrovės!? Ar ne toks turėtų būti mūsų siekis vis labiau priklausomame ir konkuruojančiame dėl talentų, idėjų ir žmonių pasaulyje?

Nuoširdžiai dėkojame už pokalbį ir linkime, kad Lietuvos diplomatijos žvaigždė, sužibusi Jūsų asmenyje einant garbingas ir ne mažiau atsakingas pareigas atneš tiesioginių taikos ir gražaus tarpusavio sugyvenimo vaisių Afganistaną žemei ir jos vaikams. Taip pat reiškiu viltį, kad Jūs įnešite svarų indėlį kuriant ATEITIES LIETUVĄ!

Vardan tos Lietuvos vienybė težydi!

Kalbėjosi kun. Egidijus ARNAŠIUS

Ernesto Slivinsko nuotr.

Kovo 11-ajai – 22 metai

Akad. prof. habil. dr. Antanas TYLA, Vilnius

Atkelta iš 1 p.

Žinoma, tarp siekiamybės ir realijų visuomet yra distancija. Tas atstumas yra mūsų kūrybinių žingsnių našumo rezultatas. Ir ne vien mūsų, bet ir viso integruoto pasaulio sugebėjimo rungtis su sutiktais sunkumais. Pasaulio ratilai atsimuša ir į Lietuvos gyvenimą. Galima nusivilti ir žmogaus galių ribotumu. Pasaulyje yra tūkstančiai universitetų ir aukštųjų mokyklų, pasaulis naudojasi žmogaus proto sukurta elektronine informacija, dirba daugybė finansinių institucijų. Niekada ir Lietuvoje nebuvo tiek universitetų, aukštųjų mokyklų, tiek kvalifikuotų dėstytojų, šviesios profesūros, intelektualių verslininkų, kaip dabar per 22 metus. Tačiau net ir tokie Lietuvos ir pasaulio pasiekimai finansinės krizės gemalo nesuardė ir ji įsisiautėjo. Ką jau kalbėti apie Lietuvą ir kitas gausių žemės turtų neturinčias šalis, jei senoji Elada ištiesusi ranką prašo sąjungininkų išmaldos, kad galėtų funkcionuoti kaip valstybė. Nežiūrint į mokslo ir technologijų plėtrą XXI-me šviesos ir informacijos amžiuje krizė buvo tokia pat griauanti, kaip ir pereito amžiaus 3-jo–4-jo dešimtmečių krizė, kuri tada nusiaušė Lietuvos ūkį. Dabar matyti, kaip Lietuvos vadovybė isitempusi taiso kelią į ateitį. Svarbu, kad viskas būtų daroma sąžiningai, dorai, atvirai...Matyt, nesėkmių išvengti neįmanoma. Kai jos atsiranda ne piktybiškai, o dėl patyrimo stokos ne taip ir skaudu. Kaip sakė išeivijos poetas Antanas Rūkas: *Kai kaldamas pats sau į pirštą pataikai, papūti, papūti – ir nebe taip skauda...* Pagaliau po krizės siautulio rezultatai teigiami: Lietuva yra antroje vietoje ES pagal ekonomikos augimą – tai ženklas, kad pavyko išlipti iš duobės... Ar išdrįsime pasakyti aciū Lietuvos vadovams? Ar manysime taip, kaip vienos partijos vadovas – esą kas gerai, tai todėl, kad vyriausybė ten nesugadino.

Žinoma, tai nereikia susitaikyti su blogybėmis, ypač su strateginėmis blogybėmis. Kažkada apsidžiaugėme, kad Lietuvos vakaruose surasti naftos klodai, paskui – skalūnas. Tačiau dabar tai jau ne mūsų turtas. Svetimi eksploatuoja. Ir iš skalūnų dujų naudą gaudys svetimi. Ir Mažeikių naftoje mes net savo akcijų nebeturime. Ir už benziną mokame brangiau negu latviai ir estai. Vienas ministras norėjo privatizuoti geležinkelį bėgius, kažkas per Lietuvą einančius dujų vamzdžius. Jau ir žemė svetimiems parduodama ir po trejų metų, jei neatsiras

tikro Lietuvos ūkininko, tokio, koks buvo anos krizės metais ministeris pirmininkas Juozas Tūbelis, – ir ją išparduos kartu su mūsų piliakalniais, savanorių, partizanų, tremtinių kapais, su visa mūsų istorija. Kurgi mes jai paminklus bestatysime? Ir jei patys nestatysime, statys svetimi, kaip kad buvo okupacijų metais.

Kur mus veda nuolatinis imperatyvas pritraukti investicijų, sukurti naujų darbo vietų. Vargu, ar mes išmoksime vartoti tik tiek, kiek būtina reikia ir truputį mažiau negu reikia, ar išmoksime nepalikti paskui save kitoms kartoms šiukšlių samplį.

Kovo 11-oji perdavė suverenitetą lietuvių tautai, ne kuriai nors partijai. Kiekviena partija turi išsitarnauti tautos mandatą. Jų dabar dešimtys. Čia tas pats kaip su tuo nesaikingu vartojimu. Lietuvos medis linksta nuo gausybės partijų inkilų. Nieko nuostabaus, kad buvę vieni ar kiti okupantai į tą medį įkėlė ir savo išdažytus inkilus. Iš jų sklinda piliečių, valstybės teritorinio vientisumo skaldymo, lietuvių ir lietuvių kalbos niekinimo trieliai, paskaidrinami priedainiais apie žmogaus teisių, mažumų padėties „nebloginimą“, anarchijos dviejuose rajonuose puoselėjimą, įstatymų nevykdymą. Anarchija yra pavargusių buvusių okupantų treniruoklis.

Prieš 66 metus Kremliaus į Lietuvą atsiųstas emisaras M. Suslovas pranašavo, kad bus Lietuva, bet be lietuvių. Jis pats tai tikėjosi padaryti. Nepavyko ir nespėjo. Dabar mes patys pradėjome kratyti savo garbingo identiteto. Juo bodisi kai kurie žurnalistai. Politologai skelbia, kad nėra lietuviško kraujo, pasirodo straipsniai ne – lietuvių. Valstybės vadovai per iškilingas šventes kreipiasi tik į Lietuvos žmones, bet ne į lietuvius. Lyg jie būtų nusikalte už tai, kad paskelbė Kovo 11-ąją Nepriklausomybės atkūrimą.

Dar daug kliūčių susiduria pagrindinis identiteto komponentas – lietuvių kalba. Buvusių „išlaisvintojų“ sukurptų struktūrų iniciatyva buvo pasikėsinta į lietuvišką raidyną. Net lituanistai, politologai, žurnalistai, prisidengę modernizmu ir pasidabinę globaliniais kaspinėliais, buvo uolūs šios akcijos kareiviai. Tamsiais kostiumais, švariais baltiniais, blizgančiais batais apsirengę, šaligatviais vaikstantys inteligentai pasikėsino į vargingų, purvinais keliais braidžiusių knygnešių išsaugotą kalbos ir

raidyno paveldą. Vis dėlto nugalėjo protas ir Lietuva apsigynė ir tikėkimės – apsigins. Tik pietryčių Lietuvoje, kur, anot europalamentaro prof. Vytauto Landsbergio, tebegyvuoja tarybinė santvarka, lietuvių kalba ujamą. Valstybė jos pakankamai neapgina, leidžia iš kitos šalies atvykusioms šovinistinėms struktūroms demonstruoti okupacijos laikų regalijas ir jas garbinti. Nesuprantamas kai kurių mūsų intelektualų, privalančių saugoti valstybinę kalbą, jos pamatus, kapituliacija prieš jos griovėjus. Kartu negalia nepasidžiaugti, kad jų pasimetimą kompensavo net ne humanitaras, o biotechnologas akademikas ir verslininkas Vladas Algirdas Bumelis. Kadangi jis ne humanitaras, tad humanitarinių vertybių suvokimo sklaida už akademinio humanitarų rato išskleidžia šios vertybės arealą. V. A. Bumelis viename rašinyje teigia:

„Turime suprasti, ko mes siekiame. Ar mes norime pasiekti ilgalaikės sėkmės, ar tik trumpalaikės naudos, kuri leidžia greitai susikišti pinigų į kišenes ir paskui pasakyti: kas toliau vyksta, man neįdomu.

Mano nuomone, – tęsia Bumelis, – yra du kartiniai dalykai, kuriuos lietuviai turi plėtoti. Pirmą – lietuvių kalbos mokslą, antra – istorijos mokslą, nepriklausomai nuo to, kas bus ministrai, kokia politinė jėga vadovaus šaliai. Jei į šiuos du dalykus nekreipsime dėmesio, greitai kalbėsime angliškų žargonu, kaip dar visai neseniai kalbėjome rusų žargonu... Todėl lietuvių kalba ir istorija yra du pagrindiniai dalykai. Juos dar turėtų papildyti istorijos filosofija“.

Tegul šiuos biotechnologo pamastymus įsisąmonina visi, kam tenka dirbti valstybinį darbą bet kioje srityje.

Per 22 metus atkurta nepriklausoma Lietuva subrendo. Savo šeimoje turėjo daug gerų, ištikimų vaikų. Bet kartu augo ir tie, kurių nepavadinsi doriais ir ištikimais. Jie turi galimybę augti ir augti kaip Lietuvos piliečiai.

Tie, kurie į 22 metų nepriklausomos Lietuvos vieškelį išėjo vedini naudos, nepaykantos valstybei, be sąžinės, be meilės Tėvynei, įsitaisę į valstybės administracijos, teisų ir teisingumo, žemėtvarkos, bankų sistemas, beveik kasmet sukelia maišatį, doko valstybės tolygų gyvenimą, ardo pasitikėjimą valstybe ir kelia chaosą. Tai nuolatos palaiko draugiškumo nerodantys

kaimynai, norintys valdyti dalį Lietuvos piliečių ir dalį teritorijos.

Pabaigoje dar keletą pastebėjimų apie laisvės vertinimą. Tiesiog nesuprantama, kieno rūpesčiu per 22 metus niekaip negalime pastatyti laisvės gynėjams paminklo Lukiškių aikštėje. Metai iš metų stumiama idėja jau tapo nusikaltimu prieš visus, kurie kūrė ir gynė Lietuvos valstybę. Sovietinės okupacijos metais nebuvo vietos sąvokai nepriklausoma Lietuvos valstybė. Ji buvo pravardžiuojama buržuazine, Smetonos diktatūros, autoritarinio valdymo valstybe. Dabartinė žiniasklaida ir politologai tęsia nepaykantos mūsų atkurtai valstybei estafetę ir 1918–1940 m. nepriklausomą Lietuvą vadina bereikšmiu „tarpukario Lietuvos“, „Smetoninės Lietuvos“, „Smetonmečiu“ ir pan. terminais. Atrodo, kad svarbiausia neminėti laisvos nepriklausomos Lietuvos ir pateisinti jos sovietinę ar kitokią okupaciją. O juk tuo metu užaugo karta, kuri baigė privalomą pradinį mokymą, lietuviškas gimnazijas, Vytauto Didžiojo universitetą, Dotnuvos Žemės ūkio akademiją, karta, kuri 10-metį su ginklu priešinosi okupantams, paskelbė 1949 m. Vasario 16-osios Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio deklaraciją ir nešė Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimo vėliavą. Ją perėmė Lietuvos Sąjūdis, kurią perėmė ir iškėlė Kovo 11-osios signatarai.

Lietuva toliau keliauja valstybinio gyvenimo keliu. Negalima tikėtis, kad jis bus be kliūčių ir labai lygus. Todėl mes ir toliau turime būti ne tik budrūs, bet dori, ištikimi savo Tėvynei, sąžiningi ir mokantis Jai aukotis. Lietuva neturi pamiršti ir vienatvėje palikti tos tautos dalies, kuri emigravo. O emigravusieji turi sentis tų vertybių, kurias 1933 m. savo testamente išdėstė Darius ir Girėnas. Jame rašoma: „Lituanikos laimėjimas tegu sustiprina jaunųjų Lietuvos sūnų dvasią ir įkvepia juos naujiems žygiams. Šį skridimą aukojame Jaunajai Lietuvai“ (P. Jurgėla. *Sparnuoti lietuviai Darius ir Girėnas*, Čikaga, 1935, p. 261). Šis Jų kreipimasis tinka mums visiems, pagal Kovo 11-osios aktą Lietuvos valstybę kuriantiems lietuviams ir Lietuvos valstybės piliečiams.

Su Kovo 11-ąja. Su laisvos Lietuvos švente!

Lietuva-Lenkija

Lenkai įsitikinę, kad jiems galima daugiau

AUŠRA

Živilė MAKauskienė, Punkskas

Bendra lietuvių ir lenkų istorija suteikia Lietuvos lenkams ypatingą statusą, o Lenkijai – teisę kitaip nei kitas šalis traktuoti savo šiaurės kaimynę. Toks įspūdis gali kilti stebint, kas vyksta dvišaliuose santykiuose.

Prezidentui Bronislavui Komorowskiui (Bronisław Komorowski) nuvykus su vizitu į Vilnių (ir Šalčininkus) Vasario 16-osios proga viename Lenkijos televizijos kanale Varšuvos universiteto profesorius dėstė, kaip Lietuvoje skriaudžiami lenkai: esą, jie buvo išskirti iš žemės grąžinimo proceso, o lenkų žemę užgrobė lietuviai politikai, kad kas antras Lietuvos lenkas Antrojo pasaulinio karo metais žuvo nuo lietuvių rankos, kad lenkų kalba išstumiamą iš bažnyčios ir kad lenkiškos mokyklos atsidūrė ties išlikimo riba. Galima sakyti, kad tai nieko naujo nei ypatingo, nes panašiomis

sensacijomis Lenkijos skaitytojai ir žiūrovai maitinami jau kuris laikas. Nepasitvirtino kai kurių Lietuvos politologų aiškinimas, kad antilietuviška retorika Lenkijoje baigsis su parlamento rinkimais. Esą, politikai kalba tai, ką nori išgirsti „paprastas“ žmogus. O ką mano „paprastas“ žmogus, atskleidė neseniai atlikta apklausa. Antai, Visuomenės nuomonės tyrimo centras š. m. vasario 9-12 d. paklausė lenkų, ką jie mano apie kitose šalyse gyvenančių tautiečių padėtį. Paaiškėjo, kad blogiausiai vertinama Baltarusijoje gyvenančių lenkų padėtis. Trys ketvirtadaliai apklaustųjų mano, kad jų padėtis yra bloga, o 57 proc. teigia, kad lenkams gyventi yra blogiau nei likusiems tos šalies gyventojams. Tik truputį geriau lenkų visuomenės sąmonėje vertinama Lietuvoje gyvenančių lenkų situacija. Du trečdaliai apklaustųjų mano, kad padėtis yra bloga, ir beveik pusė įsitikinę, kad lenkams Lietuvoje gyventi yra blogiau nei likusiems Lietuvos gyventojams.

Bene dažniausiai Lietuva gauna pylos už praeitais metais priimtą naują Švietimo įstatymą, kuris, beje, neturėtų stebinti lenkų, nes jis yra veidrodinis atspindys švietimo nuostatų, galiojančių Lenkijos tautinėms mažumoms. Kyla klausimas, kodėl tad Lietuvos siekis suvienodinti valstybinės kalbos abitūros

egzamimą ar praplėsti valstybine kalba šalies istorijos ir geografijos dėstymą sukėlė toki lenkų pasipiktinimą?

Kaip pažymėjo Kauno VDU profesorius Alvydas Butkus, Lenkija taiko dvigubus standartus – vienokius Lietuvai, kitokius visoms kitoms šalims.

„(...) Vasario 17 d. Varšuvoje viešėjusiam Latvijos prezidentui A. Bērziņui Lenkijos prezidentas B. Komorovskis padėkojo „už rūpinimąsi Latvijos lenkų tautine mažuma“. Faktiškai dėkojo už tai, kad Latvijos lenkiškoje mokykloje, kurių visoje šalyje yra šešios, net du trečdaliai dalykų dėstomi valstybine latvių kalba. Taip pat už tai, kad Latvijos lenkų pavardės ir toliau bus rašomos latviškai, kad niekur lenkų gyvenamose vietovėse nėra ir nebus lenkiškai užrašytų įstaigų iškabų, gatvėvardžių, autobusų maršrutų ar vietovardžių. O dieną anksčiau viešėjęs Šalčininkuose B. Komorovskis nebyliai pritarė rengiamai lenkų manifestacijai prieš naująjį Tautinių mažumų įstatymą“ (www.punkskas.pl).

Tad galima šimtus kartų kartoti ir rašyti, kad tik Lietuvoje lenkai turi galimybę mokytis nuo vaikų darželio iki aukštosios mokyklos gimtąja kalba, kad Lietuvoje yra du trečdaliai visų lenkiškų mokyklų pasaulyje. Pasirodo, vis tiek negerai. Nes lenkams priklauso dau-

giau. Diplomatas, buvęs Lenkijos generalinis konsulas Stanislas Cygnarowski (Stanisław Cygnarowski), kalbėdamas Varšuvos universiteto politikos mokslų studentų susitikime su Lietuvos Respublikos ambasadore Loreta Zakaravičiene apie tai, kodėl Lietuvos lenkams negalima taikyti pariteto principo, aiškino: „(...) Lietuvoje ilgais dešimtmečiais, jei ne šimtmečiais, susiformavo toks, o ne kitoks švietimo modelis, taigi ir dabartinis tautinių mažumų švietimo modelis. Tai ir vėl siejasi su ta nelaiminga bendra istorija. Lenkų kalba ten, toje teritorijoje, buvo daugelį amžių. Mažiausiai nuo 200 metų, nuo pirmųjų jėzuitų mokyklų ar kitų iki garsių universitetų. Trumpai kalbant, pagal europinius standartus, neleistina paimti jau įgytų mažumos teisių. Ir šiame kontekste pasirodo naujas teisės aktas Lietuvoje, t. y. Švietimo įstatymas, kuris tas mažumos teises paima (...)“ (http://www.polskiekresy.pl/index.html?act=nowoscifulldb&id=189). Papildysime šį diplomato argumentą istoriniu kontekstu, primindami, kad, lenkų diplomato žodžiais tariant, toje teritorijoje geriausia lenkų kalbos klestėjimo metais lietuviškų mokyklų lyg ir nebėliko, nes buvo naikinamos ir uždarinėjamos.

„Aušra“, 2012/05

Sąjūdžio ištakos

Edmundas SIMANAITIS, Jonava

Edmundas Simanaitis

Knyga „Sąjūdžio ištakų paieška: nepaklusniųjų tinklaveikos galia“

Leidykla „Baltos lankos“ išleido 440 p. knygą „Sąjūdžio ištakų paieška: nepaklusniųjų tinklaveikos galia“ (red. Nida Norkūnienė, Vilnius, 2011). Dvidešimt dviejų autorių straipsnius tvarkė mokslinės redaktorės Jūratė Kavaliauskaitė ir Ainė Ramonaitė. Tyrėjų komandą sudarė trijų universitetų mokslininkai: politologai, istorikai, sociologai. Tyrimui atlikta per 300 interviu.

Pratarmėje rašoma: „Šios knygos sumanymas buvo brandintas ne vienerius metus, tačiau jį įgyvendinti tapo įmanoma tik susiklosčius palankioms aplinkybėms ir sutelkus dideles tyrėjų pajėgas trejus metus trukusiam tyrimo projektui „Sąjūdžio fenomenas: pilietinio judėjimo tinklaveikos studija“. Tyrėjų komandoje dalyvavo ne tik trijų universitetų mokslininkai – politologai, istorikai, sociologai, bet ir gausus būrys Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto studentų, kurie

entuziastingai padėjo rinkti medžiagą ir atliko interviu.

Tautų atgimimo pavasaris

Pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui ir nusilpus imperinių valstybių galiai, Europos pavergtosios tautos, tarp jų ir Lietuva, atkūrė agresorių sutryptą valstybingumą, o kitos Baltijos šalys: Latvija, Estija, Suomija, paskelbė pasauliui žinią apie naujų demokratinių valstybių susikūrimą. Jau buvo neįmanoma sustabdyti Europos tautų atgimimo. Visais atvejais tautinės valstybės statusas buvo būtinas kaip teisinis pamatas, laiduojantis nevaržomą tautinės savimonės brendimą ir etninės kultūros raidą.

Per dvidešimt dešimt Nepriklausomybės metus (1918-1940) Lietuvos ekonomika, švietimas, kultūra pasiekė Vakarų Europos

demokratinių valstybių lygį. Totalitarinių režimų vadeivų Stalino ir Hitlerio 1939 m. rugpjūčio 23 d. sukalbis pradėti Antrąjį pasaulinį karą ir pasidalinti Rytų Europos nepriklausomų valstybių teritorijas parodė, kad imperinė politika bus tęsiama. 1940 m. birželio 15 d. Raudonoji armija okupavo Lietuvą, o kitomis dienomis Latviją ir Estiją.

Baltijos šalių, tarp jų ir Lietuvos, okupacija truko pusę amžiaus. Okupantas mėgino agresyviai rusinimo politiką pridengti skylėta sovietizmo marška. Pavergtųjų tautų siekis atkurti valstybingumą niekada nebuvo užgesęs.

Okupacijos pusamžis neištrynė iš tautos atminties nepriklausomo gyvenimo pasiekimų ir nespėtų pasinaudoti galimybėmis. Kalbant apie šį demokratines Lietuvos Respublikos nepriklausomybės periodą (1918-1940) privalu atsižvelgti į kaimynystės veiksnį. Lietuva gyvavo prašieptų nasrų apsuptyje: trys gerokai galingesni kaimynai: Lenkija, Vokietija ir Sovietų Rusija gviešė Lietuvos žemių.

Komunizmo utopija ir perestroika

Kremlius ieškojo būdų, kaip Sovietų Sąjunga galėtų išbrišti iš krizės. Pseudomoksliniai paistalai apie „brandaus socializmo“ visuomenės perėjimą į „komunizmo epochą“ visuotino chroniško deficito sąlygomis geriausiu atveju buvo priimami su atlaidžiu humoru. Tačiau Sovietų imperijoje paskelbti perestroika sudarė sąlygas Lietuvoje išsirutulioti Sąjūdžiui. Sąjūdis savo ruožtu neilgai trukęs, paskelbė vykdamas Tautos valią ir siekias atkurti okupanto sutryptą valstybingumą.

Kovo 11-osios Aktas pademonstravo visam pasauliui lietuvių tautos apsisprendimą nusimesti visus okupacijos pančius. Komunizmo utopijos bankrotas ir Sovietų Sąjungos subyrėjimas buvo dėsningi reiškiniai, iš esmės pakeitę Rytų Europos politinį žemėlapi. Baltijos šalys atkūrė valstybingumą ir tapo Europos Sąjungos ir NATO nariais.

Tai buvo ženklus ir labai reikšmingas pilietinės visuomenės laimėjimas. Lietuvos gyventojai referendumu atkūrė valstybingumą, patvirtindami demokratijos pasaulio tiesą, kad valstybingumas yra aukščiausiaji vertybė, o nepriklausoma demokratinė valstybė – vieninteliai saugūs etninės tautos ir tautinių mažumų namai.

Pilietinės visuomenės samprata

„Pilietinės visuomenės samprata Lietuvoje per 20 metų neigavo aiškų, apibrėžtą, stabilų turinį nei politikos praktikoje nei intelektualiniame diskurse“ (23p.).

Kovo 11-osios akto vaidmuo šalies gyvenime vertintinas dar vienu požiriu. Lietuvos Respublikos vadovybės ir pilietinės visuomenės siekis okupacijos sąlygomis NKVD (rus. НКВД, Народный комиссариат внутренних дел – vidaus reikalų liaudies komisariatas) divizionais užtvindytame krašte neduoti dingsties panaudoti karinę jėgą tariamu „rimties atkūrimo“ tikslu buvo išvalgios politikos vaisius.

Teko girdėti, kad tomis įtempto nerimo dienomis į Vilnių buvo atsiųsti šeši okupacinės kariuomenės Pabaltijo apygardos generolai. Jie buvo pasirengę, gavus įsakymą, karine jėga nutildyti lietuvių siekį pasitraukti iš Sovietų Sąjungos. Lietuvos Respublika niekada savo noru nebuvo atsisakiusi nepriklausomybės ir demokratijos laisvių.

Pusę amžiaus trukusi okupacija, genocido politika ir represijos neištrynė iš tautos atminties nepriklausomybės laikotarpio patirties. Pilietinės visuomenės atsakomybės samprata už gimtosios šalies likimą per visą sovietinės okupacijos laikotarpį buvo gyva. Kovo 11-osios Aktas akivaizdžiai patvirtino šios tiesos tikrumą.

Tęsinys kitame numeryje

PR

Miesto bibliotekoje – „Tele2“ dovanotos knygos apie vaikų finansinį mokymą

Neišlaikyti be reikalo, žinoti, kaip uždirbami pinigais, nematuoti visko pinigais. Tai – protingo elgesio su pinigais abėcėlė, kurios vaikai turi išmokti šeimoje. Vis dėlto pagalbos ir patarimų tėvams, kaip tai daryti, dažnai trūksta. Paprastas, bet efektyvus būdas padėti tėvams auklėjant vaikus yra tam skirta literatūra.

Į miesto biblioteką jau atkeliavo JAV autorės Lindos Leitz knyga tėvams, norintiems išauginti vaikus, mokančius elgtis su pinigais, „Tėvai, vaikai ir pinigai: kaip mokyti vaikus apie pinigus“. 150 šios knygos egzempliorių Lietuvos bibliotekoms dovanojo telekomunikacijų bendrovė „Tele2“.

Visiems prieinama informacija apie finansinį vaikų auklėjimą

„Supratimas apie finansus ir protingą jų valdymą prasideda ankstyvoje vaikystėje. Ne visi tėvai žino, kaip apie pinigus kalbėti su savo atžalomis, o tokiose situacijose padėti galinčios literatūros Lietuvoje nėra daug. Dovanodami šias knygas Lietuvos bibliotekoms siekiame, kad informacija apie tai, kaip išauginti finansiškai išprususius vaikus, būtų prieinama visiems. Dabar tam pakaks užsukti į miesto biblioteką“, – sakė Petras Masiulis, „Tele2“ generalinis direktorius.

Pasak jo, knyga bus naudinga norintiems,

kad vaikai suprastų, kas yra pinigai, kaip jie uždirbami ir kaip geriausiai jais naudotis. Lengvai skaitomoje ir suprantamoje knygoje pateikiami aiškūs atsakymai į svarbius, dažnoje šeimoje iškilančius klausimus, susijusius su finansinių vaikų auklėjimu – nuo pamatinių finansinių auklėjimo tiesų, kad negalima pinigų naudoti kaip skatinimo priemonės, iki konkrečių patarimų, kiek duoti kišenpinigių, kaip išmokyt apie protingą skolinimąsi ar kaip planuoti dovanas.

„Tikime, kad norėdami sukurti darnią ir finansiškai atsakingą bendruomenę, su pinigais protingai elgtis turime ne tik patys, bet to mokyti ir mažiausius visuomenės narius. Esame atsakingi už savo vaikų ateitį, todėl apie finansus kalbėtis niekada ne per anksti“, – teigė P. Masiulis.

Autorė – sertifikuota finansų planuotoja

„Tėvai, vaikai ir pinigai: kaip mokyti vaikus apie pinigus“ autorė Linda Leitz yra sertifikuota finansų planuotoja, JAV Vidaus pajamų tarnybos patvirtinta finansų specialistė, finansų rinkoje dirbanti nuo 1979 m. Jos specializacija – šeimos ir individualių asmenų ilgalaikių finansinių tikslų nustatymas. Dirbdama „Pinnacle Financial Concepts Inc“ kompanijoje, ji padeda savo klientams

įvairiais klausimais: investavimo, kaupimo pensijai, studijų finansavimo, nekilnojamojo turto įsigijimo planavimo, mokesčių mokėjimo, finansinių tikslų nusistatymo. Autorė su vyru Buču augina tris vaikus.

Knyga taip pat parduodama visuose knygynuose ir prekybos tinkluose.

Jau antroji „Tele2“ bibliotekoms dovanota knyga

Tai – jau antroji knyga, kurią Lietuvos bibliotekoms dovanojo bendrovė „Tele2“. 2009-aisiais su „Tele2“ pagalba šalies bibliotekas pasiekė Jay'aus Conrado Levinsono bestseleris „Partizaninis marketingas“. Tai partizaninės rinkodaros abėcėlė, kurioje aprašomi konkretūs būdai, kaip mažomis sąnaudomis pasiekti stulbinamą verslo rezultatą. „Tele2“ Lietuvos bibliotekoms dovanojo 140 šios knygos egzempliorių.

Rinkos analizės ir tyrimų bendrovės „RAIT“ praėjusiais metais atliktos apklausos duomenimis, „Tele2“ yra populiariausias ir labiausiai rekomenduojamas operatorius Lietuvoje. Beveik pusė apklausos dalyvių teigė, kad naudoja „Tele2“ paslaugomis. Du iš trijų apklaustųjų patvirtino, kad „Tele2“ siūloma paslauga kaina – mažiausia.

Prūsų praeičiai – ypatingas rusų archeologų dėmesys

Daiva JANAUSKAITĖ, Klaipėda

Knygų viršeliai

Kaliningrado srityje, kur gyveno prūsų protėviai, prasidėjo grandiozinės statybos. Rusija skyrė didžiules lėšas archeologiniams tyrimams šiose vietose.

Apie tai, kokio Lietuvos archeologams sunkiai suvokiamo masto kasinėjimus Sambijos pusiasalyje prieš keletą metų atliko rusų tyrinėtojai ir kaip šią medžiagą apibendrino jau dienos šviesą išvydusiuose leidiniuose, Klaipėdos istorikų bei praeitimi besidominčiųjų bendruomenė neseniai turėjo progą susipažinti Mažosios Lietuvos istorijos muziejuje. Čia vyko renginys „Praeities išsaugojimas ateičiai“.

Rusijos mokslų akademijos, Archeologijos instituto mokslo darbuotojas daktaras Aleksandras Chochlovas ir Kaliningrado istorijos ir meno muziejaus archeologijos sektoriaus vyresnysis mokslo darbuotojas Konstantinas Skvorcovas pasakojo apie prieš kelerius metus vykdytas ekspedicijas prūsų gyventose žemėse.

A. Chochlovas pažymėjo, kad praeitis vienija dabarties tyrinėtojus, gyvenančius skirtingose valstybėse, bet žemėse, kuriose kadaise gyveno baltų gentys.

„Tai buvo vieninga teritorija bronzos amžiuje, Romos imperijos laikais, viduramžiais ir dar vėliau. Profesinė prasme mums yra nepaprastai svarbu bendrauti. Be kolegų bei studentų, kurie dar mokosi Klaipėdoje, Maskvoje ir Berlyne, mes negalėsime sukurti vieningos mokslo erdvės. Mums būtina keistis informacija ne tik susitikus auditorijoje, bet ir bendrų ekspedicijų metu“, – teigė A. Chochlovas.

Teritorijoje, kur yra gausybė praeities paminklų (kapinynų bei senovės gyvenviečių), Rusijos Federacijos valdžios buvo suplanuota tiesti greitkelį, kloti dujotiekį bei statyti kitus grandiozinius statinius. Prieš prasidedant šiems darbams ir sritį buvo pasiūsta didžiulė archeologų ekspedicija.

Lietuvos archeologai, per kasinėjimų

sezoną iškasinėjantys vos iki 100 kvadratinų metrų, galėjo pavydėti kolegoms, kuriems pavyko ištirti 35 paminklus. Kiekvieno paminklo ištirinėta teritorija siekė per tūkstantį kvadratinų metrų. Per šešerius metus sukaupė apie 70 tūkst. vien keramikos vienetų, didžiuliai kiekiai kitų radinių.

Svečias iš Maskvos pasakojo, kad didžiulius pinigus į įvairius projektus investuojantys verslininkai nebuvo nusiteikę ilgai laukti, todėl Centrinis Rusijos Archeologijos institutas sutelkė gausias profesionalių archeologų pajėgas.

2005 m. prasidėjo didžiulės požeminės dujų saugyklos statyba. Archeologams teko per dvejus metus ištirti visus praeities paminklus, kuriems dėl statybos darbų buvo iškilusi grėsmė. Šis projektas vadinosi „Romanovo kasinėjimai“.

Be to, rusų archeologai tyrinėjo plotus, kur turėjo nusidriekti greitkelis tarp Zelenogradsko ir Svetlogorsko. Šiame 26 kilometrų ruože yra 29 archeologijos paminklai, datuojami pradedant neolito ir baigiant Ordino laikais nuo XIV iki XVIII amžiaus.

Sambijos pusiasalyje vis naujus archeologijos paminklus galima aptikti kas 300 metrų, čia jų daugybė. Rusų mokslininkai įsitikinę, kad didžiulis gyventojų tankumas pusiasalyje paaiškinamas ne tik puikiomis gamtinėmis sąlygomis gyventi, bet ir tuo, kad šioje vietoje yra didžiausios gintaro sankaupos. Gintaras nuo neolito laikų buvo labai gausiai eksportuojamas ne tik į Skandinaviją, bet ir į žemyninę Europos žemyno dalį. Centrinės Rusijos teritorijoje Pamaskvėje rastas neolito epochos žmogaus kapas, kurio įkapės buvo išties apsiūtos Baltijos gintarais.

Paskutinius porą metų ekspedicijoje Sambijos pusiasalyje dalyvavo apie 400 žmonių, dirbo 12 būrių, iš kurių kiekvienas

buvo savotiška atskira ekspedicija.

Ištyrę daugybę gyvenviečių mokslininkai ketina rekonstruoti vietos žmonių gyvenimą nuo Romos imperijos laikų iki pat vokiečių ordino atsikraustymo viduramžiais.

K. Skvorcovas tyrinėjo milžinišką Mitino arba Štantau (liet. Stantava) kapinyną, kuris išsidėstęs tarp Kaliningrado ir Baltijos jūros. Tyrinėjimų rezultatai jau sugulė į dviejų tomų monografiją.

Archeologas Gintautas Zabiela pavadino šią monografiją unikalia. Stebėdamasis ne tik kolegos iš Kaliningrado darbo mastais ir tempais, bet ir pažymėdamas leidinio „Mitino kapinynas V–XIV a.“ išliekamąją vertę.

K. Skvorcovo moksliniai interesai apima Senosios Prūsijos istoriją, romėniškąjį ir tautų kraustymosi laikotarpius rytinėje Baltijos jūros pakrantėje, jis domisi ordino laikų pilių įtvirtinimais.

Rusų mokslininkai pristatė ir mokslinį leidinį apie prūsų kultūrą. Monografija gausiai iliustruota kapinyno radiniais. Ypač įdomūs vyrų degintiniai kapai, kuriuose palaidoti ir pakinkyti žirgai. Būtent įkapės geriausiai iliustruoja prūsų supratimą apie pasaulį, kurį sudaro gyvųjų ir mirusiųjų pasauliai.

Rusų archeologai pastebėjo, kad neretas kapas buvo apardytas. Spėjama, kad XIX a. pabaigoje ar XX pradžioje čia pasidaravo vokiečių istorijos mėgėjai, kurie neatliko nuodugnių tyrinėjimų, o tik pasirinko iš kapinyno vertingesnius daiktus. Jų radinius bei aprašymus, saugomus Berlyno muziejuje, dabar rusų mokslininkai lygina su tuo, ką patys randa.

Mokslininkai iš Rusijos pristatė Klaipėdos istorikų bendruomenei ir tęstinį Kaliningrado istorijos ir meno muziejaus leidinį „Germania-Sarmatia“.

Lietuvos kultūros ištakos – Mažajoje Lietuvoje

Mikytai ir Florijanas Šlenteris. I dalis

Dr. Martynas PURVINAS, Kaunas

Atkelta iš 3 p.

vėl įrenginėjamas praūžus potvyniams. 1907 m. galop pastatytas didelis, puošnus ir tvirtas Kalalienės Luizės tiltas, sujungęs Tilžės su Panemūne ir svarbiaisiais plentais link Klaipėdos, Rygos ir Kauno. Tiltu buvo nutiesti bėgiai, kuriais iki Mikytų ir dar toliau riedėdavo elektrifikuoti didmiesčio tramvajaus vagonai. Gausėjo ir dviratininkų, atmindavusių iki Mikytų.

Tai lėmė naują Mikytų suklestėjimą. Šventadieniais čia atvykdavo nemažai tilžiškių poilsiautojų. Dailūs tramvajaus vagonai su tviskančiais žalvario apkaustais tapo nauja kryžkelės gyvenvietės puošmena. Taip Mikytai daugiau kaip šimtmečiu aplenkė ir Vilnių, kur vis dar tebesvarstomos tramvajų linijų tiesimo galimybės.

XX a. pradžios fonuotruokose užfiksuoti gan idiliški ano gyvenimo vaizdai: pora Tilžės tramvajaus vagonėlių sustodavo prie Goldenšterno užiegos, iš jo papildavo šventiškai pasipuošę iškylautojai iš miesto. Vaizdingas užiegos pastatas buvo sumūrytas iš raudonų plytų, papuoštas šviesaus tinko juostomis ir langų apvadais. Ant tvarkingo raudonų čerpių stogo stūksojo gandrulizdis – būdingas panemunių atributas. Dar vienas mūrinis užiegos sodybos pastatas stovėjo galu į kelią link Tauragės. Toliau stūksojo kiti Mikytų trobesiai.

Palei kelią link Tilžės stovėjo didysis raudonplytis dvaro tvartas, tinkuotas vienaaukštis dvarininko namas su didžiuliu, čerpėmis dengtu stogu – palei kelią link Smalininkų. Visur buvo įrengtos tvarkingos

tvoros su dailiais vartais, sodybas puošė dekoratyviniai želdiniai ir gėlynai. Svarbesnius pastatus padailino atviri ar ištiklinti gonkeliai – verandos. Mikytų užiegos kieme stovėdavo dideli stalai, prie kurių susėdavo besivaišinę iškylautojai.

Tramvajaus bėgiai išiliejo į siaurojo geležinkelio linijas, kuriomis važinėjo traukinukai iš Pagėgių į Smalininkus. Taip iš Mikytų buvo galima nesunkiai patekti į daugelį krašto vietovių.

„Gražiąją epochą“ (vėliau nostalgiskai prisimintą XX a. pradžią) nutraukė Pirmojo pasaulinio karo peripetijos – Rusijos kariuomenės įsibrovimas, Mažosios Lietuvos okupacija, krašto žmonių tremtis į Rusijos gilumą ir Sibirą, sodybų niokojimai ir turto plėšimai. 1915 m. išstūmus okupantus, tęsėsi karo laikų kasdienybė – gilėjusi ūkinė krizė, įvairūs nepritekliai, mobilizuotų krašto vyrų žūtys frontuose (jas primindavo įrašai Piktupėnų bažnyčios šventoriuje pastatyto paminklo plokštėse).

Nuo 1920 m. pradžios Klaipėdos kraštas buvo atskirtas nuo Vokietijos ir tapo savarankiška, laikinai Prancūzijos administruota teritorija. Didžioji pokarinė krizė, katastrofiška pinigų devalvacija ir visa kita anuomet gniuždė ir Tilžės gyventojus. Mikytai retai besulaukdavo lankytojų ir poilsiautojų.

1923 m. pradžioje Klaipėdos kraštą perėmė Lietuvos Respublikai, palaipsniui klostėsi naujesnis gyvenimas su pasienio prekyba, neišvengiama kontrabanda ir kitais dalykais.

Tą neilgą ramesnio gyvenimo laikotarpį 1939 m. kovo mėnesį nutraukė nacistinė aneksija, netrukus prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas. 1944 m. rudenį prasidėjusi sovietinė okupacija galutinai pakeitė tradicinę krašto sanklodą. Nebeliko senųjų krašto gyventojų, suniokota ar visai nugriauta daugelis Mikytų pastatų, pakelės ištuštėjo.

Šiandien tebėra sumenkęs ir neatpažįstamai pakeistas senosios užiegos pastatas ties plentų sankryža, netekęs savo puošmenų ir tradicinių elementų. Dvarelis rūmų liekanų tebėra dviaukščio statinio ties plentu į Kauną sienoje.

Praeities tyrėjams Mikytus dabar galėtų priminti savitieji F. Šlenterio veikalai.

Tęsinys kitame numeryje

Mielas Mažosios Lietuvos mylėtojai,

2012 m. balandžio 5 d. 17 val.

kviečiame į

architekto, humanitarinių mokslų daktaro

Martyno Purvino (Vilnius)

knygos

„Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai“ PRISTATYMĄ

Renginio svečiai:

- Knygos autorius, rengėjai, leidėjai – VŠĮ „Vorotos fondo darbuotojai, rėmėjai;
- Pagėgių savivaldybės Neigaliųjų draugijos moterų ansamblis „Rambynas“. Vadovas – Edvinas Paliokas.

Renginio metu turėsite galimybę nusipirkti Martyno Purvino knygą „Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai“.

Sutiktuvs vyks Pagėgių savivaldybės viejojoje bibliotekoje (Jaušimo g. 3, Pagėgiai). Informacija telefonais (8-441) 56 040, 57 328

Knygos „Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai“ leidimo ir pristatymo rėmėja: Pagėgių savivaldybės administracija; Pristatymo organizatorė: Pagėgių savivaldybės viejoji biblioteka.

Pro memoria

A+A T. Jonas Dominykas Grigaitis OP (1914-1937-1939-2012)

Š. m. vasario 14 d., sulaukęs gražaus Dievo Apvaizdos dovanoto amžiaus, mirė dominikonų ordino Lietuvoje atkūrėjas tėvas Jonas Dominykas Grigaitis OP.

T. Jonas Dominykas, gimęs 1914 m. gegužės 27 d., 1933 m. įstojo į dominikonų vienuolyną, tuo metu veikusį Raseiniuose. Baigęs naujokyną Prancūzijoje, studijavo Valberbergo dominikonų studijų namuose Vokietijoje ir 1937 m. rugsėjo 23 d. davė amžniuosius vienuolio įžadus. Teologiją studijavo Belgijoje garsiaame dominikonų filosofijos ir teologijos institute Le Saulchoir. Ten 1939 m. liepos 16 d. išventintas kunigu. Primicijas šventė liepos 23 d. Raseiniuose.

Karo metais t. Jonas Dominykas dėstė tikybą Raseiniuose. Sovietų valdžiai uždarius

Raseinių vienuolyną, persikėlė į Vilnių ir iki antrosios sovietų okupacijos dirbo Vilniaus amatų mokyklos ir Vilniaus geležinkelinių mokyklos kapelionu, o vėliau administratoriumi, vikaru ir klebonu daugiau kaip dešimtyje parapijų Vilniaus ir Telšių vyskupijose.

Kiek pavyko išsiaiškinti, t. Grigaitis 1948 m. darbavosi vikaru Vilniaus Švč. M. Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčioje, 1949 m. Paringio administratoriumi, o nuo 1950 m. iki 1968 m. pabaigos - Telšių vyskupijoje.

Grįžęs į Vilniaus arkivyskupiją, darbavosi vikaru Vilniaus Šv. ap. Petro ir Povilo bažnyčioje, kitais metais paskiriamas Palūšės klebonu, o 1972 m. rugsėjo mėn. – Naujosios Vilnios klebonu. Pastarojoje prabūna tik metus ir išvyksta klebonu į Rūdiškes, kur padirba vos keturis mėnesius ir gauna paskyrimą klebonu į Šumską. 1977 m. pavasarį gauna paskyrimą klebonu į Paberžę, po metų – į Smalvas, netrukus – į Turgelius, Varėną, 1981 m. birželį paskiriamas Šumsko parapijos klebonu. Šią parapiją + t. Grigaitis labai pamilo, dažnai ją kurijoje gyrė. Gal tą lėmė ir tai, kad Šumsko bažnyčia ir greta buvę pastatai kadaise priklausė dominikonams, čia buvo įsikūręs nemažas dominikonų ordino vienuolynas.

T. Grigaitis buvo labai gyvo temperamento žmogus, tiesiog nenuorama, todėl vos tik pasigirdo pirmieji garsai apie Tėvynės Atgimimą, užsidegė atgauti Vilniuje sovietiniais metais uždarytą Šv. ap. Pilypo ir Jokūbo bažnyčią ir greta esančius, dominikonams kadaise priklausiusius pastatus ir vėl atgavinti čia gyvavusį dominikonų vienuolyną. Paskirtas šios bažnyčios administratoriumi, nors jau aštuoniasdešimtmetis, kaip jaunuolis darbavosi atgaudamas pastatus, ieškodamas lėšų jiems remontuoti bei restauruoti, remontuodamas bažnyčią ir pastatus bei vėl čia burdamas dominikonų bendruomenę. Dievo Apvaizda jam padėjo ir šiandien, kaip savo akimis matome, vėl tikinčiųjų mėgiama ir lankoma ši Šv. ap. Petro ir Povilo bažnyčia, o rūmuose gyvuoja gražus būrelis jaunų dominikonų ordino brolių. Telaimina Dievas!

O t. Jonas Dominykas Grigaitis OP, uoliai stengsis atlikti jam Dievo Apvaizdos skirtą darbą, Amžinojo Tėvo pašauktas poilsui, jau ilsisi ramybėje, pareiškęs norą laukti prisikėlimo dienos jo pamiltose Šumsko parapijoje, šalia dominikonų vienuolyno mūro, Šv. arkangelo Mykolo bažnyčios šventoriuje.

Vyskupas Juozas TUNAITIS

Mirė dominikonų ordino Lietuvoje atkūrėjas

Š.m.vasario 14 d. mirė vienuolis, dominikonų vienuolyno atkūrėjas Lietuvoje tėvas Jonas Dominykas Grigaitis OP. Su velioniu buvau pažįstamas nuo 1965 m. Man būnant 1964-1965 m. Šumsko parapijos administratoriumi, dažnai susitikdavau su tėvu Dominyku. Tai labai malonus ir inteligentiškas žmogus. Su Juo buvo malonu pasikalbėti ir daug ko iš jo pasimokyti.

Artimai su tėvu Dominyku pradėjome draugauti, kada Jis mane aplankė Trakuose su Vokietijos Rheine miesto bažnyčios klebonu Giunteriu Hilebrandtu. Ne kartą drauge su tėvu Dominyku buvome applanke ir dalyvavome įvairiuose renginiuose Vokietijoje ir Trakuose. Mūsų bažnyčios bendruomenė ir savivaldybė esame dėkingi tėvui Dominykui, kad mums atklė vartus draugystei su Vokietija ir Olandija. Tikime, kad už gerus Jo darbus ir Viešpatį nepagailės ramios, laimingos amžinybės.

Mes prisimindami tėvą Dominyką, Jo nuosirdumą meldžiamės: *Amžiną atilsį duok mirusiems, Viešpatie, ir amžinoji šviesa Jam tešviečia...*

Mons. Vytautas Pranciškus RŪKAS

Muziejus laikraštyje Nr. 10 (219)

Karaimų poetas Jokūbas Maleckas

Pasaulietinė karaimų literatūra atsirado XIX a. pab., kai 1904 m. Kijeve pasirodė jos pradininko, poeto dramaturgo, trakiečio Simono Kobeckio (1865–1933) eilėraščių rinkinys „Irlar“ (Eilės). Jo kūryba turėjo didelės reikšmės karaimų pasaulietinei literatūrai suklostėti tarpukario Lietuvoje. To meto poezija, proza, dramatinės pjesės, vertimai iš kitų kalbų prisidėjo prie karaimų kultūros atgimimo, literatūrinės kalbos formavimo. Vienas žymesnių atstovų yra karaimų tautos poetas ir literatas Jokūbas Maleckas (Maleckis (1889–1952)).

J. Maleckas gimė 1889 m. vasario 17 d. Trakuose. Mokėsi Vilniaus gimnazijoje, taip pat lankė ir piešimo mokyklą. 1919 m. Vilnių okupavus lenkams, J. Maleckas su žmona Kotryna (mergautinė pavardė Navickaitė) persikėlė gyventi į Kauną. 1921 m. jis įsidarbino buhalteriu naujai įsikūrusiame „Tilkos“ šokolado ir saldainių fabrike Šančiuose. Tai buvo moderni to meto įmonė, priklausiusi Aleksandrui Kaminskui bei broliams Saliamonui ir Borisui Kaganams. Dar gyvendamas Kaune J. Maleckas laisvalaikio domėjosi literatūra, rašė straipsnius, eilėraščius. Eilėse poetas

išreiškė meilę ir nostalgiją Vilniui bei Trakams, miestams, kuriuose užaugo, tačiau į kuriuos negalėjo sugrįžti. 1928 m. mirus tėvui, J. Maleckui su šeima nedavė leidimo įvažiuoti į Vilniaus krašto teritoriją ir jis negalėjo dalyvauti laidotuvėse.

Nutrūkus ryšiams su Vilniaus kraštu, karaimų centru Lietuvoje tapo Panevėžys. Panevėžio karaimų kultūrinei veiklai remti Lietuvos Vyriausybė iš valstybės biudžeto skirdavo nedidelę kasmetinę finansinę paramą. Panevėžyje pamažu formavosi naujas į lietuviškąją kultūrą orientuotas karaimų centras. Su Panevėžio karaimų bendruomene, kurioje tuo metu buvo apie 150 žmonių, J. Maleckas palaikė glaudžius ryšius. Tai greičiausiai ir lėmė sprendimą persikelti su šeima gyventi į šį miestą. Nuo 1931 m. savo kūrybą J. Maleckas publikavo karaimo Aleksandro Mardkovičiaus Lucke leistame žurnale „Karaj avazy“ („Karaimų balsas“). Lenkijos teritorijoje gyvenantiems karaimams žinios apie Lietuvos karaimų gyvenimą buvo ypač svarbios. Kadangi dėl uždarytų valstybių sienų tarp bendruomenių tiesioginių ryšių nebuvo, pašta tekdavo siųsti per Rygą. 1934 m. Pa-

Leidiny. Krylovo-Puškino – Lermontovo rinkiniai raštai. Vertė J. Maleckas. 1938 m. O. Šešelio nuotr.

nevėžyje pradėtas leisti karaimų žurnalas „Onarmach“ („Pažanga“). Paskutiniame šio leidinio numeryje buvo išspausdintas išsamus J. Maleckio straipsnis apie anksti žuvusį vieną talentingiausių Trakuose gi-

musių poetų, galėjusį tapti net šios srities profesionalu Šelumieli Lopato (1904-1923) ir jo kūrybą. J. Maleckas išvertė į karaimų kalbą Maironio, Liudo Giros eilėraščius, išspausdino eiliuotą pjesę „Taika žemei“.

1938 m. Panevėžyje J. Maleckas išleido nedidelės apimties Krylovo-Puškino-Lermontovo rinkinių raštų knygėlę karaimų kalba. Knygėlėje, kurios apimtis vos 32 puslapiai, įdėta 16 Ivano Krylovo pasakėčių, Aleksandro Puškino poemų „Eugenijus Oneginas“ ir „Borisas Godunovas“ ištraukos ir du Michailo Lermontovo eilėraščiai. Trakų istorijos muziejaus karaimikos rinkinyje saugomas šis leidinys. Jis yra išskirtinis, kadangi tituliname puslapyje J. Maleckas rusų kalba yra užrašęs dedikaciją savo giminačiams: „Дорогому Рефаилу Самоиловичу с супругой с родственным приветом от переводчика 1938.05.20“ (Brangiam Refailui Samoilovičiui su žmona giminiškas linkėjimas nuo vertėjo). J. Malecko eilėraštis „Geismas“ yra sukurtas M.Lermontovo to paties pavadinimo eilėraščio pagrindu.

Gera mokėdamas gimtąją kalbą, J. Maleckas stengėsi savo žinias perduoti jau-

nimui. 1938 m. jis ir advokatas Jonas Rajeckas karaimų bendruomenės namuose pradėjo rengti gimtosios kalbos ugdymo pamokėles vaikams. Užsiėmimai vykdavo du kartus per savaitę. Pedagoginis poeto darbas tęsėsi iki sovietų okupacijos.

II Pasaulinis karas Panevėžio karaimų bendruomenės stipriai nepalietė, tačiau kultūrinė veikla nutrūko. Okupacinė vokiečių valdžia pripažino karaimų tiurkiską kilmę ir jų nepersekiėjo. J. Maleckas ir du jo sūnūs nuo okupacinės valdžios nenukentėjo. Pasibaigus karui, sovietų valdžia nacionalizavo Panevėžio karaimų bendruomenės pastatus, kenesą uždarė. Atkurti mokyklą karaimų vaikams ar leisti leidinį gimtąją kalbą nebuvo jokių galimybių.

Jokūbas Maleckas mirė 1952 m. sausio 12 d., palaidotas Naujamiesčio karaimų kapinėse.

L. e. Šapšalo karaimų tautos muziejaus vedėjo pareigas Dangis Varankevičius

Ekspонатус pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Muziejus laikraštyje Nr. 11 (220)

Istorikas J. I. Kraševskis

Juzefas Ignacas Kraševskis – rašytojas, istorikas, daugelio monografijų ir kraštotyринių veikalų autorius gimė 1812 m. liepos 28 d. Varšuvoje. Mokėsi Sislovičiaus gimnazijoje, 1829-1830 m. Vilniaus universitete studijavo literatūrą ir muziką. Studijų metais J. Kraševskis vadovavo slaptai studentų Mąstytojų draugijai, artimai bendravo su Joachimiu Leleveliu. 1830 m. Rusijos valdžios buvo apkaltintas sukilimo rengimu ir iki 1832 m. įkalinamas. Kalėjimo ir policijos priežiūros laiką panaudojo Vilniaus istorijos studijoms. 1833-1837 m. J. I. Kraševskis gyveno tėvų dvare Pružanų apylinkėje (netoli Bresto). Nuo 1837 m. gyveno Ukrainoje – Horodece, Lucke, Žitomire. 1860 m. apsigyveno Varšuvoje, po 1863 m. sukilimo pasitraukė į Vokietiją ir iki 1884 m. gyveno Drezdene. Keliolika metų bendradarbiavo su prancūzų žvalgyba, teikdamas jai žinių apie Prūsijos karinius pasirengimus. Už šią veiklą 1883 m. buvo suimtas, apkaltintas šnipinėjimu ir bendradarbiavimu su Prancūzijos žvalgyba. Kancleris Otto von Bismarkas reikalavo

J. I. Kraševskiiui griežtos bausmės, bet teismas, atsižvelgęs į jo veiklos idėjinis motyvus, nuteisė jį puskeltvurt metų kalėti ir 1885 m. paleido atostogų, iš kurių jis į Vokietiją negrįžo, o pasitraukė į Italiją. 1886 m. persikėlė į Ženevą, kur 1887 m. kovo 19 d. mirė.

J. I. Kraševskis buvo vienas iš produktyviausių pasaulio rašytojų, kurio raštus sudaro apie 600 tomų (iš jų 223 romanai). Labiausiai vertinami jo istoriniai romanai, jų yra 94. Nemaža dalis autoriaus kūrinių ir studijų susijusi su Lietuva ir jos istorija. J. I. Kraševskis 1841-1851 m. Vilniuje išleido tęstinio leidinio „Athenaeum“ 66 tomus, buvo jo redaktorius, straipsnių autorius, vertėjas. Tai istorijos, filosofijos, literatūros ir meno leidinys, kuriame išspausdinta nemažai lituanistinės medžiagos. J. I. Kraševskis domėjosi Lietuvos istorija, tautosaka, lietuvių kultūrinio gyvenimo, palaikė ryšius su M. Akelaičiu, L. Jucevičiumi, A. Višteliu-Višteliausku. Savo kūriniuose aprašė Lietuvos kultūrą, gamtą, papročius, savitoje lietuvių pasaulėžiūroje įžvelgė filoso-

Knygos „Vilnius nuo jo pradžios iki 1750 m. titulinis puslapis. J.I. Kraševskis, 1842 m. IV T.

finį pradą, bet lietuvių priskyrė slavam, iškraipė lietuvių kalbos žodžius, mitologiją pateikė neautentiškai.

J. I. Kraševskis yra istorinės monografijos „Vilnius nuo jo pradžios iki 1750 m.“ (Wilno od początków jego do roku 1750, I-IV T., 1838-1842) autorius. Šio veikalas III ir IV tomai, išleisti ir atspausdinti lenkų kalba Juzefo Zavadskio spaustuvelyje Vilniuje 1841-1842 m. saugomi Trakų istorijos muziejaus raštijos rinkinyje.

J. I. Kraševskis parašė knygą „Polesės, Voluinės ir Lietuvos atsiminimai“ (Wspomnienia Polesia, Wołynia i Litwy. 1840 m.), istorinį kraštotyrynį veikalą Lietuva

(Litwa, I-II T., 1847-1850), kuriame paskelbė per 400 lietuviškų patarlių ir priežodžių, įdėjo lietuviškų knygų sąrašą iki 1800 metų, taip pat studiją apie lietuvių liaudies dainas. Ši studija pavadinta „Lietuvių dainos“ lietuvių kalba išleista 1921 m. Taip pat istorikas parašė knygą „Vytauto Lietuva“ (Litwa za Witolda, išleista 1850 m., į lietuvių kalbą išversta ir išleista 1994 m.) bei veikalą „Menas slavų kraštuose, daugiausia Lenkijoje ir ikirikščioniškoje Lietuvoje“ (Sztuka u Słowian, szczegółnie w Polsce i Litwie przedchrześcijańskiej, 1860). Lietuvos istorinė praeitis vaizduojama ir kai kuriuose grožiniuose J. I. Kraševskio kūriniuose. Ypatingo lietuvių dėmesio susilaukė poetinė trilogija „Anafielas“ (1840-1845), ypač jos pirmoji dalis „Vitolio rauda“ – lietuviško mitologinio epo bandymas. Rašydamas šią dalį autorius rėmėsi T. Narbuto istorija, Strijkovskio kronika, L. Rėzos darbais bei M. Jacevičiaus, almanache „Biruta“ 1837 m. pirmą kartą atspausdinta pasaka „Žalčio žmona“. Antra dalis „Mindaugas“ skirta Lietuvos karaliui Mindaugui, o trečioje

dalyje „Vytauto kovos“ aprašomi Vytauto Didžiojo žygiai. Lietuvos valstybingumas ginamas, lietuviška kultūra palankiai traktuojama apysakoje „Švento Mykolo bažnyčia Vilniuje“ (Kosciół święty Michalski w Wilnie, 1833), legendinė viduramžių Lietuvos istorija populiariinama apysakoje „Kunigas“. Ši apysaka daug kartų buvo išleista lietuvių kalba, paskutinis leidimas – 2003 m. Tai kūrinyje apie didvyrišką Pilėnų kovą su kryžiuočiais ir tragišką jos baigtį. Ta pačia dvasia parašytas romanas „Karalių motina“ (Matka królów, 2 d. 1883).

Apibendrinant J.I. Kraševskio kūrybą, susijusią su Lietuva, reikia pripažinti, kad ji žadino istorinę ir tautinę lietuvių sąmonę, turėjo įtakos XIX a. pabaigos lietuvių literatūrai, paskatino J. Basanavičių įkurti mėnraštį „Aušra“.

L. e. istorijos skyriaus vedėjos pareigas Danutė Pavilonienė

Ekspонатус pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Ar girdime savo tyliuosius herojus?

Astrida PETRAITYTĖ, VILNIUS

Pabiri išpūdžiai iš Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos minėjimo Seime

Kai Vasario 16-osios renginyje turėjau progos pamatyti ciklo „Lagerių moterys“ filmus, o vieno jų herojė Nijolė Sadūnaitė vis smagiai šypsojosi – ne tik *šiandien* pasakodama „nuotykius“ saugume ar konspiracinėse išvykose į Maskvą, bet ir *anų laikų* nuotraukose, galėjau, pati šypsodamasi, tik sulinksėti: „Taip taip, tokia jau ta Sadūnaitė – džiugaus gyvastingumo kupina, net ir lošdama *va bank* su Mirtimi...“

Bet ištis buvo netikėta jau kitame renginyje – kovo 16-ąją minint Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos (LKBK) leidimo pradžios 40-metį Seime – vos ižengus susidurti su kone bravūriškai iš nuotraukos besišypsantiu arkivyskupu (ne, dar juk tik jaunu kunigu) Sigitu Tamkevičiumi, tuo TV kartkartėmis (žinia, dažniausiai konfrontacinėse Katalikų Bažnyčios ir visuomenės, tiksliau – *vox populi*, situacijose) regimu nuosaikiu lėtoku oficialiuoju Bažnyčios atstovu. O nuotraukoje – ne kokia šventės akimirka: ji daryta KGB tardymo izoliatoriuje Vilniuje 1983 gegužę... Daugiau nei dešimtmetį (1972–1983) LKBK vyriausiuoju redaktoriumi buvęs, taip ir nepričiuptas „su įkalčiais rankoje“, S. Tamkevičius buvo suimtas kun. Alfonso Svarinsko teismo metu, nuteistas už antitarybinę propagandą ir agitaciją.

Taip, jau iš parodos eksponatų, pasitikusių atėjusius į konferenciją-minėjamą „Tiesos žodis – kelias į laisvę: 1972–1988 m. Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika“, kuri kartu su Seimu, nenuilstančia jo atstove Angonita Rupšyte rengė ir Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, buvo galima susidaryti išpūdį apie pagrindinės Kronikos redaktorių, gausaus jų talkininkų būrio ryžtą, drąsą, pasišventimą. Regis, daugeliui iš gausiai į Seimo Kovo 11-osios salę sugužėjusių minėjimo dalyvių ši 17 metų trukusi nelegalios antisovietinės spaudos leidimo ir platinimo istorija buvo sava – patirta dalyvaujant. Ne veltui rytiniam posėdžiui pirmininkavęs (kartu su Nepriklausomybės Akto signataru Vidmantu Povilioniu) Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininkas Arvydas Anušauskas pažymėjo: retai būna, kad konferencijose pranešimus skaitytų gyvieji Istorijos veikėjai... Šiame renginyje ištis girdėjome ne tiek mokslinius pranešimus, kiek – liudijimus, prisiminimus (kai kurių srautas pralaužė reglamentinius 20 minučių rėmus)...

„Laimingas avantiūristas“ – tuo iš KGB tardytojo gautu epitetu grindė savo pasisakymą arkivyskupas S. Tamkevičius, akcentuodamas pirmąjį dėmenį: laimingas, nes apsuptas ištikimų, neišdavusių bendražygių...

Su bendraminčiais pradėjęs leisti LKBK (galime įsivaizduoti kokių konspiracinių subtilių reikalavimų šis procesas!) vikaraudamas Simne, regis, kaip reikiant „išsismarkavęs“ nuo 1975 m. kunigaudamas Kybartuose dabartinis Katalikų Bažnyčios hierarchas pabrėžė: seselės vienuolės ir kiti talkininkai nedvejodami rizikavo gyvenimo saugumu (juk net ir pačiu gyvenimu), nes juos vedė tikėjimas Dievu ir meilė tėvų žemei; atsiriboję nuo šio pasaulio šlovės ir turtų, jie siekė ne gyventi „kaip Švedijoje“, bet – gyventi Laisvėje, vardan Laisvės nebijoję nelaisvės – kalėjimų, lagerių... Juk šių „sovietinių kurortų“ neišvengė nei N. Sadūnaitė, nei Petras Plumpa, nei KGB „Nepataisomuojų“ pakrikštytas mons. Alfonsas Svarinskas, nei pats S. Tamkevičius ir daugelis kitų. Bet vienus nuteisus, visad radosi kam stoti jų

veiklos baran. Štai ir buvusi tokia svarbi Maskvos grandis (čia medžiagos būdavo perduodamos užsienio žurnalistams) nenutrūko, kai 1974 m. kalėjime atsidūrė S. Kovaliovas – ryšininku ryžosi tapti kitas Rusijos disidentas Aleksandras Lavutas. (Abu maskveičiai „ryšininkai“ dalyvavo Seimo renginyje). Pastarasis, savo pasisakymą kukliai pavadinęs „Buvome vienoje valtyje“, priminė, kad veikta nuolat šalia sukiojantis *stukačiams* (pagrįstai pažymėdamas, kad šio žodžio net nereikia versti į lietuvių kalbą – ši veikėjų kategorija žinota visoje sovietijoje).

Tikėjimas, Tiesa, Teisingumas, Laisvė – šie žodžiai tarsi ašis pervėrė prisiminimus apie veiklą renkant Kronikai informaciją apie tikinčiųjų (ir tiesiog žmogaus) teisių pažeidimus, patirtąsias aukas ir pan., perspausdinant medžiagą mašinėle, ją platinant tarp saviškių ir perduodant per patikimus asmenis (Maskvos disidentus, atvykusius turistus) į Vakarų... Vieni jautėsi išipareigoję Dievui, Bažnyčiai, broliams-sesėms Kristuje (juk 1978 m. lapkričio 23 d. buvo įkurtas ir Katalikų komitetas tikinčiųjų teisėms ginti; jam priklausė dvasininkai Juozas Zdebskis, Jonas Kauneckas, Sigitas Tamkevičius, Alfonsas Svarinskas, Algimantas Keina, Jonas Boruta, keletas kitų), kiti – labiau žemiškojo matmens Tiesai ir Laisvei, bet visus vedė anapus *ego* esantis imperatyvas. Štai jau pranešimų pavadinimai daug ką pasako: „Tiesos žodis melo pasaulyje (LKBK leidėjas, platintojas P. Plumpa), „Silpnojo jėga – tiesa“ (LGGRTC direktorė Birutė Burauskaitė), „Dievas mus saugojo“ (LKBK redaktorė, platintoja sesuo Gerarda Elena Šuliuskaitė), „Pavojingiausias sovietiniam režimui ginklas – tiesos sakymas“ (LKBK platintojas, Rusijos disidentas Sergejus Kovaliovas)... Štai ir buvęs Seimo narys Arimantas Raškinis, dalijisės Maskvoje būtent S. Kovaliovo vadovaujamoje biofizikos laboratorijoje tęsiant studijas (ano šimtmečio 7-o dešimtmečio pabaigoje) patirta didesne laisve, pirmiausia visus pasveikino: „Su Tiesos sakymo švente!“

Laisvės ir Tiesos siekiu savo drąsą (žinia, taip savo apsisprendimo neįvardydamas) grindė maskvietis disidentas, politinis kalinys (už antisovietinę veiklą teistas būtent Vilniuje) S. Kovaliovas. Jis net oponavo anų laikų studentui Arimantui – esą jie visai nesijautė laisvesni, net pavydėję lietuviams, sugebantiems savo pagrindinę medžiagą dauginti tuometine gera kopijavimo technika. Beje, S. Kovaliovas paragino mus džiaugtis galimybe antisovietinės spaudos jubiliejų švesti Seime, valstybinėje institucijoje, su apgailestavimu pripažindamas, kad jų savilaidinio leidinio „Chronika tekuščich sobytij“ paminėjimas Dūmoj neišivaizduojamas...

Abiem šiais dėmenimis – Tikėjimu ir Tiesa – buvo grįstas vyskupo Jono Borutos pasisakymas (bei gyvenimiška pozicija), nors pranešimas įvardytas kukliai informatyviai: „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika artėjant sovietmečio pabaigai“. Juk tai jis – anuometinis kunigas pogrindyje – stojo suimtojo Kronikos leidėjo vieton. Idomu – ir šią aplinkybę ypač akcentavo bebaimis Kronikos platintojų talkininkas Maskvoje S. Kovaliovas – kad po S. Tamkevičiaus suėmimo pasirodė net „dvi Kronikos“ – du analogiški jos numeriai. Juk visi *eiliniai* jautė, kaip svarbu, kad Kronikos leidimas nesustotų – priešingu atveju, tai būtų tiesioginis dar vis trūkstamas įkalts S. Tamkevičiaus byloje... Po šio „dublika-to“ tolimesniems Kronikos numeriams vadovavo pogrindyje į kunigus išventintas J. Boruta, visą medžiagą derinę su vyskupu Julijonu Steponavičiumi. Vyskupo teigimu, KGB įtarimai dėl Kronikos rengimo

Konferencijos-minėjimo „Tiesos žodis – kelias į laisvę: 1972–1988 m. Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika“ dalyviai

Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos (LKBK) leidybos pradžios 40-mečiui skirta paroda

tuomet labiausiai krito ant kunigo Juozo Zdebskio – ir šis buvo pasmerktas mirčiai (mįslingai žuvo autokatastrofoje)...

Seimo renginyje būta ir daugiau liudijimų – štai laikraščio „XXI amžius“ redaktorių Edvardas Šiugžda priminė aktyviai sovietiniais metais veikusių Eucharistijos bičiulių indėlį skleidžiant pagrindinę spaudą; būta ir mokslinio žvilgsnio į netolimą istoriją – VU doktorantė Inga Arlauskaitė aptarė LKBK, jau patekusios į Vakarų, „grįžimą“ Lietuvon – per Vatikano, Amerikos radiją, kitas stotis ir kt.

O tarp pirmos ir antros konferencijos dalies įsiterpė ne tik kavutė – Seimo parodų galerijoje pristatyta J.E. Tamkevičiaus atsiminimų knyga apie Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos leidimą ir A. Anu-

šausko leidinys „Teroras 1940–1958“; geidaujančių knygų papuošti garbių autorių autografu netrūko. O antrasis konferencijos posėdis (kuriam pirmininkavo Seimo narys Algis Kasėta ir VU istorijos fakulteto doc. Nerijus Šepetys) pradėtas aktyviųjų LKBK rengėjų ir jų talkininkų pagerbimu – jiems įteikti Seimo pirmininkės Irenos Degutienės padėkos raštai.

Apsukusi ratą, grįžiu prie arkivyskupo S. Tamkevičiaus. Nes jo kuklų kalbėjimą išsinešiau kaip skaudžiausią priekaištą mums – ne dėl to, kad iš bailumo ar nenovokos anuomet stovėjome po medžiu, mosuodami raudonomis vėliavėlėmis, bet kad šiandien, žilpindami akis į blizgias televizines žvaigžduotes, dažnų su panieka nusigrežiamo nuo savo tyliųjų herojų.

Patriotizmas pseudomokslo pakuotėje

Prof. dr. Alvydas BUTKUS, dr. Stefano M. LANZA, Vytauto Didžiojo universitetas

Tęsinys. Pradžia Nr. 6

Niekur straipsnyje nebuvo keliama abejonių dėl autorės nuopelnų. Netgi atvirkščiai – jie buvo pabrėžti. Jei jau kalbame apie visuomeninius J. Statkutės nuopelnus, tai ir mes manome, kad jie buvo pagrįstai įvertinti, suteikiant jai Edukologijos universiteto garbės daktaro vardą. Juk Lietuvos universitetų garbės daktaro vardus yra gavę nemažai visuomenės veikėjų – politikų, žurnalistų, literatų, bažnyčios hierarchų, tarp jų ir V. Adamkus, A. Brazauskas, A. Kvasneviskis, A. Michnikas, B. Brazdžionis, A. J. Bačkis, S. Tamkevičius. Dėl to ietys nelaužomos ir neketinama jų laužyti. Bet šis vardas nepadarė šių žmonių nei mokslininkais, nei šventaisiais ar nekritikuotiniais asmenimis, nekalbant jau apie jų darbus, jei tokių esama.

Beje, nė vienas iš garbės daktarų, neturintis mokslinio laipsnio ir būdamas „Dr. h. c.“, nesitituluoja „Dr.“, nes skiria garbės vardą nuo mokslinio laipsnio. Nė vienas, išskyrus J. Statkutę.

Dar vienas nesenstantis J. Statkutės grynųjų argumentas, cituotas jau minėtoje prof. Z. Zinkevičiaus knygoje ir iš dalies kartojamas prof. R. Grigo replikoje, yra tai, kad J. Statkutės knygos išverstos „į daugelį

pasaulio kalbų“, „jai pritaria didieji pasaulio mokslininkai“, „ji bandanti išsiveržti iš nelemtų istorinių šampų“, „jai Vakaruose tai daryti gerai sekasi, tačiau to esą negalima pasakyti apie Lietuvą“ (p. 52-53). Bet ar daug atsirastų Lietuvoje išmanančių, tarkim, irokėzų ar tų pačių majų istoriją, kad galėtų patikrinti jos patikimumą, jei čia būtų išleista knyga apie juos? Lietuvos vardą pasaulyje reikia garsinti ne fantastinėmis stulbinančiomis pasakomis, bet patikimais argumentais paremtu mokslu.

Skaitant prof. R. Grigo opusą, susidaro įspūdis, kad sociologai istorinės kalbotyros ir jos metodologijos dalykus išmano kur kas geriau už kalbininkus. Be to, jie esą tie tikrieji patriotai, o kalbininkai (bent jau tie, kurie drįsta viešai prieštarauti romantiškiems ir diletantiškiems postringavimams), anot R. Grigo, – kumečiai, baudžiauninkai, užguiti ir kompleksuoti saviplakos, „nuo Mindaugo laikų paženklinti savinaikos stigma“. Gal tikrai mums, kalbininkams, pasak JAV kolegos prof. A. Klimo, vertėtų pradėti rašyti patriotiškus straipsnius apie fiziką, chemiją, architektūrą ir skelbti patriotiškus atradimus, kurių nepadarė šių sričių specialistai, įskaitant ir sociologus?

Lietuvių pasakotojai nevieniši

Šiaip kiekvienos tautos atstovams gražu skaityti teorijas apie savo protėvių žygius ir nuopelnus. J. Statkutės de Rosales knygoje skaitytojas dar sužino, kad baltų arealas rytuose „siektė Uralo kalnų papėdę“ (p. 78); kad Suomijoje buvę gudai (t.y. baltai) vėliau iš ten iškeliavę – vieni leidesi į Vokietiją, kiti pasukę į pietus ir apie 1260 m. pr. Kr. (!) pasiekę šiaurės vakarų Indiją, „kas paaikšina sanskrito atsiradimą“ (p. 142). Suprask, baltai emigrantai, atplūdę iš Pietų Suomijos, Indijos kultūrai davė sanskrito kalbą ir raštą!

Neatsilieka nuo mūsų ir kaimynų slavų autoriai. Pavyzdžiui, rusų matematikas ir istorijos mėgėjas V. Čiudinov (ne pravardė!) aiškina, kad rusų kalba seniausia pasaulyje, nes, pasak jo, rusiškai kalbėję dar kromanjoniečiai, o rusų kultūra (įskaitant ir raštą) esanti 24 000 metų senumo. Pateikia, žinoma, ir savų įrodymų – dabartine kirilica išraižytas ledynmečio laikų uolas. Kitas autorius istorikas G. Kretinin (irgi ne pravardė!) vadovėlyje „Vakarų Rusijos istorija“ (Maskva, 2007) teigia, kad Sembos pusiasalyje slavai gyvenę jau nuo VI a., o vėlesni prūsai buvę tokie laukiniai ir žiaurūs, kad užmušinę

savo sūnus ir dukras, jei pamanydavę, kad tie šeimoje nereikalingi. Rusijos internetinėse svetainėse rasite teiginių, jog Čingiz Chanas buvęs rusas, visa valstybė vadinusis Rusj-Orda ir kad rusai plitę tiek į Vakarų Europą, ten sodindami į sostus savo vietininkus, tiek į Rytus. Rusai senovėje pasiekę ir kolonizavę Japoniją, o japonų samurajai – tai rusai išėję iš Samaros. Egipto piramidės irgi esąs senovės rusų darbas.

Rusų etniniai broliai lenkai turi mitus, kad Lietuvoje jie gyvenę nuo amžių (od wieków) ir kur kas anksčiau nei čia pasirodę lietuviai ar apskritai baltai. Lenkai įkūrę ir Vilnių, todėl jų dabar čia tiek daug, o Lietuvos didikai ir bajorai virtę etniniais lenkais, vos tik pramokę lenkiškai.

Baltarusių romantikai ir net kai kurie tikri jų istorikai sau ir pasauliui teigia, kad Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė buvo baltarusių sukurta valstybė, pirmasis jos valdovas buvęs skandinavų vikingas Mendog, bet vėlesni valdovai jau buvę slavai, kalbėję baltarusiškai, o lietuviai į Vakarų Baltarusiją ir Vilnių suvažiavę iš Žemaitijos ir pavogę Baltarusijos istoriją.

Gražu, tautiška, patriotiška, kilnu. Niekas nedraudžia visu tuo tikėti.

Tik kuo čia dėtas mokslas?

Pabaiga

Kultūra

Kilmingų šveicarų pilyje – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės palikimas

Inga MISIUKEVIČIENĖ

Paroda „Lugano ežero pakrančių menininkų palikimas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (LDK)“

Luganas, 2012 m. kovo 16 d. – Šveicarijos Tičino kantono Mendrizijo miesto patricijų pilies Šv. Sizinijaus bažnyčioje atidaryta paroda „Lugano ežero pakrančių menininkų palikimas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (LDK)“, pristatanti iš Šveicarijos kilusio itališko baroko palikimą LDK.

Parodos pristatyme kartu su Tičino Respublikos ir kantono vadovais, Mendrizijo patricijų korporacijos vadovais dalyvavo Lietuvos Respublikos (LR) atstovybės prie Jungtinių Tautų biuro Ženevoje ir kitų

tarptautinių organizacijų vadovas ambasadorius Jonas Rudalevičius, Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) Biudžeto, finansų ir administracijos komiteto pirmininkas, ambasadorius Albinas Zananavičius, LR ambasados Šveicarijos Konfederacijoje laikinoji reikalų patikėtinė Virginija Umbrasienė. Dalyvauti šiame renginyje buvo pakviesti iškiliausi šio regiono kultūros ir meno žmonės, architektūros ekspertai, apie 30 konsulų, reziduojančių Tičine.

Paroda veiks iki balandžio 9 d. Per parodą lankytojus sutiks ir juos dominančią infor-

maciją apie Lietuvą suteiks vietinės lietuvių bendruomenės atstovai.

Viduramžiais Tičino žemės architektai, skulptoriai ir tapytojai buvo vertinami visoje Europoje. Jau nuo XII a. Tičino menininkai keliavo po Europą ieškodami turtingų užsakovų. Beveik tris šimtus metų – nuo XVI a. vidurio iki XVIII a. pabaigos – nuo Lugano ežero pakrančių kilę menininkai dirbo ir kūrė LDK. Beveik keturiasdešimt architektų, skulptorių ir tapytojų paliko savo pėdsakus apie pusšimtyje LDK vietovių. Vien Lietuvos sostinėje Vilniuje šie menininkai prisidėjo prie beveik dvidešimties iki mūsų dienų išlikusių pastatų projektavimo, statymo ir dekoravimo. Šv. Kazimiero koplyčia Vilniaus katedroje, Šv. Teresės, Šv. Petro ir Povilo bažnyčios, Žemutinė pilis, Radvilų rūmai Vilniuje, Pažaislio kamaldulių vienuolynas, Švč. Trejybės bažnyčia Liškiavoje, Dievo Kūno bažnyčia Nesvyžiuje – tai tik keletas iki šių laikų išlikusių Tičino meistrų paminklų buvusios LDK teritorijoje.

„Dėl įvairių politinių ir kultūrinių priežasčių Šveicarijos menininkų palikimas Lietuvoje ilgą laiką nebuvo tyrinėjamas, – sakė Kauno Vytauto Didžiojo Universiteto (VDU) docentas ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) instituto direktorius dr. Rūstis Kamuntavičius. – Šis projektas – tai pirmasis bandymas surinkti, susisteminti, apibendrinti ir pristatyti visą Tičino meistrų palikimą Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėse“.

Dvejus metus dr. R. Kamuntavičius Lietuvos ir užsienio archyvuose rinko istorinę medžiagą, o fotografas Martynas Ambrazas sukurė tūkstančius kilometrų Italijos, Šveicarijos, Baltarusijos, Lenkijos, Latvijos ir Lietuvos keliais – nufotografuota šimtai architektūros paminklų. Kultūros projekto tikslas yra atstatyti nuo viduramžių buvusius glaudžius Lietuvos ir Šveicarijos verslo ir kultūros ryšius, Šveicarijos ir Italijos gyventojus supažindinti su jų tautiečių kul-

tūrinių ir istorinių palikimu LDK teritorijoje, skatinti juos aplankyti jų protėvių sukurtus architektūros šedevrus.

Mintis pasinaudoti Lietuvos mokslininkų tyrimais ir pristatyti Tičino regiono kultūros ir architektūros palikimą pačioje Šveicarijoje kilo Lietuvos Respublikos garbės konsului Tičino kantone Gintautui Bertašui. Parodos atidarymas tapo reikšmingu įvykiu atnaujinant kažkada buvusį intensyvų Lietuvos ir Šveicarijos ekonominį ir kultūrinį bendradarbiavimą.

Renginių Šveicarijoje programoje – Lietuvos delegacijos susitikimas su Tičino kantono vyriausybės kancleriu ir kultūros ministru. Per susitikimą Tičino vyriausybė, verslo asociacijos ir investuotojai buvo pakviesti atvykti į Lietuvą, šalį, į kurią Šveicarijos atstovai kurti ir dirbti vykdavo kelis šimtus metų. Lietuvos delegacijos atstovai buvo supažindinti su UNESCO Kultūros paveldo objektu Belinzonos pilių ansambliu bei jo pritaikymu priimti turistų srautus.

Siekdami užmegzti kultūrinius ryšius, Lietuvos delegacijos atstovai lankėsi Lugano universiteto Mendrizijo architektūros akademijoje, kur susitiko su rektoriumi ir vienu iš garsiausių pasaulio architektu Mario Botta.

Parodą Šveicarijoje inicijavo Lietuvos Respublikos garbės konsulas Tičino kantone Gintautas Bertašius ir Mendrizijo patricijų korporacija. Patricijai – senųjų Mendrizijo giminių palikuonys, dokumentais įrodantys savo gyvenimą šiame mieste nuo XII-XIII a.

Projekto vykdytojas – Lietuvos viešoji įstaiga „Communicare“ planuoja parodą Vilniaus Rotušėje (2012 m. pavasarį – vasarą), interaktyvų interneto tinklalapį ir rengia knygą – albumą „Lugano ežero pakrančių menininkų palikimas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“. Ši paroda praėjusių metų lapkričio mėn. buvo eksponuota Lietuvos Respublikos prezidentūroje.

Kardinolo Josyfo Slipyj metai

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ, Vilnius

Tęsinys. Pradžia Nr. 5

Gimtinėje (Zazdristo kaimas, Stursivsko r., Ternopilio sritis), minint kardinolo 100-ąsias gimimo metines, pastatytas paminklas (1992) ir biustas (1994, skulptorius E. Mysko), atidarytas Josyfo Slipyj dvasinis centras (1998), yra jo vardu pavadintas muziejus – kompleksinė sodyba. Lvo ve, dvasinėje akademijoje (dabar tai Ukrainos Katalikų universitetas) atidarytas kardinolo muziejus (1997), Lvo ve Koperniko gatvėje atidengta paminklinė lenta su J. Slipyj bareljefu. 1993 m. sukurtas kardinolui skirtas pašto ženklas.

UGKC 2002 metus paskelbė J. Slipyj metais, tada liepą Zarvanicos dvasiniame centre vyko visos Ukrainos piligrimystė, skirta 110-osioms Slipyj gimimo metinėms, dalyvavo ir Liubomyras Huzaras, Ukrainos, Kanados ir JAV dvasininkai ir per 200 tūkstančių piligrimų. Lvo vo nacionaliniame Ivano Franko universitete vyko mokslinė konferencija, kurioje dalyvavo ir straipsnio autorė.

2002 metais Čikagoje sukurtas filmas „Patriarchas. Josifo Slipyj gyvenimas“ (Čikagos Šv. Volodymyro ir Olgos parapija, kino studija „Kontaktas“). Filmo idėją iškėlė Marta Kolomyjec (ji ir filmo prodiuserė) ir Danylo Janevskij, scenarijus Aleksandro Frolovo (jis ir režisierius) ir Jurijaus Šapovalo. Finansinė parama buvo gauta iš Čikagos Šv. Volodymyro ir Olgos parapijos bei prie jos veikusių įvairių draugijų ir brolių. Be to, mecenavo parapijiečiai, dvasininkai

Dviejų dalių (jas įvardinčiau: nelaisvėje – sovietų rankose ir laisvėje – Romoje) apie pusantros valandos trukmės filme labai sumaniai ir jautriai pateikta gausi dokumentinė medžiaga: nuotraukos, KGB bylos dokumentai, skaitomi kardinolo J. Slipyj užrašyti pasakojimai apie Sibirą, girdime ir jo paties balsą. Filme patriarchą pažinusių, su juo bendravusių pasakojimai apie jo asmenybę – charakterio bruožus, veiklą, Graikų apeigų Katalikų Bažnyčios naikinimą ir stiprinimą bei atsigavimą.

Istorinius įvykius, kardinolo darbus ir faktus komentuoja UGKC Patriarchas Liubomiras Huzaras, Kardinolo Josyfo Slipyj biografas vyskupas Ivanas Choma, dirbęs su kardinolu nuo 1963 m. iki jo mirties, Kolomyjsko–Černyvecko vyskupas Pavlo Vosylyk, Lvo vo dvasinės akademijos rektorius prof. Borisas Hudziakas, Šventojo Grigalijaus Didžiojo ordino kavalierius prof. Mirosylavas Labunka, 1963–1976 metais kardinolo Josyfo Slipyj sekretorius ir prefektas t. Mykola Pristaj ir 1976–1984 m. – sekretorius dr. t. Ivanas Dacko, Ukrainos diasporos enciklopedijos viena redaktorių dr. Darija Markus, Ukrainos Nacionalinės Mokslo akademijos prof. Vasylius Markus, Studitų vienuolyno Italijoje igumenas (vyresnysis) t. Evtimijus Volynskij, Grotoferato bendruomenės vienuolis t. Partemijus ir brolis Josyfas, Lvo vo politinių kalinių ir tremtinių draugijos pirmininkas Petro Franko, represuota kunigo (Rytų katalikų apeigų dvasininkai, kaip jau minėta, išskyrus vienuolius kunigus, gali kurti šeimas) žmona Marta Cegelska.

Ternopilyje, prie Katedros soboro, atidengtas paminklas kardinolui Slipyj (2004 m. skulptorius Romanas Vilgušynskis, architektas A. Vodopjanas), Charkove atidengta paminklinė lenta (2005), tačiau miesto valdžios nurodymu demontuota (2010), o 2011 m. atnaujinta.

Patriarcho Josyfo Slipyj vardu pavadinta Ternopilio aukštoji dvasinė seminarija (1990 m. pradėjo veikti legaliai, oficialiai įregistruota 1993 m.), įkurta Josyfo Slipyj katalikiška kolegija.

Ivano Frankivske kardinolo vardu pavadinta gatvė, kurioje 120-mečio šventei atidengta paminklinė lenta su bareljefu.

Kardinolo Josyfo Slipyj biografas vys-

kupas Ivanas Choma (1923 11 27–1949 06 29–1977 04 02–2006 02 03) Romoje dirbo su kardinolu nuo 1963 m. iki jo mirties, užimdamas įvairias pareigas. 1977 m. Josyfas Slipyj jį išventino vyskupu, o popiežius Jonas Paulius II 1996 m. pripažino šį išventinimą ir suteikė Ivanui Chomai Pataros vyskupo titulą. Vyskupas J. Choma parašė keletą monografijų, skirtų kardinolui: „Хома І. Йосиф Сліпий: отець та ісповідник Української мученицької Церкви“. Monografiją Romoje išleido Saleziečių leidykla kartu su Šv. Sofijos draugija (1992); minint kardinolo 25-ąsias mirties metines Don Bosko leidykla Lvo ve 2011 m. ją pakartotinai išleido: *Владика Іван Хома „Патріарх Йосиф“*. Книга – нарис життя та діяльності Патріарха Йосифа Сліпого, глави УГКЦ в 1944–1984 роках; *І. Хома. „Шляхами каторги Блаженішого Йосифа Сліпого“*. Рим 1987 ir kitus darbus.

2012-ieji – kardinolo Josyfo Slipyj metai

2012 m. vasario 8–9 d. UGKC vyskupų sinode Lvo vo arkivyskupijos rekolekciniam poilsiniame centre netoli Lvo vo (Briuchovičiuose) 2012-ieji pavadinti kardinolo J. Slipyj metais, minint jo 120-ąsias gimimo metines. 2012 m. vasario 19 d. visose UGKC po pamokslu buvo skaitomas vyskupų laiškas – kreipimasis į visus ukrainiečius – Sinodo dokumentas, kuriame akcentuota, kad jeigu nelaisvėje kardinolas J. Slipyj buvo „tylus Bažnyčios liudininkas“, tai patekęs į Romą jis tapo „kalbančios Bažnyčios“ balsu, jos dvasine atrama, niekada nepamiršdamas savo tėvynainių, kurie ir toliau kentėjo nelaisvėje. Sinodo dokumente kalbama, kad patriarcho Josyfo pažiūros į nacionalinę vienybę šiandieną tampa įsakymu, nes ir šiandieną trūksta vienybės, kadangi tauta dalijama pagal regioninius, istorinius, kalbinius ir kultūrinius požymius. Kreipimesi pažymima, kad tik kardinolo J. Slipyj dėka Bažnyčia diasporoje ne tik išliko, ji tapo pasauline Bažnyčia, be kurios šiandieną sunku įsivaizduoti Katalikų Bažnyčią visame pasaulyje. Sinodas skelbia, kad patriarcho J. Slipyj charakterizuota Bažnyčios veikla tampa nūdienos fundamentiniais principais: pirma – bendrystė su Apaštalų Sostu ir antra – ištikimybė Rytų katalikų bizantinėms tradicijoms.

Be to, vyskupai kviečia tikinčiuosius melstis už Josyfą Slipyj ir aktyviai dalyvauti Bažnyčios bei Pasaulietinės valdžios planuotuose renginiuose šiais jubiliejiniais metais. Tačiau geriausias jo atminimo įamžinimas – „patriarcho Josyfo idealus – padaryti savais...“

Minint kardinolo 120-ąsias gimimo metines Ukrainoje jau įvyko dvitomės monografijos „Патріарх Йосиф Сліпий у документах радянських органів державної безпеки“, kurią parašė Kijevo nacionalinio universiteto profesorius Volodymyras Sergijčukas ir žinomo Ternopilio rašytojo knygos „Князь Церкви“ pristatymas.

Kardinolo Josyfo Slipyj 120-ųjų gimimo metinių paminėjimas Vilniuje

2012 m. vasario 19 d. Vilniaus Švč. Trejybės bažnyčioje šv. Mišių metu kun. Irinėjus Valiavka OSBM perskaitė Sinodo vyskupų kreipimąsi. Po šv. Mišių apie bendravimą su kardinolu Josyfu lageryje pasakojo mons. Alfonsas Svarinskas, iš kardinolo gyvenimo duomenų pateikė Stepanas Kubyšinas, perskaitęs išsamų pranešimą. Parapijos salėje buvo rodomas 2002 m. Čikagoje sukurtas, jau aprašytas

Kardinolas J. Slipyj

Paminklas kardinolui J. Slipyj Ternopilyje, prie Katedros soboro

Vilniaus Švč. Trejybės bažnyčioje šv. Mišias aukoja kun. Irinėjus Valiavka OSBM. Nuotr. iš asmeninio autorės archyvo

filmas. Apie kardinolo Josyfo Slipyj ryšius su marijonu Pranciškumi Račiūnu ir jo išgelbėjimą, apie susirašinėjimą su pasitraukusia į Ameriką kun. P. Račiūno motina pasakojo straipsnio autorė, pranešdama, kad Vilniaus universiteto Rankraščių skyriuje, kun. P. Račiūno ir kituose fonduose saugoma kardinolo J. Slipyj dokumentika: laišakai kun. P. Račiūno motinai bei dr. prel. P. Jatuliui (apie juos autorės rašyta periodikoje, jie nagrinėti mokslo straipsniuose).

Vilniaus Šv. Trejybės bažnyčioje ukrainiečių kalba savilaida leidžiamas laikraštis „Parapijos žodis“ išspausdino Vyskupų Sinodo laišką tikintiesiems – Ganytojiškąjį kreipimąsi, skirtą kardinolo Josyfo Slipyj 120-osioms gimimo metinėms.

Tą pačią dieną Vilniaus Šv. Mikalojaus parapijos salėje po šv. Mišių trečiojo (pasauliečių) pranciškonų ordino nariams –

treinininkams apie Ukrainoje paskelbtus kardinolo Josyfo Slipyj metus, UGKC sinodo vyskupų ganytojišką laišką tikintiesiems ir kardinolo ryšius su lietuviais kalbėjo dr. Aldona Vasiliauskiene.

Kardinolo J. Slipyj gyvenimo ir veiklos tyrinėtojai teigia, kad jo dvasiniai bei mokslo darbai tiek Ukrainoje, tiek ir išeivijoje, svarbus indėlis visai Ukrainos istorijai, prilygsta Petro Mogilos, Ivano Mazepos, Andriejaus Šeptickio darbams. Iki pat mirties – 1984 m. rugsėjo 7 d. (mirė sulaukęs 92 metų!) kardinolas tikėjo, kad bažnyčia Ukrainoje atgims, įgys teises ir darbuosis, padėdama užgydyti tautos moralines žaizdas.

Lietuvos nepriklausomybės simbolis

Straipsnis, skirtas Vasario 16-ajai, prisimenant Mindaugą Tomonį

Antanas LESYS, Vilnius

Tęsinys. Pradžia Nr. 6

KGB akiratyje

Birutė Gučaitė, dailininko A. Žmuidzinavičiaus anūkė, gyvenanti Kaišiadorių rajone, Žaslių seniūnijos Guronių kaime pasakojo, kad su M. Tomoniu buvo pažįstama nuo vaikystės, kai 1944 m. Tomonių šeima apsigyveno Kaune, buvusiuose dailininko A. Žmuidzinavičiaus namuose, kuriuose tuo metu gyveno ir Birutė su tėvais. B. Gučaitė sakė, kad M. Tomonis, su kuriuo ji bendravo nuo vaikystės iki 1975 m., jai ir kitiems pasakodavo, kad ji dažnai sekdamas vyrai, kurie, jam girdint, garsiai šnekėdavosi apie tai, kur jis buvo, pas ką lankėsi, su kuo bendravo ir pan. B. Gučaitė teigė, kad Mindaugas nerimaudavo ir stebėdavosi, iš kur nepažįstami žmonės apie tai gali žinoti, ji tai neigiamai paveikdavo. Gal šitaip KGB pareigūnai norėjo, kad M. Tomonis žinotų, jog yra kontroliuojamas ir jaustųsi nesaugiai.

1974 m. M. Tomonis, dirbęs Paminklų konservavimo institute, buvo siunčiamas ištirti Kryžkalnio paminklo, pastatyto sovietinei armijai, būklę. Jis atsisakė vykti, o paaiškinime reikalavo demokratijos, spaudos ir sąžinės laisvės, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo ir pan.

M. Tomoniui atleido iš darbo, bet vėliau vėl priėmė. Netrukus jis gavo kvietimą į karinius mokymus, bet atsisakė tarnauti sovietinėje armijoje. M. Tomonis buvo prievarta paguldytas į Vilniaus psichiatrinę ligoninę ir laikomas joje ketvertą mėnesių.

1974 m. gruodį ir 1975 m. sausį M. Tomonis įrašė įrašus šv. Kazimiero (tuo metu Ateizmo muziejaus) lankytojų knygoje, kuriuose smerkė sovietinę ateizmo propagandą, pranašavo ateistinės epochos pabaigą.

1975 metų kovą Ateizmo muziejaus atsiliepimų knygoje M. Tomonis paliko įrašą: *Baimės valdoma visuomenė visuomet amoralinė, todėl panašioms reiškinėms mūsų liaudies labui reikia užkirsti kelią... Ateitis priklauso Tiesai. Todėl tikimės, jog visi, kurie dar nepajuto dvasinio atsinaujinimo būtinybės, susimąstys apie tai ir prisijungs prie tų, kurie visą gyvenimą gyveno dorai, Tiesoje, arba jau suprato amžinojo dvasinio atsinaujinimo būtinybę. Tegū visus – tikinčius ir netikinčius – vienija vienas Dievas – Tiesa.*

1975 m. birželio 25 d. M. Tomonis išsiuntė laišką SSKP CK (centro komitetas) ir KP (komunistų partija) XXV suvažiavimui, kuriame įspėjo apie ateizmo daromą žalą, apie šalyje visuotinai paplitusį melą, kurį palaikė patys valdžios atstovai. Jis siūlė įvykdyti žmoniškumo revoliuciją, kurią galėtų įgyvendinti XXV KP suvažiavimas: suteikti trims Pabaltijo valstybėms suverenitetą, panaikinti tikinčiųjų diskriminavimą, neriboti piliečių teisių ir pan. 1975 m. birželio 27 d. M. Tomonis vėl prievarta buvo išvežtas į psichiatrinę ligoninę. 1975 m. birželio 29 d. mirė Mindaugo motina, tačiau jis į laidotuves nebuvo išleistas: *Tada, vienintelį kartą, jis, nepaprastai santūrus žmogus, pasakė „gydytojui“: „Aš jūsų negerbiu“ Mindaugo lūpose tai buvo didžiausias pasmerkimas, kurį jis galėjo artimo atžvilgiu sau leisti (Apžvalga, 1990, Nr. 19).*

Psichiatrinė prievarta

Pasibaigus ginkluotam rezistenciniam judėjimui SSRS režimo taikytas fizinio susidorojimo priemonės keitė psichologinio poveikio priemonės. L. Brežnevui tapus SSRS vadovu, o J. Andropovui – SSRS KGB vadovu, kovojant su antisovietiniu judėjimu buvo bandoma daugiau remtis tokiomis kovos priemonėmis kaip psichiatrija, diskreditavimas, deportacija iš SSRS ir panašiai.

1975 m. rugpjūčio 1 d. SSRS kartu su kitomis pasaulio valstybėmis Helsinkyje pasirašė Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos (ESBK) Baigiamąjį aktą. Šio dokumento trečiojoje nutarimų dalyje buvo aptariamos žmogaus teisės. Sovietų valdžia,

2011-11-05. Prisiminimų vakaras Vilniaus karininkų ramovėje (nuotr. iš str. autoriaus archyvo)

pasirašiusi šį dokumentą, ir toliau ignoravo jo straipsnius, deklaruojančius žmogaus teises, ir mėgino nuslėpti vykdomą susidorojimą su disidentais. Kūrėsi visuomeninės organizacijos, atkreipiančios visuomenės dėmesį į Helsinkio nutarimų vykdymą Sovietų Sąjungoje. 1976 m. lapkričio 25 d. apie Lietuvos Helsinkio grupės įkūrimą pranešė Lietuvos disidentai. Lietuvos Helsinkio grupės atstovas psichiatras A. Statkevičius 1988 m. rugsėjo 15 d. Saugumo ir bendradarbiavimo Europos komisijos JAV Kongrese sesijoje liudijo, kad dėl savo veiklos Lietuvos Helsinkio grupėje nuo 1980 iki 1987 m. jis buvo laikomas specialiose psichiatrijos ligoninėse Černiachovske ir Taškente kartu su itin pavojingais nusikaltėliais.

O kokias dideles galimybes Tarybų Sąjungoje turi psichiatrinės ligoninės, pasakojo tarybinis akademikas P. Kostjuk: *“Dabar atsiveria milžiniškos <...> galimybės įsikišti į atitinkamus neuroninius mechanizmus. Didelį čia progresą padarė neurofarmakologija ir psichofarmakologija. Šiandien jos turi nemažą arsenalą aktyvių medžiagų, kurias panaudojus atitinkamose nervų ląstelėse sukeliami procesai, kurie pakeičia psichinę veiklą. Tokiomis medžiagomis galima iššaukti ilgai trunkančią depresiją, galima iššaukti agresyvumą... Žodžiu, galima pasiekti milžiniškų pasikeitimų nervinėje veikloje (Smegečių pažinimo problemos, „Izvestija“, 1975. XI. 25). Ši citata aptariamąjo tragiško įvykio atveju (aut. past.: M. Tomonio atveju) kokių nors papildomų paaiškinimų, atrodo, nereikalauja (Aušra, Čikaga, 1977).*

Smegenų praplovimas

MAN SAKĖ
man sakė per daug galvoji
per daug nuodėmingų minčių
ir aš jau galvot nustoja
koailai išsišiepęs kenčiu...

MAN SAKĖ
man sakė išplauti reiks galvą
mat smegenys jau užkrėsti...
aš pats atėjau į pagalbą –
norėjau svarus būt matyt...

MAN SAKĖ
man sakė bravo tu sveikas
daugiau nemąstysi tikrai
teisybė – ir kam gi to reikia
daugiau – nebereiks!
M. Tomonis

Kai Mindaugas, dirbdamas Paminklų restauravimo institute, atsisakė restauruoti Kryžkalnio paminklą Tarybinei armijai „išvaduotojai“, aiškindamas, kad tai prieštarauja jo, kaip lietuvių ir kataliko, pažiūroms, *Tuometinė kadru skyriaus viršininkė, pagal pareigybę dirbanti ir Saugumui (beje, dabar išvykusi gyventi į Vakarus Vokietiją), pasistengė perduoti šį Mindaugo Tomonio raštą*

2011 m. Ažuolinis koplytstulpis su Sopulingosios mergelės Marijos atvaizdu, netoli M. Tomonio žūties vietos (nuotr. iš str. autoriaus archyvo)

Valstybės saugumo komitetui. Sistema reagavo mechanškai grubiai – po keletos dienų greitosios pagalbos sanitarai išvežė Mindaugą į Vilniaus psichiatrinę ligoninę Vasaros gatvėje, kur žaibiškai buvo nustatyta diagnozė, populiaru tuo metu disidentų atžvilgiu – lėtos eigos šizofrenija. Be tyrimų, be konsilių – juk tik beprotis galėjo ryžtis nepaklusti sistemai. Rusų gydytoja, dabar jau mirusi, siūlė jam atsisakyti pažiūrų – tada bus pakeista diagnozė. Buvo kankinamas insulino injekcijomis, sukeliančiomis „komos“ būklę (Apžvalga, 1990, Nr. 19).

LSRS, kaip ir visoje SSRS teritorijoje, psichiatrija buvo naudojama siekiant susidroti su politiniais oponentais, tikinčiaisiais, disidentais ir kt. Psichiatrinė prievarta buvo taikoma, siekiant diskredituoti asmenį ir jo idėjas visuomenės akyse. Norint tam tikrus asmenis uždaryti į psichiatrinę ligoninę buvo fabrikuojamos bylos, psichiatrinės ekspertizės išvados. Remiantis diagnozėmis buvo galima kone kiekvieną antitarybiškai mąstantį SSRS pilietį „paversti“ psichiniu ligoniu. Tai įrodo M. Tomonio ligos istorijos išrašas, kuriame rašoma:

Epikrizė Nr.89657; Tomonis Mindaugas, Stasio, gim. 1940 m., gyv. Architektų 35-2, gyd. RVPL (autoriaus pastaba, Respublikinė Vilniaus psichoneurologinė ligoninė) I-me vyrų sk. 1975. VI.27-VII.24. Diagnozė: šizofrenija, vangis eiga, paranoidinis sindromas. <...> Premorbidė: uždara, mažai kalbi, gabi, turinti šiek tiek keistumo asmenybė. Anksčiau rašė eilėraščius, straipsnius. Prieš kelis metus pradėjo domėtis idealistine filosofija, pradėjo rašyti eilėraščius mistinio turinio, pradėjo tikėti į Dievą. 1972 m. pradėjo kalbėti, kad ji seka, įtarė, kad namuose paslėpta aparatūra, <...>, pradėjo propaguoti Lietuvos atsiskyrimo nuo TSRS idėjas, reikalavo statyti paminklus nukentėjusiems nuo Stalino kulto, reikalavo valstybinių reformų. 1974 m. gydėsi RVPL II sk. Gydymo eigoje nublanko aktyvi psichopatologija, tačiau kritika susirgimo atžvilgiu neatsirado. Po gydymo grįžo į darbą,

2011 m. Koplytstulpis netoli M. Tomonio žūties vietos (nuotr. iš str. autoriaus archyvo)

vaistų nevartojo. Paskutiniu metu vėl suaktyvino savo veiklą: rašė laišką į TSKP CK reikalaujamas reformų. Psichinė būklė atvėję: ligonis ramus, pilnai orientuotas, jutimo sfera be sutrikimų. Pokalbio metu atvirai dėsto savo pažiūras, sakdamas, kad jis peržvelgė savo gyvenimo kelią, atmetė materialistinės pasaulėžiūros teiginius, perėjo prie tikėjimo į Dievą. Prisipažįsta rašęs laišką į CK, kur siūlo pakeisti daug ką soc. santvarkoje, kad vakarų ideologai neturėtų peno antikomunistinei propagandai. Sakosi, kad domisi idealistine filosofija, studijuoja Hegelį, Kantą. <...>. Gydymas: iš pradžių triftazinu 30 mg., toliau pakeičiant Moditen-depo 25 mg. per savaitę, tizertino 25 mg. naktį, korektoriais. Skyriuje ligonis uždaras, <...>, savo idėjų ligonių tarpe neplatina, <...>. Susirgimo atžvilgiu kritika neatsirado, tačiau gailisi, kad rašė laišką, kad siuntė jį į CK ir motyvuoja tai, kad jis norėjęs tik gera padaryti. Pagerėjusioje būklėje išrašytas į namus kartu su tėvu. Ambulatoriškai paskirta moditen-depo 25 mg. vieną kartą į dvi savaites, tizertinas 25 mg. naktį, korektoriai. Išduotas n/l (autoriaus pastaba, nedarbingumo lapelis) už pragulėtą laiką, plius 5 d. (LYA, f. K-1, ap. 58, b. 47703/3, l. 152, 153).

1975 m. lapkričio 6 d. Vilniaus m. Tarybų r. prokuratūros tardytojas III klasės teisininkas Indriūnas paėmė paaiškinimą iš Aldonos Tomonienės:

Mindaugas Tomonis sirgo psichine liga. <...>. 1975 m. lapkričio 1 d. jis jai kalbėjęs, kad jam yra galvos vėžys ir jis pasmerktas mirti. Kalbėjo, kad jis nusižudysiąs. <...>. Mindaugas draugavo su Algiu Patacku, jis dažnai užeidavo į namus. <...>. Bendravo su poetu Matuzevičiumi. Paskutinius du metus buvo linkęs į religiją, <...>, eidavo ir į bažnyčią. Dėl Mindaugo uždaro pasakyti ką nors daugiau apie jo draugus ir pažįstamus negaliu (LYA, K-1, ap. 58, b. 47703/3, l. 150, 151).

Tęsinys kitame numeryje

Prisidėkite prie Vorutos leidybos

Voruta jau skaičiuoja trečiąjį savo leidybos ir veiklos dešimtmetį. Tai vienintelis šalies istorijos laikraštis, skirtas ugdyti lietuvių istorinę atmintį ir tautinę savimonę, populiarinti Lietuvos istoriją.

Jūsų, mieli skaitytojai, parama padeda laikraščiai pateikti naujų žinių apie svarbiausius Lietuvos istorijos įvykius ir jų įvairias interpretacijas bei vertinimus.

Norėdami ir toliau dirbti Jūsų labai ir ugdyti Lietuvos istorinę atmintį ir tautinę savimonę, prašome paremti Vorutą ir finansiskai.

Paramos būdai:

1. Jūsų aukos.
2. Parama, vadovaujantis LR Paramos ir labdaros įstatymu, skiriant 2 proc. iš valstybei sumokėto gyventojų pajamų mokesčio.

3. Jūsų užsakoma prenumerata.

4. Jūsų mokami skelbimai, sveikinimai, užuojautos bei reklama ne tik Vorutos laikraštyje, bet ir interneto svetainėje www.voruta.lt

Informacija apie paramos gavėją

VšĮ „Vorutos“ fondas
Imonės kodas 181392738
Adresas: Naujoji g. 16, Trakai LT-21111
El.paštas: vorutosfondas@voruta.lt arba voruta@voruta.lt

Tel. 8 528 512 66, 8 605 11117

Atsiskaitomosios sąskaitos numeris LT654010042700021469

Mokėjimo paskirtyje nurodykite, kad tai PARAMA

Dėkojame už bendradarbiavimą.

Humanistas Rokas Šliūpas

Algimantas JAZDAUSKAS, Vilnius

Tęsinys. Pradžia Nr. 6

1907 metais R. Šliūpas vienas pirmųjų Lietuvos mokslo draugijos narių. 1908 m. su Saliamonu Banaičiu (vėliau Nepriklausomybės akto signataru) ir kitais įkūrė Kauno lietuvių ratelį, kurio tikslas buvo lietuvininti lenkėjančius gyventojus. R. Šliūpo pastangomis ratelis 1908 m. liepos 5 d. Birštone surengė pirmąjį koncertą. 1910 metais vėlgi su S. Banaičiu įsteigė Lietuvos vartotojų „Nemunas“ draugiją ir 1910–1914 m. buvo jos pirmininkas, slapta rėmė moksleivių leidinį „Ateitis“ ir jaunimo žurnalą „Pavasaris“. 1918 metais Lietuvos valstybės taryba jį paskyrė Kauno apskrities igaliojiniu – iki 1919 m. kovo. R. Šliūpas važinėjo po Kauno apylinkes ir steigė valsčių savivaldybes.

To meto laikraštis „Laisvoji Lietuva“ rašė (1918 m. nr. 9), jog kartą pas komisarą (taip kažkodėl vadindavo igaliojtinį) R. Šliūpą atbėgo žmonės ir skundėsi: traukdamiesi vokiečiai iš dviejų dvarų varo gyvulius. R. Šliūpas atsakė, *jei galit, neduokit, slėpkit, steikit savišaus burius*. Ką daugiau galėjo patarti, jei turto saugotojus kareiviai plėšikai šaudė, o valstiečiams apginti dar nebuvo pakankamai valstybinių pajėgų.

Dar vienas atsakingas jo darbo baras – Lietuvos elektrifikavimas. Jis dalyvavo steigiant Lietuvos tarp miestinės elektrifikacijos bendrovių sąjungą, tapo vadovybės nariu. Pats didžiausias Roko Šliūpo nuopelnas – Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos įkūrimas. Net 13 metų R. Šliūpas buvo draugijos pirmininkas. Jis pirmeivis, todėl teko nelengva dalis. Reikėjo rūpintis į šalį grįžtančiais karo pabėgėliais, belaisviais, Rusijoje badujančiais lietuviais. Jo pastangomis buvo įsteigtos trys ligoninės (dvi Kaune ir viena Panevėžyje), kur gydėsi dėl Lietuvos nepriklausomybės kariavę kariai. Veiklaus draugijos vadovo rūpesčiu buvo rekonstruota Kauno Raudonojo Kryžiaus ligoninė, pastatyta Klaipėdos ligoninė, pirmoji krašte Aukštosios Panemunės tuberkuliozės sanatorija, iš esmės sutvarkytas Birštono kurortas, pradėjo veikti vaistinė, ortopedijos įmonė. O kiek pasidarbuota rengiant gailestingias seseris ir akušeres!

RK vadovas gerai suprato, jog draugijos veiklai apibūdinti, jos reikšmei pabrėžti nepakanka rašyti į „svetimus“ leidinius. Reikia savų. Nuo 1920 m. Jurbarkė leista vaikų žurnalą „Žiburėlis“ 1924 m. perėmė Raudonasis Kryžius. Vienas pirmųjų jo redaktorių buvo R. Šliūpas, nemažą žurnalo dalį skirdamas svarbiausiems draugijos darbams nušviesti. Jam pritarus ir finansiškai remiant 1930 m. pasirodė žurnalas „Lietuvos sesuo“, 1931 m. – „Gailestingoji sesuo“

Be kitų savo būdo privalumų, R. Šliūpas buvo principingas ir atkaklus žmogus. Ketvirtąjo dešimtmečio pradžioje valdžia ėmė smarkiai kištis į Raudonojo Kryžiaus darbą. Iki tol galiojęs statusas numatė, kad draugija yra savarankiška organizacija, jos vyriausiasis organas yra visuotinis narių (arba jų atstovų) susirinkimas, kuriame formuojami valdymo organai, priimami svarbiausieji sprendimai.

Tiesa, dar nebuvo Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos įstatymo. 1930 m. jis pradėtas rengti. Kaip nustebo R. Šliūpas ir jo bendradarbiai, pamatę neįtikėtiną turinio įstatymo projektą. Jame buvo pasakyta, jog draugijos veiklą prižiūri vidaus reikalų ministras, kad kontrolei skiriamas tam tikras inspektorius. Ministrų kabinetas nustato tos priežiūros taisykles. Vienas iš įstatymo projekto punktų skelbė, kad taikos metu draugijos ruošimasi karo meto uždaviniams prižiūri krašto apsaugos ministras. Projekte buvo ir kitų keistų reikalavimų bei grasinimų.

R. Šliūpas iš esmės nenorėjo sutikti su tokiomis įstatymo nuostatomis. Aiškinamajame rašte Respublikos Prezidentui A. Smetonai jis pabrėžė nesuprantantis, kodėl taikos metu draugijai prižiūrėti ir jos veiklai kontroliuoti reikalingas valdžios atstovas tarsi ji kažko bijotų, kodėl statutą turi tvirtinti ne visuotinis susirinkimas, bet Ministrų kabinetas. Tokių dalykų nėra nei vienoje kitoje šalyje, tai prieštarauja tarp-

tautiniams Raudonojo Kryžiaus judėjimo principams, Ženevos konvencijoms, prie kurių Lietuva yra prisijungusi.

Nepaisant jokių argumentų ir įrodinėjimų, Respublikos Prezidentas A. Smetona 1932 m. balandžio 9 d. draugiją pažabojusį įstatymą paskelbė¹. Jį pasirašė ir Ministras pirmininkas J. Tūbelis.

Tuo metu buvo baigti arba baigiami rengti dar du teisiniai aktai, sudavę skaudų smūgį Raudonojo Kryžiaus veiklai ir jo savarankiškumui. Tai Valstybės loterijos įstatymo projektas (jis priimtas irgi 1932 m. balandžio 9 d.)² ir Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos veiklos priežiūros taisyklių projektas (jį Ministras pirmininkas J. Tūbelis patvirtino 1933 m. birželio 22 d.)³.

Susipažinęs su šiais projektais, R. Šliūpas vėl buvo šokiruotas. Anksčiau visas Valstybės loterijos pelnas buvo atiduodamas Raudonojo Kryžiaus veiklai plėsti. O dabar naujuoju įstatymu, jis sumažinamas net dviem trečdaliais. Ir visiškai į kampa įvarė minėtos taisyklės. Pagal jas vidaus reikalų ministro paskirtasis inspektorius turėjo kur kas platesnes teises negu draugijos pirmininkas ir vyriausioji valdyba. Jis galėjo kontroliuoti draugijos narių sąrašą, koreguoti visuotinių susirinkimų ir vyr. valdybos posėdžių darbotvarkę, tikrinti metines apyskaitas ir balansus, apie visus pažeidimus informuoti vidaus reikalų ministrą. Taisyklėse taip pat buvo pasakyta, kad krašto apsaugos ministras paveda Karo sanitarijos valdybai prižiūrėti draugijos padalinių, t. y. ligoninių, sanatorių, sandėlių ir kt. darbą, kad tos įstaigos steigiamos ir veikia vidaus reikalų ir krašto apsaugos ministrų patvirtintais statutais. Žodžiu, Raudonasis Kryžius tapo valdžios įkaitu, priedėliu, negalėdamas savo nuožiūra tvarkyti organizacinių ir turtinių reikalų.

Nesutikdamas su tokiu valdžios savivaliumu ir kišimusi į savarankiškos organizacijos veiklą, taip pat žinodamas kitų šalių nacionalinių draugijų statutus, Rokas Šliūpas 1932 m. gruodį iš Lietuvos Raudonojo Kryžiaus pirmininko pareigų atsistatydino. Daugelis jo bendraminčių ir bendradarbių šį savo printako žingsnį ir sveikino, ir dėl jo gailėjosi. Vis dėlto R. Šliūpas 13 metų, pradėdamas sunkiausiais 1919 metais, vadovavo draugijai, daug nuveikė krašto labui, buvo gerbiamas.

Tiesa, 1935 m. LRK veiklos priežiūros taisyklės buvo panaikintos, nes J. Tūbelis patvirtino naują draugijos statutą. Tačiau jame išliko visi antidemokratiniai humanitarinės organizacijos suvaržymai.

1939 metais R. Šliūpas išsikėlė į Garliavą (tada dabartinio miesto dalis vadinosi Pagirių kaimu), čia gydytojavo. Jau buvo solidaus amžiaus – ėjo 75-ti. Nepaisant to, dirbo, savo fajetonu aplankydavo ir tolimesnių kaimų ligonius. Dar Antrajam pasauliniam karui nesibaigus R. Šliūpas tapo net vadovu – Kauno apskrities sveikatos apsaugos skyriaus vedėjas įsakymu nuo 1944 m. rugpjūčio 19 d. skiriamas Garliavos sveikatos punkto vedėju. Po penkerių metų, kai R. Šliūpui jau buvo beveik 85-eri, jis iš šių pareigų atleidžiamas, bet skiriamas apylinkės ambulatorijos vakcinatoriumi. Kaip matyti iš tuometinio Panemunės rajono sveikatos apsaugos skyriaus vedėjo 1951 m. gegužės 28 d. įsakymo, R. Šliūpo tarnybinė veikla baigėsi.

Garliavoje R. Šliūpas gyveno savo sodyboje beveik nenuvykdamas į Kauną, nors Daukanto gatvėje turėjo erdvų butą. Garliaviškiai jį gerbė, dažnai užsukdavo paprašyti patarimų sveikatos reikalais. Iš Kauno jo aplankyti atvažiuodavo dailininkas A. Žmuidzinavičius, prof. P. Mažylis, kiti buvę bendradarbiai ir draugai. Sako, P. Mažylis, tuo metu įtakingas valstybės veikėjas, net padėjo R. Šliūpui išvengti Sibiro. Gal ir taip. Juk sūnus buvo politkalins, dukros pasitraukė į Vakarų.

Mirė Rokas Šliūpas 1959 m. gegužės 26 d. Palaidotas Jonučių kapinėse prie Garliavos. Čia 1947 metais amžino poilsio jau buvo atgulusi ir jo gyvenimo draugė Liudvika

R. Šliūpas (sėdi pirmas iš kairės) Baltijos šalių RK draugijų konferencijoje. 1927 m.

R. Šliūpas (sėdi trečias iš kairės) su RK gailestingųjų seserų kursų dėstytojais. Trečias iš dešinės sėdi prof. P. Mažylis. 1928 m.

Čechavičiūtė-Šliūpienė (g. 1881 m.), buvusi labai vaišinga, visų mylima.

Šliūpai buvo sugyvenę tris dukras ir sūnų. Aldona Alytienė (1910–1994), Danutė Senikienė (1913–1986) ir Gražina Siliūnienė (1915–2009) 1944 m. pasitraukė į Vakarų, gyveno JAV. Sūnus Mindaugas 1979 metais palaidotas kartu su tėvais Jonučių kapinėse.

Mindaugo gyvenimas susiklostė dramatiškai. Jis buvo geras krepšininkas, Lietuvos rinktinės, 1939 metais tapusios Europos čempione, narys. Baigęs karo mokyklą, Kauno universitete studijavo teisę. Vokiečių okupacijos metais Žemaitijoje dirbo viršaičiu, o po karo Kauno politechnikume dėstė karinį parengimą. Ir visą tą laiką žaidė krepšinį. 1945 m. per aštuonių miestų krepšinio turnyrą Kaune lietuvių komanda nugalėjo Maskvą ir turėjo tapti varžybų nugalėtoja. Tačiau buvo liepta peržaisti. Ir žaidėjai, ir žiūrovai ėmė piktintis. Pasigirdo patriotinių šūkių. Nepasitenkinimą, matyt, ypač reiškė Mindaugas Šliūpas, nes jau rytojaus dieną buvo saugoma letenose. 10 metų Vorkutos lagerių – toks buvo nuosprendis. Grįžęs dirbo melioracijoje, vedė. Su žmona Aldona, beje, sesers Danutės vyro seserimi, susilaukė dviejų sūnų.

Ir pagerbtas, ir primirštas

1938 metais, kai dr. Jurgis Alekna tapo Raudonojo Kryžiaus vadovu, metiniame visuotiniame susirinkime jis pasiūlė R. Šliūpui suteikti Garbės pirmininko vardą. Tam buvo pritarta. Lietuvos RK įkūrėją už nuopelnus medicinos srityje II laipsnio ženklu apdovanojo Vokietijos Raudonasis Kryžius, du medalius jam įteikė Latvijos Raudonasis Kryžius, o estai – I laipsnio žvaigždę. Deja, Lietuvos apdovanojimų jis negavo nei vieno. Pokario metais R. Šliūpui buvo išrūpinta personalinė pensija.

Roko Šliūpo asmenį primena Garliavoje jo vardu pavadinta gatvė (buvusi Šermukšnių), vienas kitas eksponatas Jonučių vidurinės mokyklos muziejuje, taip pat Lietuvos medicinos ir farmacijos istorijos muziejuje, kuris nuo 1987 m. veikia Kaune. Šiaulių rajono Aukučių kaime, prie vieškelio, Šliūpų paminkliniame akmenyje iškalta ir Roko Šliūpo pavardė. LRK draugijos 80-mečio proga išleistas R. Šliūpo atminimo medalis (autorė E. Dūdaite-Antušienė) kol kas yra aukščiausias draugijos apdovanojimas. 2005 m. Roko Šliūpo gimimo 140-osioms metinėms paminėti Kuršėnuose, netoli nuo gimtojo Rakandžių kaimo, iškilo gražus tautodailininko V. Tamošaičio sukurtas stogastulpis. Deja, apie didžiojo humanisto veiklą dar nepavyko išleisti leidinio, kad visuomenė, ypač jaunimas, galėtų plačiau susipažinti su R. Šliūpo žmogiškosiomis savybėmis ir sektų jo pavyzdžiu.

Negestantį humanizmo deglą Lietuvos RK pirmeivis R. Šliūpas perdavė į patikimas rankas. Po daugelio metų jį ypač aukštai iškėlė gyd. Juozas Šapoka (1927–1994), draugijai vadovavęs nuo 1984 m. iki mirties. Pasielgęs ryžtingai, jis pasiekė, kad 1990 m. kovo 21 d. būtų sukvietas neeilinis Lietuvos RK draugijos suvažiavimas, kuriame nuspręsta atsiskirti nuo SSRS Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pusmėnulio draugijų sąjungos ir atkurti savarankišką draugiją. Tai buvo drąsus to meto sąlygomis visuomeninės organizacijos žingsnis, davęs aktinę taip pasielgti ir kitoms visuomeninėms formuotėms.

Nuorodos

1. Vyriausybės žinios. 1932, Nr. 381.
2. Vyriausybės žinios. 1932, Nr. 381.
3. Vyriausybės žinios, 1933, Nr. 418.

Numizmatikos istorija

Kuo kamanė nusipelnė Lietuvos istorijai ir kultūrai?

Zigfridas JANKAUSKAS, Lietuvos kolekcininkų asociacijos sekretorius

Lietuva. 50 Lt moneta, skirta Lietuvos gamtai. Sidabras Ag 925, 28,28 g, tiražas 10 000 vnt., 2008 m.

Prancūzija. 20 eurų moneta, skirta Lenkijos karaliui Stanislovui Leščinskiui. Au 920, 17 g, tiražas 5000 vnt., 2007 m.

Baltarusija. 20 rublių moneta, skirta Radvilų piliai Nesvyžiuje. Ag 925, 31,1 g, tiražas 2000 vnt., 2004 m.

Baltarusija. 20 rublių moneta, skirta Leonui Sapiegai. Ag 925, 33,62 g, tiražas 3000 vnt., 2010 m.

Baltarusija. 20 rublių moneta, skirta Žalgirio mūšio 600 metų sukakčiai. Ag 925, 33,62 g, tiražas 2500 vnt., 2010 m.

Ukraina. 20 grivnų moneta, skirta Žalgirio mūšio 600 metų sukakčiai. Ag 920, 17 g, tiražas 500 vnt., 2007 m.

Lenkija. Moneta, skirta Žalgirio mūšio 600 metų sukakčiai. 10 zlotų Ag 925 14,14 g. Tiražas 60 000 vnt.

Baltarusija. 50 rublių moneta, skirta Žalgirio mūšio 600 metų sukakčiai. Au 900, 8,64 g, tiražas 500 vnt., 2010 m.

Baltarusija. 20 rublių moneta, skirta Žalgirio mūšio 600 metų sukakčiai. Au, 900, 5,76 g, tiražas 500 vnt., 2010 m.

Visi, kolekcionuojantys ir ne, laukėme pirmųjų atkurtos Lietuvos pašto ženklų, monetų. Šiuo metu, praėjus beveik 22-iesiems metams, galime aptarti sėkmes ir nesėkmes Lietuvos kolekcininkų monetų leidyboje.

Lietuvos bankas išleido leidinį „Lietuviškos kolekcinės monetos 1993–2011“, Vilnius, 2011 m. Logiškai maštant, pirmuosiuose puslapiuose turėtų būti aprašomos monetos, nukaldintos 1993-aisiais. Deja, lietuviai pratinami skaityti nuo paskutinių puslapių, kaip tai daro viena tauta, gyvenanti prie Negyvosios jūros.

Džiugu, kad net septynios monetos pelnė tarptautinius apdovanojimus. Tai:

1) 50 litų sidabrinė moneta, skirta XXVIII olimpinėms žaidynėms Sidnėjūje.

Pirmoji vieta („Meniškausios monetos“ nominacija (numizmatinių katalogų leidėjų Krause Publications (JAV) 2002 m. surengtuose „Metų monetos (COTY) rinkimuose Osakoje, Japonijoje. Monetos dailininkas Antanas Žukauskas. Išleista 2002 m.

2) 50 litų sidabrinė moneta, skirta Vilniaus universiteto 425 metų sukakčiai.

Pirmoji vieta (Vicenza Paladio nominacija) už architektūros vaizdavimą 2005 m. Šiaurės Italijos Vičensos mieste surengtoje tarptautinėje numizmatikos parodoje Vicenza Numismatica. Monetos dailininkas Rytas Jonas Belevičius. Išleista 2004 m.

3) 100 litų auksinė moneta iš serijos, skirtos Lietuvos vardo minėjimo tūkstantmečiui. Antroji vieta (nominacija „Unikalūs idėjos sprendimas“ 2008 m. Sankt Peterburge, Rusijoje, surengtame tarptautiniame proginų monetų konkurse „Monetų žvaigždynas“ (Coin Constellation). Monetos dailininkai Liudas Parulskis ir Giedrius Paulauskis. Išleista 2007 m.

4) 10 litų auksinė moneta, išleista dalyvaujant tarptautinėje programoje „Mažiausios auksinės monetos pasaulyje. Aukso istorija“. Tarptautinis apdovanojimas 2008 m. Šiaurės Italijos Vičensos mieste įvykusioje tarptautinėje numizmatikos parodoje Vicenza Numismatica. Monetos dailininkai Liudas Parulskis ir Rytas Jonas Belevičius. Išleista 2007 m.

5) 50 litų sidabrinė moneta, išleista dalyvaujant sidabrinų monetų programoje „Europa. Europos kultūros paveldas“. Pirmoji vieta

(nominacija „Unikalūs idėjos sprendimas“) 2009 m. Sankt Peterburge, Rusijoje, surengtame tarptautiniame proginų monetų konkurse „Monetų žvaigždynas“ (Coin Constellation). Monetos dailininkas Rytas Jonas Belevičius. Išleista 2008 m.

6) 50 litų sidabrinė moneta, skirta Tytuvėnų architektūriniam ansamblui (iš serijos „Lietuvos istorijos ir architektūros paminklai“). Pirmoji vieta (Vicenza Palladio nominacija) už architektūros vaizdavimą 2010 m. Šiaurės Italijos Vičensos mieste surengtoje tarptautinėje numizmatikos parodoje Vicenza Numismatica. Diplomas (nominacija „Metų sidabrinė moneta“) 2010 m. Sankt Peterburge, Rusijoje, surengtame tarptautiniame proginų monetų konkurse „Monetų žvaigždynas“ (Coin Constellation). Monetos dailininkas Rytas Jonas Belevičius. Išleista 2009 m.

7) 500 litų auksinė moneta, skirta Žalgirio mūšio 600 metų sukakčiai. Antroji vieta (Vicenza Numismatica nominacija) 2011 m. Šiaurės Italijoje Vičensos mieste surengtoje tarptautinėje numizmatikos parodoje Vicenza Numismatica. Antroji vieta (nominacija „Metų aukso moneta“) 2011 m. Sankt Peterburge, Rusijoje, surengtame tarptautiniame proginų monetų konkurse „Monetų žvaigždynas“ (Coin Constellation). Monetos dailininkas Rytas Jonas Belevičius. Išleista 2010 m.

Šlovė ir garbė mūsų dailininkams, sukūrusiems puikius monetų projektus. Tačiau ne veltui sakoma „tobulėjimui ribų nėra“. Kolekcininkus stebina kai kurie kolekcininkų monetų leidybos ypatumai. Jau 1993 m. nukaltų ir platintų monetų (popiežiaus Jono Pauliaus II apsilankymo Lietuvoje, Stepono Dariaus ir Stasio Girėno skrydžio per Atlantą 60-osioms metinėms, kurių tiražai po 10 000 vnt., o išplatinta atitinkamai 5000 vnt. ir 4500 vnt., parodė, kad nederėtų kaldinti po 10 000 vienetų. Lyg ir pasimokėme 1995 m. monetą, skirtą Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo penkmečiui, nukaltą 5000 vnt., išplatintą 5000 vnt. Ir čia jau monetą, skirtą Čiurlionio 120-osioms gimimo metinėms kaldiname vėl 10 000 vnt. tiražu (išplatinta 6514 vnt.).

1996, 1992, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002 iki 2008 m. daugmaž stabilūs tiražai ir štai 2008 m. moneta, skirta Kauno piliai (iš serijos „Lietuvos istorijos ir architektūros paminklai“) vėl

kaldinama 10 000 vnt. tiražu. Išsismagindamas tęsėsi iki 2011 m. Matyt, tokiems dideliems monetų kalimo tiražams daugiausia įtakos darė pirkėjų eilės ties Lietuvos banko kasa. Eilės panorėta išvaikyti, didinant tiražus, t. y. prisotinant rinką monetomis. Tuo padaryta didžiulė žala. Monetos ieškomos tos, kurių, be menišumo ir istoriškumo, nedideli tiražai. Tų monetų auga numizmatinė vertė, kartu ir piniginė išraiška.

Ir nereikia bijoti eilių. Pasidairykim, kaip elgiasi mūsų artimiausi kaimynai kaldami monetas, kuriose įamžinami ir Lietuvai svarbūs įvykiai, asmenybės.

Štai Baltarusija, gyventojų 10 293 011. Moneta, skirta Žalgirio mūšio 600 m. jubiliejui, 20 rb. Aukso 900°, 3,26 g, tiražas 500 vnt.

Antroji moneta, nukalta ta pačia proga, 50 rb. Aukso 900°, 8,64 g, 500 vnt.

20 rb moneta (Žalgirio m. 600 metų jub.), Ag 925, 33,629, nukalta 2500 vnt.

Monetą, skirtą Nesvyžiaus Radvilų pilies įamžinimui, Ag925, 31,1 g, 2000 vnt. (2010 m.).

Monetą, kurioje įamžintas Leonas Sapiega, 20 rb, Ag925, 33,62 g, 3000 vnt. (2011 m.).

Ukraina, 49 888 000 gyventojų. 2010 m. Žalgirio m. 600 m. jubiliejine monetą 20 grivnų, Ag925, 62,2 g, tiražas – 5000 vnt.

2007 m. Prancūzija išleido monetą, skirtą Lenkijos karaliui Stanislovui Leščinskiui (1677–1766), 20 eurų, 920°, 17 g, tiražas – 500 vnt.

Visos minėtos monetos kolekcininkų yra ieškomos. Visos jos retos. Tikslinga pastebėti, kad Lietuvos bankas 2011 m. leistų monetų (Vilniaus Aukštutinė pilis, XXX olimpinės žaidynės Londone) tiražus sumažino iki 5000 vnt. Ir tai ar ne per dideli tiražai. Mano įsitikinimu, tiražus, atsižvelgiant į temas, reikėtų diferencijuoti nuo 500 iki 2500 vnt.

Antra problema – serijų tiražai. Kaip sukomplektuoti seriją „Lietuvos valdovai“, kai monetos, skirtos LDK Kęstučiui (kataloge rašoma „didžiajam Lietuvos kunigaikščiui Kęstučiui“), tiražas 2500 vnt., LDK Algirdui – 4000, LDK Gediminui – 6000, Lietuvos Karaliui Mindaugui – 6000 vnt.? Analogiška padėtis su monetomis, nukaltomis Lietuvos vardo paminėjimo 1000 m. jubiliejui: pirmoji nukalta 5000 vnt. tiražu, o antroji ir trečioji –

po 10 000 vnt. O čia iškilo ir trečia problema. Rečiausia iš tų trijų monetų, skirtų Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečiui, – trečioji, nes dalis tiražo atsidadė... brangiųjų metalų supirktuvėse, kaip ir auksinės monetos, skirtos Žalgirio mūšio 600 m. jubiliejui paminėti. Mat Lietuvos bankas neturi teisės kelti kainų, tad tuo metu suveikia rinkos dėsniai. Aukso keliauja ten, kur už jį daugiau moka. Išvada: jeigu pastarosios monetos būtų nukaldintos mažesniais tiražais, jos būtų išpirtos gerokai anksčiau ir išlikusios. Dabar jos panaudotos tiesiog kaip žaliava, metalas.

Stebina ir tiražų diferencijavimas pagal temas: monetos, skirtos Lietuvos gamtai (Lietuvinė naktiziedė, Kamanė – nukaltos 10 000 vnt. tiražu ir jos, kaip ir trylika kitų, guli banko kasoje ir laukia penkerių metų termino, po kurio bus sunaikintos (remiantis Lietuvos banko valdybos 2002 m. gegužės 16 d. nutarimu IV72), o monetų, skirtų Trakų salos piliai (tiražas 1500 vnt.), Vilniaus Katedrai (1500 vnt.), Vilniaus universitetui (2000 vnt.), pirmojo Lietuvos Statuto 475 metų sukakčiai (tiražas 1000 vnt.), ir su žiburiu nerasime. Tad ir kyla klausimas, ar tai nesąmoningos, ar sąmoningos klaidos?

Vargu ar spėsime įamžinti LDK etmonų Konstantino Ostrogiškio (1463–1533), Jonušo Radvilos (1612–1655), Mykolo Kazimiero Paco (1624–1662), Jurgio Radvilos (1480–1541), Kristupo Radvilos II (1585–1640), Mykolo Kazimiero Radvilos (1625–1680), Mykolo Servaco Višnioveckio (1680–1744) atminimą. Kolekcininkų požiūriu būtų idomu turėti seriją „Lietuvos karų ir mūšių kronika“: Saulės (1236), Durbės (1260), Mėlynųjų vandenių (1362) 1368, 1369, 1370 Maskvos apgulties, Pabaisko (1435), Klecko (1506), Oršos (1507–1508), Ulos (1564), Salaspilio (1605), Maskvos (1612) ir kt. Atminimo laukia XX a. pradžios Lietuvos kariuomenės savanorių kovos ir pergalės ties Radviliškiu (1919 11 21–22), Širvintais ir Giedraičiais (1920 11 19–21), Klaipėdos sukilimo (1923 01 15) ir kt. Paruošti net keli šimto iškiliausių Lietuvos asmenybių sąrašai...

Gal ir gerai, kad nesugebame įgyvendinti Maastrichto kriterijų ir neįsivedame euro.

Sulaukęs 80-ies prof. A. Kmieliauskas sustoti nežada

Aušra VIRVIČIENĖ, Vilnius

Energingas, nuolat besišypsantis, nuoširdus ir nė kiek nepanašus į 80-ies metų sulaukusį – tokį Antaną Kmieliauską pamatė gausybė žmonių, susirinkusių pasveikinti skulptoriaus, tapytojo, grafiko, nacionalinės premijos laureato jubiliejaus proga. Jubiliatą sveikino Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininkas Valentinas Stundys, maestro Virgilijus Noreika su žmona Loretą Bartusevičiūtę, aukščiausi Lietuvos dvasininkijos atstovai, giminačiai, draugai, pažįstami. Menininko kūrybą tyrinėjanti menotyrininkė dr. Neringa Markauskaitė susirinkusiesiems pasakojo, jog „Antanas Kmieliauskas nuo pat pirmųjų studijų metų Dailės institute (Vilniaus dailės akademija) kuria skulptūros, sieninės tapybos ir grafikos srityse. Dailininko studijų laikotarpis pokario metais sutapo su partizaniniu judėjimu ir kolektyvizacija. Šie įvykiai palietė ir A. Kmieliausko pirmuosius savarankiškos kūrybos metus. Tuomet jam buvo draudžiama tapyti diplominių darbų „Artojas“ – buvo įžiūrėtas nenoras stoti į kolūkius.

1959 m. jis sukūrė Šv. Kristoforą – savo pirmąją skulptūrą iš akmens Šv. Mikalojaus bažnyčios kieme Vilniuje. Nors dėl šios skulptūros dailininkas nukentėjo, ji „pakraipė“ kūrybą sakralinės dailės linkme. A. Kmieliauskas ėmėsi kurti memorialinius ir antkapinius paminklus religine tematika. Skulptūra A. Kmieliauskui buvo kūrybinio įkvėpimo simbolis. Dailininkas nemažai dėmesio skirdavo akmeniui, kurį pats tašydavo, kaldavo ir šlifudavo. Jis sukūrė antkapinių skulptūrų gyvenimo ir mirties temomis („Pieta“ antkapinis paminklas Šateikių ir Morkūnų šeimoms, 1968 m., Butrimiškių k. Kupiškio r.; memorialinių paminklų pokario aukų atminimui („Rūpintojėlis“, 1976 m. Molėtų bažnyčia; „Šv. arkangelas Mykolas“, 2003 m., Musninkai),

Prof. Antanas Kmieliauskas per 80-ojo jubiliejaus šventę Seime

antkapinių paminklų rašytojams, kultūros veikėjams. Reikšmingą dailininko kūrybos dalį sudaro Italijoje, Gambalės mieste, iš marmuro iškaltos skulptūros (1994–1995 m.) Ovidijaus „Metamorfozių“ tematika.

A. Kmieliausko sukurtos sieninės tapybos kompozicijos puošia Lietuvos sakralinių ir visuomeninių pastatų interjerus; dauguma jų nutapytos renesanso meistrų išbulintu buon fresco technika (Vilniaus universiteto „Litteros“ knygyne (1979 m.); Rektorato posėdžių salėje (1979–1989 m.), Klaipėdos Marijos Taikos Karalienės bažnyčioje (1989 m.), Rainių Kančios koplyčioje (1991 m.). Pastarajame dešimtmetyje dailininkas pra-

Prof. Antaną Kmieliauską sveikina mons. V. P. Rūkas (kairėje)

dėjo kurti sieninę tapybą ant sauso tinko. Šitaip nutapytos „Šv. Rožinio Kelio stočių“ kompozicijos Guronyse, Kaišiadorių r. (2005–2007 m.).

Tapyba dailininkui visada buvo ypač mėgstama kūrybos sritis. A. Kmieliauskas sukūrė autoportretų, šeimos narių ir artimųjų portretų: senelio, močiutės, mamos, tėvo, žmonos Ritos, dukros Ramunės portretus. Taip pat jis nutapė rašytojų, aktorių, dainininkų, kitų visuomenės veikėjų portretų, abstrakčių formų kompozicijų, paveikslų įvairiose bažnyčiose. Pastaraisiais metais dailininkas pradėjo tapyti natūrmortus ir peizažus, – susirinkusiesiems pasakojo

menininko kūrybą tyrinėjanti menotyrininkė dr. Neringa Markauskaitė.

A. Kmieliauskas savo išrasta grafikos technika sukūrė estampų ir ekslibrisų. Ekslibrisai buvo apdovanoti tarptautiniuose konkursuose ir kongresuose. Šiose kompozicijose jungiami žmogaus, gamtos ir architektūros motyvai („Vilniaus universitetai – 400“, 1979 m.; „Vilniaus Bernardinų bažnyčia“, 1984 m.; „Florencija“, „Venecija“, 1987 m.; „Atgimimas“, 1992 m.).

D. Buinickaitės-Zacharevičienės nuotr.

Lietuvos diplomatijos raida – nuo Vytauto iki nepriklausomybės atkūrimo

Povilas BARŠYS, Vilnius

Atkelta iš 1 p.

organu – Lietuvos Taryba. 1918 m. vasario 16 d. Vilniuje buvo pasirašytas Lietuvos Nepriklausomybės Aktas. Pirmoji Lietuvos nepriklausomybė *de jure* 1918 m. kovo 23 d. pripažino kaizerinė Vokietija. Pirmuoju pasiuntiniu joje buvo Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Jurgis Šaulys. 1920 m. liepos 12 d. Lietuvos valstybę pripažino Sovietų Rusija. Lietuvos atstovu joje iki 1939 m. buvo poetas ir diplomatas Jurgis Baltrušaitis. Nors Didžioji Britanija, Prancūzija, Lenkija ir kitos valstybės *de facto* Lietuvą pripažino 1919–1920 m., tačiau delsė pripažinti Lietuvos nepriklausomybę *de jure*. Tam trukdė konfliktas tarp Lietuvos ir Lenkijos dėl Vilniaus. Latvija ir Estija mūsų valstybę *de jure* pripažino 1921 m. vasario–kovo mėnesiais. Tarp Lietuvos ir JAV oficialūs diplomatiniai santykiai užmegzti 1922 m. liepos 22 d. 1922 m. pabaigoje bolševikams galutinai įsitvirtinus Rusijoje, Vatikanas 1922 m. lapkričio 10 d., o Santarvės valstybių atstovai gruodžio 20 d. Lietuvą pripažino *de jure*.

Kelią į tarptautinį pripažinimą Lietuva skynėsi per savo pasiuntinius, kurie, neturėdami diplomatinio darbo patirties, greitai išaugo į gabių diplomatų kartą, deramai atstovavusią Lietuvos interesams užsienyje. Žymiausi Lietuvos tarpukario diplomatai, be jau minėtų Jurgio Baltrušaičio ir Jurgio Šaulio, buvo Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarai Petras Klimas (Lietuvai atstovavo Prancūzijoje ir Italijoje) ir Kazys Bizauskas (JAV, Didžiojoje Britanijoje, Latvijoje, Olandijoje), Ignas Jurkūnas-Šeinius,

Jurgis Savickis, Vytautas Jonas Gylis (Švedijoje ir kitose Skandinavijos šalyse), Vaclovas Sidzikauskas (Šveicarijoje, Vokietijoje, Didžiojoje Britanijoje, Tautų Sąjungoje), Dovas Zaunius (Latvijoje, Estijoje, Šveicarijoje, Tautų Sąjungoje, Čekoslovakijoje), Bronius Kazys Balutis (JAV, Didžiojoje Britanijoje, Olandijoje), Jonas Aukštuolis (Latvijoje, Estijoje, Čekoslovakijoje, Pietų Amerikos valstybėse), Bronius Dailidė (Latvijoje, Estijoje, Švedijoje, Suomijoje), Stasys Antanas Bačkis (Prancūzijoje). Tarpukario Lietuvos diplomatinė tarnyba neįsivaizduojama be tokių iškilų asmenybių kaip Stasys Lozoraitis ir Juozas Urbšys. Stasys Lozoraitis dirbo diplomatinėje tarnyboje prie Šventojo Sosto, 1934–1938 m. buvo užsienio reikalų ministras, nuo 1939 m. vasario – nepaprastasis ir įgaliotasis ministras Italijoje. S. Lozoraičio ir Juozo Urbšio iniciatyva 1934 m. rugsėjo 12 d. Ženevoje buvo pasirašyta Baltijos Antantės sutartis. Artėjant sovietų okupacijai, 1940 m. birželio 2 d. užsienio reikalų ministras J. Urbšys visoms Lietuvos pasiuntinyboms išsiųstose telegramose S. Lozoraitį paskyrė Lietuvos diplomatinės tarnybos šefu. Sovietų okupacijos metais Lietuvos diplomatinės tarnybos šefas buvo aukščiausias legalus Lietuvos pareigūnas *de jure*. Tokiu būdu po SSRS aneksijos Lietuvos diplomatinė tarnyba išėvivioje veikė iki pat nepriklausomybės atkūrimo. Paradoksalu, tačiau tai buvo vienas didžiausių Lietuvos diplomatijos laimėjimų – sugebėjimas išsaugoti savo diplomatinę institucijų tęstinumą. Kartu tai yra

ir diplomatinės tarnybos brandos įrodymas pirmojo nepriklausomybės dvidešimtmečio pabaigoje, kuri sugebėjo išlikti ir pačiomis nepalankiausiomis Lietuvai aplinkybėmis bei aktyviai veikti jos nepriklausomybės atkūrimo byloje. Skirtingi tarpukario Lietuvos diplomatų asmeniniai likimai. Vieni jų pasiliko Vakaruose, SSRS aneksavus Lietuvą nepasidavė klastingoms vilionėms grįžti, kiti, buvę Lietuvoje (J. Aukštuolis, J. Urbšys, P. Klimas), išvežti ir įkalinti Sibiro lageriuose. J. Aukštuolis 1949 m. mirė Dubravlage. K. Bizauskas, traukiantis sovietams nuo vokiečių kariuomenės puolimo, 1941 m. vasarą sušaudytas Baltarusijos teritorijoje. P. Klimas ir J. Urbšys po ilgo kalinimo lageriuose grįžo į Lietuvą. J. Urbšys, taip pat S. A. Bačkis, pradėjęs diplomatinę veiklą dar tarpukaryje ir tęsęs ją išėvivioje, sulaukė Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo.

Lietuvos nacionalinio muziejaus parodoje „Lietuvos diplomatinės tarnybos 1918–1940 m.“ eksponuojamos Lietuvos diplomatų fotografijos, apdovanojimai, dokumentai, joje galima pamatyti buvusių Lietuvos pasiuntinybių baldus (pvz. Lietuvos atstovybės Maskvoje 18–19 a. kėdės), iškabas, asmeninius Lietuvos diplomatų daiktus (pvz. A. Voldemaro, J. Šaulio, P. Klimo diplomatinės pasus ir apdovanojimus). Lietuvos diplomatinė atstovybė Vašingtone išsaugojo lėles iš kompozicijos „Lietuviškos vestuvės“, pagamintas Pasaulinei parodai Niujorke 1939 m. Šis lėlių rinkinys tuometinio Lietuvos ambasadoriaus JAV A. Eidinto

rūpesčiu 1996 m. parvežtas į Lietuvą. Šiltai nuteikia ir draugiški šaržai iš 1935 m. Rygoje vykusios 3-osios Baltijos Antantės konferencijos, kuriuose pavaizduoti Baltijos šalių diplomatai.

Pirmą kartą Lietuvos visuomenei pristatomas dailininko Stasio Ušinsko tapytas paveikslas *Vytautas Didysis Lucko pilyje*, tarsi simbolizuojantis Lietuvos diplomatijos ištakas. Lucko suvažiavime buvo iškeltas ir svarstomas Vytauto karūnavimo Lietuvos karaliumi klausimas. Jį karūnuoti pasiūlė Vengrijos karalius Zigmantas I. Tuo jis siekė sumažinti Lenkijos įtaką Vidurio ir Rytų Europoje. Lietuvos bajorija taip pat buvo suinteresuota, kad Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė taptų karalyste ir taip pasidarytų nepriklausoma valstybė. Tačiau suvažiavime kartu su Jogaila dalyvavę Lenkijos ponai Vytauto karūnavimui griežtai pasipriešino ir Vytauto karūnavimo klausimas buvo atidėtas. Šis paveikslas buvo eksponuotas 1939 m. Pasaulinėje parodoje Niujorke Lietuvos paviljone. Lietuvos nacionalinio muziejaus sukaupę fotografijų ir dokumentų rinkinį papildė Lietuvos centriniame valstybės archyve, Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, Pasaulio lietuvių archyve saugomi dokumentai ir fotografijos. Siekiant apsaugoti ypač vertingus dokumentus ir retas fotografijas, parodoje eksponuojamos jų kopijos.

Skelbimai, reklama

AMBULATORINĖ REABILITACIJA „TRASALYJE“

"Trasalis - Trakai Resort & SPA" centre teikiamos šios ambulatorinės rehabilitacijos paslaugos, apmokamos iš privalomojo sveikatos draudimo fondo lėšų:

Vaikams:

- Judamojo – atramos aparato pažeidimai (16 apsilankymų).
- Kvėpavimo sistemos ligos (16 apsilankymų).

Suaugusiems:

- Kvėpavimo sistemos ligos (10 apsilankymų).
- Judamojo – atramos aparato pažeidimai (12 apsilankymų).
- Kvėpavimo sistemos ligos (14 apsilankymų).
- Judamojo – atramos aparato pažeidimai (14 apsilankymų).
- Nervų sistemos ligos (14 apsilankymų).

AMBULATORINĖ REABILITACIJA
SKIRIA JŪSŲ ŠEIMOS GYDYTOJAS

Registracija darbo dienomis 9.00 - 18.30.

"Trasalis - Trakai Resort & SPA" centras
Gedimino g. 26, Trakai
Tel. +370 699 52068
El. p. kestutis@trasalis.lt
www.trasalis.lt

Mums rūpi Jūsų sveikata!

Už Nr. 02

Sveikiname

mokytoją, poetą, dailininką,
tikrąjį Rytų Lietuvos patriotą,
garbingos mokytojų šeimos ainį
Vytautą **DAILIDKĄ** gražaus
75-tojo jubiliejaus proga. Linkime
dar daug laimingų ir gražiausių
metų, geros sveikatos, energijos
ir kūrybinės sėkmės!

„Vorutos“ laikraščio darbuotojai Edita Komarova,
Stanislava Žuravskė, Jolanta Vasiliauskaitė,
Birutė Žemaitaitytė, Aušra Virvičienė,
Juozas Vercinkevičius

„Senoji Kibininė“ siūlo:

- * Kibinų pristatymas į namus.
- * Edukacinė kibinų gamintojų pamokėlė.
- * Parodomoji šimtalapio gamintojų pamokėlė.
- * Specialus meniu grupėms.
- * Šventiniai ir pobūvių pasiūlymai.
- * Dienos verslo pietūs.
- * Garantuojame malonų ir atidų aptarnavimą.

„Senosios kibininės“ autobusiukus rasite šiais adresais:

1. Savanorių pr. 247 (šalia „Maximos bazės“)
2. Savanorių pr. 16 (šalia „Hyper RIMI“)
3. Žirmūnų g. 64, Vilnius (šalia „Hyper RIMI“)
4. Žirmūnų g. 2, Vilnius (šalia IKI)
5. Konstitucijos pr. 40, Vilnius (prie CUP, šalia Baltojo tilto)
6. Ateities g. 91, Vilnius (MANDARINO patalpoje)
7. Viršuliškių g. 40, Vilnius (šalia MADOS)
8. Ukmergės plentas 369, Vilnius (šalia BIG)
9. Gabijos g. 30, Vilnius (šalia „Maximos“)
10. Jeruzalės g. 4, Vilnius (šalia RIMI)
11. Vydūno g. 4, Vilnius, Pilaitė (šalia RIMI).

**Ačiū,
kad esate
kartu!**

www.kibinas.lt

Už Nr. 04

Reiškiamo gilią užuojautą akad. **Antanui Tylai** dėl
mylimos žmonos Romualdos mirties.
Skaudžią liūdesio valandą esame su Jumis.

Lietuvos Sąjūdžio taryba

Nuoširdžiai užjaučiame akad. **Antaną Tylą** dėl
mylimos žmonos Romualdos mirties.
Telydi Jus paguoda ir dvasios stiprybė
šių sunkių netekties valandą.

„Vorutos“ redakcinė kolegija ir redakcijos darbuotojai

Dėmesio

Galite įsigyti 2011 m. įrištą **Vorutos** laikraščio metinį komplektą.
Kreiptis tel. 8 528 51266; mob. 8 603 11117.
El. p. buhalterija@voruta.lt

Mieli laikraščio „Voruta“ skaitytojai ir prenumeratoriai,

prašome pasinaudoti savo teise paaugoti mūsų įstaigai iki 2 proc. pajamų mokesčio sumos pagal Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymą.

Įmonės rekvizitai:

Viešoji įstaiga „Vorutos“ fondas.

Adresas: Trakai, Naujoji g. 16 LT-21111

Įmonės kodas: 181392738.

Prašymus (FR0512) prašome siųsti el. paštu: vmi@vmi.lt arba laišku į Valstybinės mokesčių inspekcijos skyrių pagal gyvenamąją vietą bei galima nuvykti į VMI pagal gyvenamąją vietą ir prašymą pateikti vietoje.

„Vorutos“ redakcija

Kitas „Vorutos“ numeris išeis 2012 m. balandžio 14 d.

Voruta® Visos prekių ženklų teisės saugomos 9 771392 067018	Prenumeratos indeksai 0135, 0136	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, Romualdas Ozolas, Gediminas Paviržis, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmantas Zinkevičius, Algirdas Žemaitaitis, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius). © Voruta, 2012. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt ketvirtieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VšĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktorė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kas antrą savaitę (šeštadieniais). Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./ faks.: (8528) 51266 „Tele2“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, tel.: 860519302 Spausdino Media Regionalne Sp. z.o.o. (RAB) (Lenkija). Tiražas 1600 egz.	Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektą <i>Lietuvos istorinė lemtis</i> Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66 El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt, voruta@voruta.lt. Interneto svetainės: www.voruta.lt, www.mazoji-lietuva.lt Redakcija: Edita Komarova (ats. redaktorė, el. p. vorutosfondas@voruta.lt tel. 860311117), Birutė Žemaitaitytė (Mazoji Lietuva), Jolanta Vasiliauskaitė (dizainerė, el. p. leidykla@voruta.lt), Stanislava Žuravskė (buhalterė, tel. 860311117, tel. faks.: (8 528) 51266, el. p. buhalterija@voruta.lt), Dana Zacharevičienė, Aušra Virvičienė (publicistika, el. p. avirviciene@voruta.lt), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Antanas Lesys (istorija), Martynas Buivys (internetas), Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius, tel.: 860519302).
--	---	--	--